

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS

**REGIONINĖS EKONOMINĖS INTEGRACIJOS
POVEIKIO LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO
SEKTORIUI VERTINIMAS – RUSIJOS,
KAZACHSTANO IR BALTARUSIJOS MUITŲ
SAJUNGOS ATVEJIS**

MOKSLO STUDIJA

2010

Jolanta DROŽDZ

Regioninės ekonominės integracijos poveikio Lietuvos žemės ir maisto ūkio sektoriui vertinimas – Rusijos, Kazachstano ir Baltarusijos muitų sąjungos atvejis
Mokslo studija / Jolanta Drożdż – Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2010. – 82 p.; iliustr., santr. angl.

(online) ISBN 978-9955-481-22-5

Recenzantai: Prof. dr. Algirdas Miškinis ir doc. dr. Juozas Kirstukas

Apsvarstyta ir rekomenduota skelbti

Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto Mokslo tarybos posėdyje
2010 m. gruodžio 29 d. (protokolas Nr. 13-23(8-02))

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
V. Kudirkos g. 18
LT-03105, Vilnius
tel. (8 5) 261 4525
faks. (8 5) 261 4524
el. p. laei@laei.lt
<http://www.laei.lt>

© 2010 Visos teisės priklauso Lietuvos agrarinės ekonomikos institutui
Cituoiant būtina nurodyti šaltinį ir interneto svetainės adresą
Autoriaus teisių apsaugota medžiaga

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS	4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	5
SANTRAUKA	6
SUMMARY	7
ĮVADAS.....	8
1. TARPTAUTINĖS INTEGRACIJOS FORMAVIMOSI TEORINĖS PRIELAIDOS	11
1.1. Integracijos sąvoka.....	11
1.2. Regioninės integracijos, regionalizmo ir regionalizacijos sąvokos	12
1.3. Ekonominės integracijos bruožai ir klasifikavimas.....	13
1.4. Ekonominės integracijos nauda.....	15
1.5. Regioninės ekonominės integracijos kliūtys	17
1.6. Užsienio prekybos, kaip ekonominės integracijos pagrindo, problemos	18
1.7. Muitų sąjungos formavimosi pagrindai.....	19
1.8. Regioninės ekonominės integracijos formavimosi prielaidos	19
2. RBK MUITŲ SAJUNGOS VEIKLOS PRIELAIDOS	21
2.1. RBK muitų sąjungos prognozuojamos pasekmės.....	21
2.2. RBK muitų sąjungos šalių ekonominė situacija.....	23
2.3. RBK muitų sąjungos šalių žemės ūkio sektoriaus potencialas.....	26
2.4. Žemės ūkio politika RBK muitų sąjungos šalyse narėse.....	33
2.5. RBK muitų sąjungos narių žemės ūkio sektoriaus konkurencingumas	36
2.6. Užsienio prekybos su RBK muitų sąjunga sąlygos	40
2.7. Lietuvos ir RBK muitų sąjungos šalių prekybos santykiai.....	44
2.7.1. Lietuvos užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais su Rusija.....	44
2.7.2. Lietuvos užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais su Baltarusija	48
2.7.3. Lietuvos užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais su Kazachstanu	49
2.8. RBK muitų sąjungos įtaka Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportui...	51
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	53
SANTRUMPOS	56
LITERATŪRA	57
PRIEDAI	64

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Šalių ekonominės integracijos laipsniai	14
2 lentelė. RBK muitų sąjungos šalių žemės ūkio rodikliai 2009 m.....	27
3 lentelė. RBK muitų sąjungos šalių ir Lietuvos žemės ūkio produktų gamybos pokyčiai.....	27
4 lentelė. RBK muitų sąjungos šalių žemės ūkio produkcijos rodikliai 2009 m.	28
5 lentelė. Parama žemės ūkio ir maisto sektoriui 2009 m.....	35
6 lentelė. Kai kurių šalių RCA indeksai	39
7 lentelė. RBK muitų sąjungos importo maito tarifas (KN 01 skirsnis)	41
8 lentelė. RBK muitų sąjungos importo maito tarifas (KN 02 skirsnis).....	41
9 lentelė. RBK muitų sąjungos importo maito tarifas (KN 03 skirsnis)	42
10 lentelė. RBK muitų sąjungos importo maito tarifas (KN 04 skirsnis)	42

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Regioninės ekonominės integracijos formavimosi teorinės prielaidos.....	20
2 pav. RBK muitų sąjungos ribos.....	22
3 pav. RBK muitų sąjungos šalių BVP dinamika 2000–2009 m.....	23
4 pav. RBK muitų sąjungos šalių infliacijos dinamika 2000–2009 m.	24
5 pav. Vidutiniškai per mėnesį vienam RBK muitų sąjungos šalių gyventojui tenkančios pajamos 2000–2009 m.	25
6 pav. RBK muitų sąjungos šalių nedarbo lygis 2000–2009 m.....	25
7 pav. Lietuvos ir RBK muitų sąjungos šalių grūdų gamyba vienam gyventojui 2000–2009 m.	30
8 pav. Lietuvos ir RBK muitų sąjungos šalių mėsos gamyba vienam gyventojui 2000–2009 m.	31
9 pav. Lietuvos ir RBK muitų sąjungos šalių pieno gamyba vienam gyventojui 2000–2009 m.	31
10 pav. Lietuvos ir RBK muitų sąjungos šalių daržovių gamyba vienam gyventojui 2000–2009 m.	32
11 pav. Lietuvos ir RBK muitų sąjungos šalių vaisių ir uogų gamyba vienam gyventojui 2000–2009 m.	32
12 pav. Rusijos žemės ūkio ir maisto produktų importas* pagal svarbiausius užsienio prekybos partnerius.....	45
13 pav. Lietuvos prekyba žemės ūkio ir maisto produktais su Rusija 2005–2009 m.	46
14 pav. Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į Rusiją struktūra 2005–2009 m..	46
15 pav. Lietuvos prekyba žemės ir maisto produktais su Baltarusija 2005–2009 m.	49
16 pav. Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į Baltarusiją struktūra 2005–2009 m..	49
17 pav. Lietuvos prekyba žemės ir maisto produktais su Kazachstanu 2005–2009 m.	50
18 pav. Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į Kazachstaną struktūra 2005–2009 m..	50

SANTRAUKA

Besikeičiančios užsienio prekybos sąlygos pasauliniu mastu skatina valstybių prekybinių ir ekonominių sąjungų kūrimąsi. Vienas aktualiausių regioninės ekonominės integracijos darinių Lietuvai yra 2010 m. susikūrusi Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano muitų sąjunga (RBK muitų sąjunga). Rusija yra viena svarbiausių lietuviškų žemės ūkio ir maisto produktų realizacijos rinkų, todėl minėta šalių sąjunga turės didelės įtakos Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams. Šios mokslo studijos tikslas – nustatius regioninės ekonominės integracijos teorines prielaidas ir įvertinus RBK muitų sąjungos poveikį, pateikti rekomendacijas dėl Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojų prisitaikymo prie besikeičiančių prekybos sąlygų. Siekiant tikslo, buvo išskelti šeši uždaviniai:

1. Nustatyti šalių regioninės ekonominės integracijos formavimosi teorines prielaidas.
2. Įvertinti RBK muitų sąjungos šalių narių žemės ūkio sektoriaus gamybos potencialą.
3. Apskaičiuoti RBK muitų sąjungos narių žemės ūkio ir maisto sektoriaus santykinį konkurencinį pranašumą pasaulio rinkose.
4. Išanalizuoti naujas užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais su RBK muitų sąjungos narėmis sąlygas.
5. Įvertinti galimą RBK muitų sąjungos poveikį Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams.
6. Pateikti rekomendacijas dėl prisitaikymo prie pasikeitusių užsienio prekybos su RBK muitų sąjungos šalimis sąlygų.

Analizuojant mokslinę literatūrą, buvo siekiama iširti pagrindines ekonominės regioninės integracijos formavimosi prielaidas. Analizuojant RBK muitų sąjungos narių ekonominę situaciją, žemės ūkio sektoriaus potencialą, pasikeitusias užsienio prekybos su minėtomis šalimis sąlygas, galimą poveikį Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams, vadovautasi dedukcijos, lyginamosios analizės, istoriniu lyginamuoju, statistinės analizės metodais. Siekiant įvertinti RBK muitų sąjungos šalių narių žemės ūkio ir maisto ūkio sektorių konkurencingumą, naudotas RCA (angl. *Revealed Comparative Advantage*) indeksas. Iširta, kaip plečiantis sąjungai keisis RBK muitų sąjungos šalių žemės ūkio produktų konkurencingumas ir RCA indeksas.

Tyrimo metu nustatytos teorinės regioninės ekonominės integracijos formavimosi prielaidos, parengtos rekomendacijos dėl Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojų prisitaikymo prie pasikeitusių užsienio prekybos su RBK muitų sąjungos šalimis sąlygų.

SUMMARY

IMPACT ASSESSMENT OF REGIONAL ECONOMIC INTEGRATION TO LITHUANIAN AGRICULTURE AND FOOD SECTOR – RUSSIA, KAZAKHSTAN, BELARUS CUSTOMS UNION CASE

Over the past twenty years the tendency of establishing cross-border trading and economic associations might be identified. The establishment of customs union between Russia, Belarus and Kazakhstan (the RBK Customs Union) in 2010 is one of the most relevant regional economic alliances for Lithuania. The union of these countries will have a significant impact on the Lithuanian agricultural and food export, as Russia is one of the most important export markets for Lithuanian products. The aim of this study is to identify theoretical assumptions of regional economic integration, to assess the impact of RBK Customs union and to provide reasonable recommendations for Lithuanian agricultural and food exporters. The six objectives are as follows:

1. To identify the theoretical assumptions of regional economic integration.
2. To evaluate the potentials of agricultural sector for the RBK Customs Union members.
3. To estimate the revealed comparative advantage of agricultural and food sector for the RBK Customs Union members.
4. To analyze new foreign trade conditions among the RBK Customs Union members.
5. To estimate the possible impact of the RBK Customs Union establishment on Lithuanian agricultural and food exporters.
6. To provide recommendations respecting changing foreign trade conditions.

The review of scientific literature implied the main assumptions of regional economic integration. In this case the monographic approach was implemented. The methods of deduction, comparative analysis, historical comparison and statistical analysis were applied in order to assess the RBK Customs Union members' economic situation, potential of agricultural sector and possible impact on Lithuanian agricultural and food export. Thus, using the RCA index (Revealed comparative advantage called) the international competitiveness of the RBK Customs Union member states in agricultural and food sectors was measured. In fact, the competitiveness of the RBK Customs Union members' agricultural products in global market and RCA changes under different unions were also analyzed.

As the result, both the theoretical assumptions on the formation of regional economic integration were highlighted and the recommendations for Lithuanian agricultural and food exporters were presented.

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Besikeičiančios užsienio prekybos sąlygos pasauliniu mastu skatina valstybių prekybinių ir ekonominių sąjungų kūrimąsi. Vienas aktualiausių Lietuvai regioninės ekonominės integracijos darinių yra 2010 m. susikūrusi Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano muitų sąjunga (RBK muitų sąjunga). Šios sąjungos įkūrimas stabdo Rusijos integracijos į Pasaulinės prekybos organizaciją (PPO) procesą. RBK muitų sąjunga – istoriškai artimų šalių junginys, turėsiantis didelės įtakos Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportui, kadangi Rusija yra viena svarbiausių lietuviškų žemės ūkio ir maisto produktų realizacijos rinkų. Jai tenka trečdalis žemės ūkio ir maisto produktų eksporto.

Problemos ištirtumas. Integracijos reiškinių ir jį lemiančias aplinkybes, integraciją kaip prekybos liberalizavimą veikiančią veiksnį bei jos pasekmes plačiai nagrinėja ir užsienio (Balassa, 1961; Balassa, 1965; Perlmutter, Heenan, 1979; Dunning, 1993; Epping, 1995; Kundera, 1996; Tracy, 1998; Czinkota, Ronkainen, 2001; Ładyka, 2001; Wysokińska, Witkowska, 2001; Czachór, Mojsiewicz, 2002; Kopaliński, 2003; Vos, 2004; Harbuzyuk, Lutz, 2008; Nello, 2008; Posta, Uvalic, Verdun, 2009), ir Lietuvos autoriai (Jakutis, Petraškevičius, Stepanovas, Šečkutė, Zaicev, 1999; Navickas, 2003; Vilpišauskas, 2003). Nemažai mokslinių darbų skirta regioninei integracijai nagrinėti (Haas Ernst, 1976; Nye, 1968; Krugman, 1991; Kreinin, Plummer, 1994; Čičinskas, 2003; Ravenhill, 2005; Gylys, 2008) ir besivystančių šalių grupių regioninės integracijos bruožams pasaulio rinkose tirti (Plummer, 1997; Bureau, Jean, Matthews, 2005; Korinek, Melatos, 2009).

Muitų sąjungos teorijos pradininkas ekonomistas J. Viner nagrinėjo fundamentalius muitų sąjungų įsikūrimo aspektus (Viner, 1950). Naujausiuose tyrimuose R. Jayjit nagrinėjo, ar muitų sąjungų junginiai yra dvišaliai susitarimai, ar orientuoti į laisvos prekybos plėtrą pasaulio mastu (Jayjit, 2010). Lietuvos mokslininkai analizavo statiškuosius ir dinamiškuosius muitų sąjungos aspektus (Pūkeliene, Glinskienė, 2000). Konkurencingumo reiškinių nagrinėjo daug autorių (Balassa, 1965; Porter, 1998; Čičinskas, 2003; Vilpišauskas, 2004; Berkum, Roza, Belt, 2007; Gylys, 2008; Keršienė, 2009). Lietuvos mokslininkai apskaičiavo pramonės prekių (Jasinskaitė ir kt., 2001), pieno sektoriaus (Vitunskienė, Serva, 2006) ir visos Lietuvos maisto pramonės (Jucevičius, 2009) atskleistąjį santykinį pranašumą. RBK muitų sąjungos įkūrimo pasekmes vertino Rusijos, Baltarusijos, Kazachstano mokslininkai (Денисов, 2010; Калиев, 2010; Самсонов, 2010; Чистяков, 2010).

Tyrimo naujumas. Šioje studijoje nagrinėjama gilesnės integracijos forma – muitų sąjunga. Remiantis naujai susikūrusios RBK muitų sąjungos pavyzdžiu, vertinamas jos konkurencingumas pasaulyje. Tokio tyrimo anksčiau nėra atlikę nei užsienio, nei Lietuvos mokslininkai. RBK muitų sąjungos šalių mokslininkų tyrimai šia tema – daugiau hipotetinio pobūdžio, be išsamios analizės ir konkrečių ekonominių skaičiavimų.

Šios mokslo studijos tikslas – nustatčius regioninės ekonominės integracijos teorines prielaidas ir įvertinus RBK muitų sąjungos poveikį, pateikti rekomendacijas dėl Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojų prisitaikymo prie besikeičiančių prekybos sąlygų.

Tikslui pasiekti buvo išskelti šeši uždaviniai:

1. Nustatyti šalių regioninės ekonominės integracijos formavimosi teorines prielaidas.
2. Įvertinti RBK muitų sąjungos šalių narių žemės ūkio sektoriaus gamybos potencialą.
3. Apskaičiuoti RBK muitų sąjungos narių žemės ūkio ir maisto sektoriaus santykinį konkurencinį pranašumą pasaulio rinkose.
4. Išanalizuoti naujas užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais su RBK muitų sąjungos narėmis sąlygas.
5. Įvertinti galimą RBK muitų sąjungos poveikį Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams.
6. Pateikti rekomendacijas dėl prisitaikymo prie pasikeitusių užsienio prekybos su RBK muitų sąjungos šalimis sąlygų.

Tyrimo objektas – regioninės ekonominės integracijos darinys – RBK muitų sąjunga.

Tyrimo dalykas – užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais sąlygos.

Mokslinė problema – regioninės ekonominės integracijos įtakos Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams vertinimas. Studijoje nagrinėjama atskirų valstybių integracija į vieną politinę ir ekonominę sąjungą, tiriamas ekonominis integracijos aspektas.

Nagrinėjama hipotezė – RBK muitų sąjunga padidina jos narių žemės ūkio ir maisto produktų eksporto konkurencingumą tarptautinėje rinkoje.

Tyrimo metodai. Teorinėje dalyje, išanalizavus mokslinę literatūrą, nustatytos pagrindinės ekonominės regioninės integracijos formavimosi prielaidos. Praktinėje dalyje, vertinant RBK muitų sąjungos narių ekonominę situaciją, žemės ūkio sektoriaus potencialą, pasikeitusias užsienio prekybos sąlygas su minėtomis šalimis, galimą poveikį Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams, vadovautasi dedukcijos, lyginamosios analizės, istoriniu lyginamuoju, statistinės analizės metodais. Duomenys pateikiami naudojant grafinius metodus.

Siekiant įvertinti RBK muitų sąjungos šalių narių žemės ūkio ir maisto ūkio sektoriaus konkurencingumą, kaip tarptautinio konkurencingumo indikatorius naudojamas RCA (angl. *Revealed Comparative Advantage*) indeksas. Santykinai didesnė šalies dalis eksporto rinkose atskleidžia jos pranašumą (angl. *Comparative Advantage*), ir atvirkščiai, santykinai mažesnė jos dalis rodo, kad šalis nėra konkurencinga (angl. *Comparative Disadvantage*) (Balassa, 1965). Atskleistojo santykinio konkurencinio pranašumo (RCA) indeksas įvardijamas kaip vienas pagrindinių tarptautinės prekybos

rodiklių, pagal kurį galima nustatyti, kokias prekes gamindama šalis turi atskleistąjį santykinį pranašumą ar jo neturi (Balassa, 1965; Vitunskienė, Serva, 2006). Šiame tyrime RCA indeksas apskaičiuojamas, tarptautinės prekybos duomenis agreguojant pagal Kombinuotosios nomenklatūros arba ją atitinkančios tarptautinės Harmonizuotos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos antrojo lygmens prekių kodus. RCA indekso formulė yra tokia (Balassa, 1965), kur X – eksportas; i – prekė; j – šalis; r – prekių grupė; s – šalių grupė:

$$B_{ij} = \frac{(X_{ij} / X_{rj})}{(X_{is} / X_{rs})}$$

RCA indeksas apskaičiuojamas, naudojant struktūrinius užsienio prekybos rodiklius. Jis rodo santykį tarp eksportuojamos prekės dalies tiriamosios šalies eksporte ir jos dalies tiriamosios šalių grupės visų prekių eksporte (Jucevičius ir kt., 2009). Kadangi šioje studijoje RBK muitų sąjunga nagrinėjama kaip šalių grupė, RCA indeksas apskaičiuojamas kiekvienai šaliai atskirai ir visai sąjungai, remiantis autorių, nagrinėjusių besivystančių šalių grupių konkurencinį pranašumą pasauliniu mastu, tyrimu (Korinek, Melatos, 2009). Galutinis rezultatas yra RBK muitų sąjungos šalių žemės ūkio produktų konkurencingumo pasaulyje įvertinimas. Be to, nustatyta, kaip keistųsi RCA indeksas, sudarius kitokias sąjungas: sąjungą tarp Grūdų forumo narių (Rusijos, Kazachstano ir Ukrainos) ir sąjungą, kurioje, be Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano, būtų Tadžikistanas ir Kirgizija (šalys, išreiškusios susidomėjimą tapti RBK muitų sąjungos narėmis). Tyrimą apribojo Tadžikistano užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais duomenų trūkumas. RCA reikšmes siūloma interpretuoti taip (Vitunskienė, Serva, 2005):

- $RCA \leq 1$ – santykinio pranašumo nėra,
- $1 < RCA \leq 2$ – silpnas santykinis pranašumas,
- $2 < RCA \leq 4$ – vidutinis santykinis pranašumas,
- $4 \leq RCA$ – stiprus santykinis pranašumas.

Identifikavus loginius, priežastinius ryšius, pateikiami pasiūlymai dėl Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto rekomenduojamų kryptių, keičiantis užsienio prekybos su RBK muitų sąjungos šalimis sąlygoms. Naudojantis indukcijos metodu, nuo atskirų faktų analizės pereita prie išvadų ir pasiūlymų formulavimo.

Duomenys. Tyrimas atliktas vadovaujantis antriniais duomenimis, analizuojant mokslinę literatūrą, nagrinėjamų šalių žemės ūkio ministerijų, statistikos bei muitinės departamentų, *Euromonitor International*, *UN Comtrade* užsienio prekybos duomenimis bei kitais šaltiniais.

Tyrimo rezultatai ir praktinė reikšmė. Tyrimo metu nustatytos teorinės regioninės ekonominės integracijos prielaidos, parengtos rekomendacijos dėl Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojų prisitaikymo prie pasikeitusių užsienio prekybos su RBK muitų sąjungos šalimis sąlygų.

1. TARPTAUTINĖS INTEGRACIJOS FORMAVIMOSI TEORINĖS PRIELAIIDOS

Pasaulyje vykstantys globalizacijos, integracijos, prekybos liberalizavimo procesai glaudžiai bendradarbiauti verčia ne tik organizacijas, bet ir atskiras pasaulio šalis. Siekiant nustatyti šalių regioninės ekonominės integracijos formavimosi teorines prielaidas, šiame skyriuje plačiau aptariamas integracijos reiškinys, išskiriami integracijos laipsniai, pagrindiniai bruožai, kliūtys ir problemos.

1.1. Integracijos sąvoka

Integracijos (lot. *integratio* – atnaujinimas, atstatymas) sąvoką skirtingi autoriai apibrėžia įvairiai, tačiau sutaria, kad tai atskirų dalių ar elementų sujungimas į visumą ar sistemą (Wos, 2004; Kopalinski, 2003; Navickas, 2003; Czachor, Mojsiewicz, 2002). Integracijos procese dalyvauja įvairūs subjektai: valstybės, institucijos, įmonės, visuomeninės organizacijos (Navickas, 2003). Ne mažiau svarbus integracijos aspektas – tai ekonominė nauda, gaunama plėtojant tarptautinę integraciją (Czachor, Mojsiewicz, 2002; Jakutis ir kt., 1999). Vienų autorių nuomone, integracija – tai globalizacijos proceso ištakos. Globalizacija tapatinama su intensyvėjančiais integracijos procesais (Nello, 2008; Čičinskas, 2003). Kiti teigia, kad integracija yra atsakas į globalizaciją, lemiantis tarpvalstybinių junginių kūrimąsi, siekiant susigrąžinti ekonominę ir politinę įtaką tam tikrame regione (Posta, Uvalic, Verdun, 2009).

Integracija atsirado ir vystosi netolygiai, daugiau gyventojų turinčios šalys yra pranašesnės už tas, kuriose jų mažiau, nes didesnėje vidaus rinkoje plėtojasi optimalaus dydžio gamyklos, auga konkurencinė galia. Paprastai skiriamos dvi integracijos formos: ekonominė ir politinė (Wos, 2004; Czachor, Mojsiewicz, 2002), o pagal savo mastą ir sprendžiamų klausimų sudėtingumą integracija gali būti (Czachor, Mojsiewicz, 2002; Communication, 2000):

1. globalinė (pvz., PPO, Tarptautinis valiutos fondas (TVF), Jungtinių Tautų Organizacija (JTO), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) ir kt.),
2. regioninė (pvz., ES, Šiaurės Amerikos laisvosios prekybos sutartis (NAFTA), Pietryčių Azijos tautų organizacija (ASEAN) ir kt.).

Tiek globalinė, tiek regioninė integracija nusako tą patį procesą – ūkinės (ir socialinės, politinės, kultūrinės, bet kur kas mažesniu mastu) veiklos internacionalizavimąsi. Tolesniuose skyriuose plačiau aptariama regioninė ekonominė integracija.

1.2. Regioninės integracijos, regionalizmo ir regionalizacijos sąvokos

Regioninė integracija yra būdas įgyvendinti globalizaciją pagal tam tikro regiono šalių nacionalinius interesus, maksimaliai pasinaudojant vietinėmis galimybėmis ir atsižvelgiant į vietos specifiką, kitaip tariant – minimizuojant destruktinį poveikį, kurį daro nevaldomas globalizacijos procesas. Globalizacijos pagrindiniai veikėjai yra transnacionalinės korporacijos, o regioninės integracijos pagrindiniai veikėjai yra atskirų valstybių vyriausybės. Dėl formalaus valstybės reglamentavimo atsiranda regioninių interesų prioritizavimas, o su tuo – ir technologinio bei ekonominio atsilikimo (arba nepasivijimo) pavojus (Čičinskas, 2003).

Regioninė integracija kritikuojama dėl trijų pagrindinių priežasčių: 1. sunku nuspėti laukiamą integracinio proceso rezultatą; 2. integraciją įgyvendinantis regionas supranta save kaip atskirą, uždarą geografinį vienetą; 3. didėjančios bendrų uždavinių centralizavimo apimtys didina naujų, su niekuo nederintų taisyklių kūrimą (Haas, 1976). Nepaisant kritikos, atskiros šalys pasisako už dvišalius, regioninius susitarimus (Jayjit, 2010).

Mokslinėje literatūroje nagrinėjamos ir regionalizmo bei regionalizacijos sąvokos. Regionalizmas paprastai apibūdinamas kaip formalus, oficialus, teisiškai įformintas dviejų ar daugiau geografiškai artimų šalių bendradarbiavimas tam tikroje ar daugelyje gyvenimo sričių (Ravenhill, 2005). Yra autorių, regionalizaciją siejančių su tarptautinio regiono sąvoka, o pastarąją apibūdina kaip ribotą skaičių geografiškai artimų ir susijusių šalių asociaciją, kurios gali gauti naudos, nepasiekiamos šalims veikiant vienašališkai, individualiai (Nye, 1968). Labai panašiai regionalizmą apibūdina ir kiti autoriai (Haas, 1976). Šiandien įprasta regionalizmą skirti nuo regionalizacijos, pastarąją suprantant kaip geografinio regiono šalių priklausomybės didėjimą. Pagal tokį apibrėžimą regionalizacija yra siauresnė sąvoka nei regionalizmas. Pastarasis daugiau suprantamas kaip statinė kategorija, nusakanti tam tikrą tarptautinių santykių būseną, o regionalizacija – kaip procesas, kurio metu formuojasi regionalizmo reiškiny. P. Gylys išskiria keletą regionalizmo sąvokos požymių (Gylys, 2008):

- geografinis šalių artumas;
- pakankamai didelė šalių tarpusavio priklausomybė, šalių subjektų veiklos sąsaja;
- bendri interesai ir deramas jų suvokimas;
- formalūs, oficialūs bendradarbiavimo susitarimai;
- tų susitarimų vykdymo priežiūros režimų sukūrimas.

1.3. Ekonominės integracijos bruožai ir klasifikavimas

Ekonominė integracija nuo Antrojo pasaulinio karo laikų buvo viena pagrindinių ekonominio vystymosi krypčių. Šalys norėjo bendradarbiauti, siekė efektyviau panaudoti išteklius ir turėti didesnes rinkas savo gaminamai produkcijai parduoti (Czinkota, Ronkainen, 2001). R. Vilpišauskas ekonominę integraciją tapatina su kliūčių tarptautinei prekybai šalinimu ir vykdomos ekonominės politikos skirtingose šalyse derinimu (Vilpišauskas, 2003). Tarptautinė prekyba – kapitalo, produktų ir paslaugų judėjimas, peržengiant vienos valstybės sienas. Tarptautinės prekybos svarbą rodo jos dalis atskirų šalių bendrajame vidaus produkte (BVP).

Pagrindiniai ekonominės integracijos bruožai (Snieska ir kt., 2006):

- ją vykdo dvi ar daugiau valstybių;
- naudojamos įvairios valiutos su joms būdingais kursų svyravimais;
- tarptautinės prekybos pagrindas yra mainai ir specializacija.

Ekonominė integracija vykdoma per valstybės ekonominę politiką, kai be jokių muitų mokesčių ir suvaržymų visos šalys naudojasi tarptautinio teritorinio gamybos specializavimo privalumais (Snieska ir kt., 2006). Valstybės minimalaus kišimosi (Vijeikis, Vijeikienė, 2003) arba visiško nesikišimo į tarptautinę prekybą politika, kuri vyksta pagal tarptautinį darbo pasidalijimą ir lyginamojo pranašumo teoriją, padeda efektyviai paskirstyti pasaulinius išteklius ir maksimizuoti pasaulines pajamas (Žemės ūkio..., 2009; Ekonomikos terminai..., 1999).

Tokių kliūčių gamybai, kaip importo muitai, šalinimas vadinamas negatyvia integracija (Vilpišauskas, 2003). Beje, dėl teigiamo tokių kliūčių prekybai šalinimo poveikio sutaria dauguma ekonomistų. Skirtingų valstybių ekonominės politikos derinimas, pavyzdžiui, standartų vienodinimas ar tų pačių konkurencijos taisyklių numatymas vadinamas pozityvia integracija. Toliau pažengusi integracija apima ne tik kliūčių tarptautinei prekybai šalinimą, bet ir kliūčių žmonių judėjimui ar paslaugų teikimui panaikinimą (Vilpišauskas, 2003). Integracijos poveikis tarptautiniam verslui priklauso nuo to, ar šalis veikia ekonominės sąjungos viduje, ar jos išorėje (Pūkeliene, Glinskienė, 2000).

Šalių priklausomybė vienai ar kitai tarptautinei sąjungai nulemia importo muitų tarifų dydį, darbo jėgos ir kapitalo judėjimo tarp šalių sąlygas ar netgi šalių ekonominę politiką (Balassa, 1961; Kuvykaitė, 1997; Vijeikis, Vijeikienė, 2003) (1 lentelė).

Kai kurie teoretikai mano, kad integracija yra natūralus procesas, liudijantis, jog suvereni valstybė, kaip žmonių politinės organizacijos forma, jau išsėmė visas savo galimybes, todėl egzistuojančią suverenių valstybių sistemą pamažu pradeda keisti didesni politiniai junginiai, savotiškos supervalstybės (Frankel, 1992; Krugman, 1991). Esminis integracijos bruožas yra tas, kad politines ar ekonomines sąjungas formuojantys subjektai veikia sąmoningai, kurdami gilesnės integracijos šalių narių darinius ir vykdydami jų reguliavimą, bei siekia tautų suartėjimo (Czachor, Mojsiewicz, 2002).

1 lentelė. Šalių ekonominės integracijos laipsniai

Integracijos požymis	Integracijos laipsnis				
	laisvosios prekybos zona	muitų sąjunga	bendroji rinka	ekonominė sąjunga	politinė sąjunga
Muitų tarifų sumažinimas arba panaikinimas	+	+	+	+	+
Bendrieji išoriniai prekybos su trečiosiomis šalimis tarifai		+	+	+	+
Laisvas darbo ir kapitalo judėjimas			+	+	+
Harmonizuota ekonominė politika				+	+
Politinė integracija					+

Šaltinis: Kuvykaitė, 1997.

Kiti teoretikai, stebėdami Europos integracijos procesą, padarė kitokią išvadą. Pasak jų, integracija nėra natūralus procesas (Plummer, 1997). Kad jis prasidėtų, vyriausybės turi savanoriškai apsispręsti dėl jo. Ir jos tai daro ne dėl kokių nors teorinių ar idealistinių paskatų, o dėl įsitikinimo, kad tai šalims bus naudinga. Kitaip tariant, suverenių valstybių vyriausybės paveda tarptautinėms institucijoms tvarkyti reikalus ne todėl, kad pačios nepajėgtų to padaryti, bet todėl, jog mano, kad taip reikalai bus tvarkomi efektyviau. Tai reiškia, kad suverenios valstybės ne tik „nemiršta“ – priešingai, dėl integracijos jos dar labiau sustiprėja, lengviau prisitaiko prie besikeičiančios aplinkos (Kreinin, Plummer, 1994).

Tretieji daro išvadą, kad šalys, norėdamos efektyviau veikti globalioje rinkoje, yra priverstos kurti tarpvalstybinius regioninius darinius (Shibsted, 1999), ir tokius šalių junginius vadina *glocal* (angl.) (Samsonov, 2010).

Pasaulyje skatinama ir ekonominė, ir politinė integracija, nes tai gali ženkliai prisidėti prie ekonominės ir socialinės gerovės kūrimo, palaikyti taiką, šalių politinį, ekonominį stabilumą ir bendrą problemų sprendimą. Europos Komisija siūlo išsamią regioninės integracijos koncepciją, kurioje pabrėžiama trejopa regioninių pastangų nauda (Communication, 2000):

1. **Politinis stabilumas.** Veikdamos drauge, šalys gali išspręsti esamus konfliktus ir išvengti naujų. Politinė regioninė integracija gali pagerinti atskirų šalių administravimą ir valdymą. Regioninis politinis stabilumas yra būtina ekonominio vystymosi sąlyga.
2. **Gerovė.** Regioninė integracija sukuria didesnę ir veiksmingesnę rinką. Ji skatina prekybą ir investicijas bei sudaro sąlygas masto ekonomijai. Integruotos regioninės grupės sklandžiau įsilieja į pasaulio rinką.
3. **Bendros problemos,** tokios kaip įvairios ligos, gamtinių išteklių apsauga, migracija, efektyviau išsprendžiamos regioniniu, o ne nacionaliniu lygmeniu.

1.4. Ekonominės integracijos nauda

Klasikinė prekybos teorija įrodė ekonominės integracijos naudą konkrečios sąjungos šalims, dalyvaujančioms paprastinant tarpusavio užsienio prekybos sąlygas (Pūkeliėnė, Glinskienė, 2000):

- šalims sąjungos narėms netaikomi importo muitai atpigina produkciją ir sudaro palankesnes sąlygas plėtoti užsienio prekybai;
- išauga potencialių vartotojų rinkoje skaičius;
- ekonominė integracija suteikia sąjungos šalims narėms galimybę reguliuoti importą vienodais išoriniais muto tarifais;
- plečiasi rinka;
- mažėja pagrindinių prekių ir paslaugų gamintojų monopolinė jėga;
- krinta mažmeninės kainos;
- masto ekonomijos pasiekimas didina atskirų sektorių konkurencingumą;
- bendroje rinkoje išorinė gamybos masto ekonomija gaunama, leidžiant gamybos veiksniams laisvai judėti iš vienos šalies į kitą, panaudojant pigesnę kapitalą, kvalifikuotą darbo jėgą, aukštesnes technologijas.

Kadangi ekonominė integracija daugiausia siejama su užsienio prekyba ir jos plėtra, tikslinga apžvelgti darbus, nagrinėjančius užsienio prekybos naudą (Nello, 2009; Snieška ir kt., 2006; Vijeikis, Vijeikienė, 2003), kuri:

- Skatindama tarptautinį darbo pasidalijimą ir specializaciją, leidžia efektyviau panaudoti turimus išteklius, o naudos iš to gauna visi prekybos partneriai.
- Didina konkurenciją – gamintojų, vartotojų ir kitų ekonomikos subjektų varžymąsi dėl rinkų, prekių ir kitų išteklių. Priverčia šalies gamintojus taikyti technikos naujoves, skatina mažinti prekių gamybos sąnaudas ir kainą, gerinti jų kokybę. Leidžia pasiekti produktų gausos ir didina jų asortimentą.
- Sudaro sąlygas masto ekonomijos efektui realizuoti – mažėja produkcijos vieneto savikaina dėl padidėjusio produkcijos kiekio. Didinant gaminamų produktų ar teikiamų paslaugų kiekį, pastoviosios, reklamos, tiriamosios, projektavimo išlaidos dalijamos iš didesnio produkcijos kiekio.
- Skatina gamintojų kooperaciją ir bendradarbiavimą. Siekdami pasinaudoti masto ekonomija, ūkio subjektai linkę jungtis. Jungiasi ir individualia veikla užsiimančios asmenys, ir įmonės, nors toks susijungimas dažnai apriboja jų savarankiškumą. Sudaro palankias sąlygas inovacijų sklaidai.
- Gamybos subjektai, siekdami išlikti konkurencingi ir optimizuoti gamybos procesą, ieško naujų gamybos būdų, inovatyvių technologijų. Inovacinių

gamybos linijų, procesų ir technologijų sklaida prisideda prie ekonominės pažangos.

- Dėl išsiplėtusios užsienio prekybos mažėja priklausomybė nuo vidaus rinkos pokyčių ar nestabilumo, kompensuojamas mažos rinkos ribotas pajėgumas pirkti.
- Padeda išryškinti šalies lyginamąjį pranašumą – gebėjimą gaminti prekes, patiriant mažiau darbo sąnaudų produkcijos vienetui negu kitose šalyse. Siekdamas išlaikyti lyginamąjį pranašumą, stambios tarptautinės bendrovės perkelia atskirus gamybos padalinius į skirtingas šalis, kur kiekvienas jų specializuojasi savoje srityje.

V. Snieška išskiria užsienio prekybos ekonomines prielaidas, tokias kaip gamybos sąlygų (gamtinių, klimatinių, apsirūpinimo ištekliais, darbo jėgos išlaidų ir pan.) skirtumus, lemiančius gamybos sąnaudų ir kainų skirtumus, skirtingą gamybos našumą, šalių specializaciją; atskiros šalys pasižymi gyventojų skonių, polinkių, prioritetų įvairove (Snieška ir kt., 2006). Kiti autoriai patvirtina, kad ekonominės regioninės integracijos formavimasis skatina veiklos specializaciją, spartina prekių mainus, prekybą tarp atskirų tam tikro regiono valstybių (Nello, 2008; Gylys, 2008; Pūkelienė, Glinskienė, 2000). Intensyvėjanti užsienio prekyba prekėmis ir paslaugomis bei laisvas kapitalo judėjimas ženkliai prisidėjo prie pasaulio bendro nacionalinio produkto augimo: apie 8 proc. – 1913 m. ir apie 20 proc. – 2007 m. (Nello, 2008; Pūkelienė, Glinskienė, 2000).

Paspartinus prekių ir paslaugų judėjimą tarp šalių, pasireiškia du efektai (Ladyka, 2001; Wysokinska, Witkowska, 2001; Kundera, 1996):

- **Gamybos efektas** – kai mažiau efektyvi gamyba pakeičiama pigesne šalių partnerių gamyba. Gamybos efektas yra tuo didesnis, kuo didesnis yra šalies pasiūlos elastingumas. Šalies gamintojams tai reiškia praradimus: panaikinus paramą sąlyginai neefektyviems sektoriams, jie žlunga. Tačiau, vertinant ekonominį efektą, sąjungos ekonomikai tai reiškia veiklos efektyvumo ir darbo našumo didėjimą.
- **Vartojimo efektas** – vietinių brangių prekių pakeitimas pigesnėmis šalių partnerių prekėmis. Vartotojui tai yra galimybė įsigyti didesnę kiekį produkcijos už mažesnę kainą.

R. Vilpišauskas ir P. Gylys pabrėžia, kad pastebimai sumažintos prekybos kliūtys sudaro sąlygas didėti konkurencijai, o pastaroji yra pagrindinė technologinės pažangos ir ekonominio augimo sąlyga. Kita vertus, pati technologinė pažanga sukuria sąlygas augti tarptautinei prekybai, investicijoms ir verslo mobilumui (Gylys, 2008; Vilpišauskas, 2003). Muitų sąjungos užsienio prekyba skirstoma į vidinę (tarp sąjungos šalių) ir išorinę (už sąjungos ribų). Dažniausiai prekyba intensyvėja tarp sąjungos narių, tačiau susiklosčius ypatingoms sąlygoms (pvz., kai vienoje iš šalių partnerių bendrasis muitų tarifas tampa mažesnis už ankstesnį), gali pagyvėti ir su trečiosiomis šalimis (Ladyka, 2001; Wysokinska, Witkowska, 2001; Kundera, 1996).

1.5. Regioninės ekonominės integracijos kliūtys

Penkios pagrindinės problemos, stabdančios regioninę integraciją (Communication, 2000):

- Nepakankama atsakomybė ir institucinių gebėjimų regioniniu bei nacionaliniu lygmeniu trūkumas. Todėl regionines institucijas būtina stiprinti.
- Būtinybė pašalinti vis dar esantį regioninių rinkų susiskaldymą. Integruotų regioninių rinkų formavimasis turėtų būti labiau remiamas.
- Nepakankama ekonominė diversifikacija. Parama verslo plėtrai turėtų būti teikiama visose valstybėse.
- Neveiksmingos infrastruktūros tarpusavio jungtys. Būtina gerinti infrastruktūrą, akcentuojant nacionalinių tinklų sujungimą, kadangi tai ilgalaikės gerai atsiperkančios investicijos.
- Būtinybė vykdyti veiksmingesnę regioninę tvaraus vystymosi politiką. Tarpvyriausybines organizacijas turėtų remti atskirų regionų pastangas drauge spręsti pagrindinius bendrus tvaraus vystymosi uždavinius.

Jungtinių Tautų ekonomikos komisija, nagrinėjanti integracijos procesus Lotynų Amerikoje, išskyrė tris papildomas integracijos kliūtis:

- **Neadekvati gaunama nauda.** Narystės nauda ir sąnaudos nėra tinkamai įvertintos iki integracijos pradžios, be to, jos yra netolygiai paskirstytos tarp šalių ir laiko požiūriu. Trumpuoju laikotarpiu patiriamos išlaidos, o nauda gaunama tik praėjus tam tikram laikui.
- **Centralizuoto valdymo baimė.** Pradėjus integracijos procesą, dalis funkcijų ir organizacinių sprendimų deleguojama tarpvyriausybiniams organizacijoms. Šalys vertina tai kaip grėsmę suverenumui, laisvam sprendimų priėmimui, bijomasi priklausomybės nuo didesnės ir stipresnės valstybės.
- **Valdymo institucijų patikimumo ir geros reputacijos stoka.** Tai sudaro sunkumų, siekiant užtikrinti efektyvią tarpvalstybinių institucijų veiklą. Paprastai, jei kurioje nors naujoje šalyje narėje nėra autoritetingos institucijos, steigiama visiškai nauja, o jai reikia laiko suderinti savo veiklos principus visose sąjungos narėse.

1.6. Užsienio prekybos, kaip ekonominės integracijos pagrindo, problemos

Vystant šalių ekonominę integraciją bei plėtojant tarpusavio prekybą, susiduriama su daugybe prieštaravimų ir problemų (Nello, 2009; Snieška ir kt., 2006; Vijeikis, Vijeikienė, 2003):

- Iš esmės vartotojams naudingas importas, o ne eksportas: padidėja prekių įvairovė ir vartojimas, sumažėja jų kainos. Tarptautinio projekto AGRIPOLICY¹ tyrimas rodo, kad ES naujųjų šalių narių gyventojai padidėjusį prekių asortimentą ir prekių kokybę įvertino skeptiškai. Dalis jų taip ir neįgijo pasitikėjimo naujomis prekėmis. Pabrangus kai kurioms prekėms, ypač maisto, asortimentas ir kokybė atsidūrė antroje vietoje (Malcolm ir kt., 2008). Gamintojams naudinga eksportuoti prekes, nes jie gauna papildomų pajamų, o importas daro neigiamą įtaką jų veiklai, nes mažina gamybą, o kartu – ir užimtumą.
- Vykstant intensyviai užsienio prekybos plėtrai, vidaus rinkoje gali susidaryti disbalansas. Skatinant vietinės produkcijos eksportą, skatinamas ir importas. Paradoksalu, bet kuo daugiau išvežama vietinių maisto produktų, tuo daugiau į šalį įvežama importinių.
- Problema yra ir tai, kai į šalį dažnai įvežamos pigios nekokybiškos, o iš šalies išvežamos geros kokybės prekės, nes jos dėl aukštesnių kainų negali konkuruoti su pigiomis įvežtinėmis.
- Eksportuotojai susiduria su prekių importo kliūtimis (importo muitais, aukštais fitosanitarijos, higienos ir kokybės standartais). Nors pasaulio šalys skelbia siekiančios visiško prekybos liberalizavimo, susitarimo joms pasiekti nepavyksta, o pasaulio finansinės krizės sąlygomis vidaus rinkos apsaugos priemonės dar labiau sugriežtėjo, siekiant apsaugoti vietinius gamintojus.
- Tarptautinei prekybai didelę įtaką daro politinis ir ekonominis nestabilumas šalyse, su kuriomis prekiaujama. Nestabili ekonominė politinė situacija, ypač pereinamojo laikotarpio ar besivystančiose šalyse, kuriose politinė santvarka nenusistovėjusi, trukdo vystyti užsienio prekybos santykiams. Tokiu atveju dažnai tarptautinių ryšių plėtojimas reikalauja įgaliotų valdžios atstovų įsikišimo.
- Didelės įtakos užsienio prekybos plėtrai turi šalių kultūriniai skirtumai, skirtinga verslo etika ir nusistovėjusios tradicijos. Teisinių skirtumų (komercinės teisės, prekių saugumo reikalavimų) suderinimui reikia daugiau laiko.

¹ Daugiau informacijos www.agripolicy.net

- Nors pasaulyje stebimas rinkų suartėjimas, fizinius atstumus vis tiek įveikti reikia, dėl to atsiranda didesnės transporto ir paskirstymo sąnaudos. Didesnis atstumas iki vartotojų, ilgesnis atsiskaitymo už prekes terminas reikalauja papildomų laiko ir finansinių sąnaudų.
- Valiutų kurso svyravimai sunkiai prognozuojami ir gali tapti pagrindiniu nuostolių šaltiniu, sudarant išankstines prekių tiekimo sutartis.

1.7. Muitų sąjungos formavimosi pagrindai

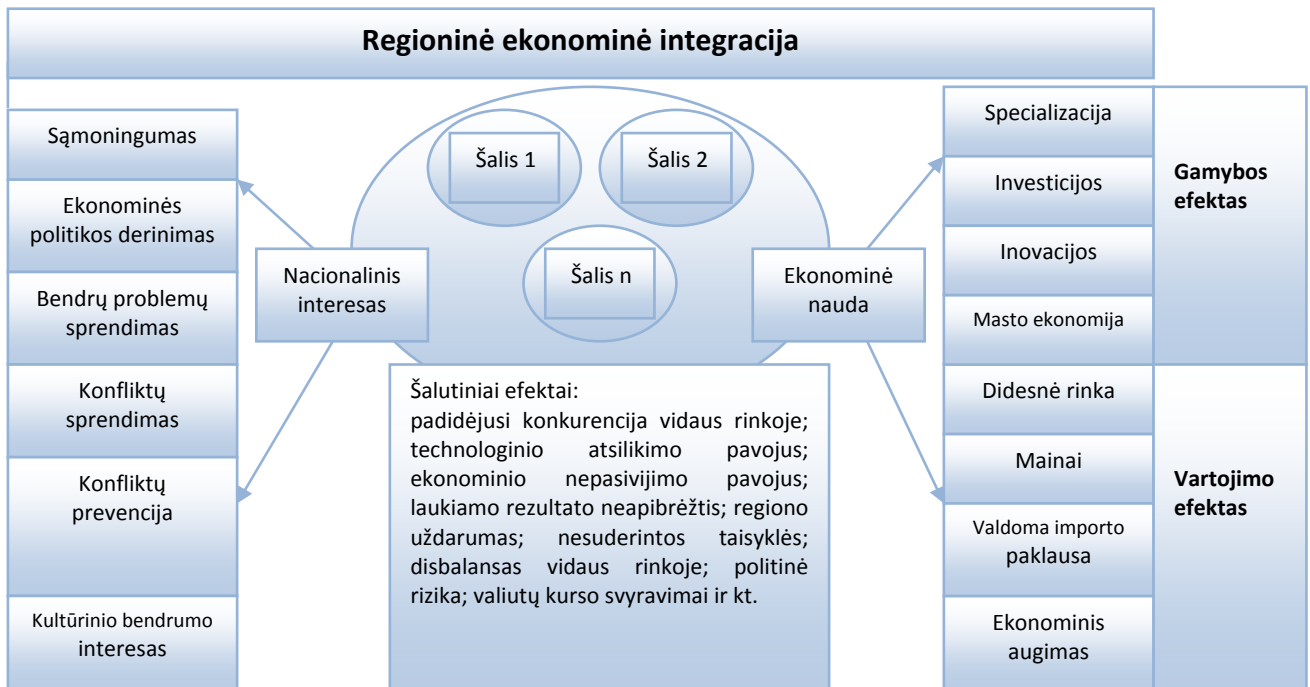
Muitų sąjunga – tai gilesnės ekonominės integracijos tipas, besiskiriantis nuo laisvosios prekybos erdvės sukūrimo tuo, kad pašalinami barjerai laisvai prekybai ne tik šalių viduje, bet ir sutariama dėl bendrų muitų lygio taikymo importuojamoms prekėms iš trečiųjų šalių, koordinuotai vykdoma bendra užsienio prekybos politika (Vilpišauskas, 2003).

Laisvosios prekybos koncepcijas plėtojo ekonomikos klasikai A. Smith, D. Ricardo, R. Torrens. Muitų sąjungos teoriją atnaujino neoklasikas, Kanadoje gimęs ekonomistas J. Viner. Pasak J. Viner, užsienio prekybos paspartėjimo efektas tarp šalių atsiranda dėl skirtingų produkcijos gamybos sąnaudų, vyksta prekių ir paslaugų judėjimas iš vienos šalies į kitą (Viner, 1950). Prekių mainus skatina protekcionistinių priemonių panaikinimas sąjungos viduje. Prekės ir paslaugos, tarp jų ir žaliavos, juda „pigescio“ gamintojo link, taip siekiant efektyviau išnaudoti turimus išteklius.

Ekonomistai ne visada sutaria, ar tokie dariniai kaip muitų sąjunga prisideda prie bendros pasaulinės prekybos liberalizavimo tendencijos, ar ją stabdo, nes neturėdamos vidinių muitų ir kitų prekybos barjerų, jos taiko aktyvią rinkos apsaugos politiką trečiųjų šalių, kitų prekybos blokų atžvilgiu. Vertinant ideologiniu ir praktiniu požiūriu, muitų sąjungos buvo labiau liberalios nei protekcionistinės. Tarptautinės prekybos praktikoje sunku įsivaizduoti veikiant „grynojo“ liberalizmo ar protekcionizmo sistemas. Tarptautinė prekyba yra „mišri“ – joje derinamos ir liberalios, ir protekcionistinės priemonės (Gylys, 2008).

1.8. Regioninės ekonominės integracijos formavimosi prielaidos

Regioninės ekonominės integracijos formavimosi teorines prielaidas sudaro kelių ar daugiau valstybių ketinimas sukurti tam tikrą sąjungą, remiantis nacionalinio intereso ir ekonominės naudos svertais. Nacionalinis interesas turi būti reiškiamas sąmoningai, sąlygojamas šalių kultūrinio bendrumo, vykdomas derinant ekonominę politiką, kuri turėtų padėti spręsti bendras problemas ir konfliktus, užtikrinti jų prevenciją (1 pav.).

1 pav. Regioninės ekonominės integracijos formavimosi teorinės prielaidos

Šaltinis: sudaryta autorės.

Palankias sektorių plėtros sąlygas sudaro vartojimo efektai (specializacija, masto ekonomija, investicijos, inovacijos): didesnė šalių vidaus rinka, spartėjantys mainai tarp šalių, centralizuotai valdoma importo paklausa, skatinamas ekonomikos augimas. Regioninė ekonominė integracija neapsieina be šalutinių efektų (dažnai neigiamų): padidėjusios konkurencijos vidaus rinkoje, ekonominio ir technologinio atsilikimo, laukiamo rezultato neapibrėžtumo, regiono uždarumo, su niekuo nederintų taisyklių kūrimo, galimo disbalanso vidaus rinkoje, kai spartinant tam tikrų prekių eksportą, jų vietą užima importuojamos prekės, politinės rizikos, valiutų kurso svyravimų pasekmių ir kt.

Tolesniuose skyriuose išsamiai nagrinėjamas RBK muitų sąjungos formavimosi procesas ir veiklos prielaidos.

2. RBK MUITŲ SĄJUNGOS VEIKLOS PRIELAIDOS

2.1. RBK muitų sąjungos prognozuojamos pasekmės

RBK muitų sąjunga yra regioninės ekonominės integracijos pavyzdys, turintis ir pozityvių, ir negatyvių bruožų. RBK muitų sąjunga kelia daugybę diskusijų ir klausimų. Ar tikrai naujoji sąjunga sukuria tam tikrą konkurencinį pranašumą šalims narėms, ar yra tik rinkos apsaugos priemonė?

RBK muitų sąjungos įkūrimas suteikia galimybę suvienodinti pagrindines užsienio prekybos reguliavimo nuostatas, sukurti bendrą muitų teritoriją ir valdymo organą. RBK muitų sąjungos šalys nutarė taikyti vienodus maito tarifus prekėms ir vadovautis vienu Maitinės kodeksu, tačiau kiekviena šalis atskirai pasilieka teisę kai kurioms prekėms taikyti kitokius mokesčius ir nusistatyti pereinamąjį laikotarpį.

Įkūrus RBK muitų sąjungą, panaikintos vidinės maitinės sienos tarp šalių muitų sąjungos narių; prie išorės sienų perkelti maitinės kontrolės punktai, unifikuoti užsienio prekybos statistikos metodai; susitarta dėl nuolaidų ir lengvatų užsienio prekybos partneriams; įdiegta bendra tarifinio ir netarifinio reguliavimo sistema tarp šalių narių ir trečiųjų šalių; sukurta bendra prekių preferencijų sistema. Šalys susitarė ir dėl tarpvalstybinių koordinavimo institucijų steigimo. Numatyta, kad tai bus periodinis ministrų, atsakingų už tam tikras sritis, suvažiavimas. Jie remsis nuolatinei dirbančio tarpvalstybinio sekretoriato darbo išvadomis.

2009 m. iš esmės pasikeitė Rusijos pozicija dėl stojimo į PPO. Šalis pareiškė stosianti į tarptautinę organizaciją kartu su Baltarusija ir Kazachstanu, nes tarp jų sudaroma trišalė muitų sąjunga. Tai yra Rusijos atsakas į ilgai užsitęsusias derybas su PPO ir pasaulinės finansinės krizės iššūkius. Šalyje atliktų apklausų duomenimis, daugiau nei pusė respondentų (56 proc.), iš kurių apie 60 proc. buvo asmenys, užimantys vadovaujančias pozicijas agropramoniniame komplekse, mano, kad Rusijos narystė PPO turės tik neigiamų pasekmių (Kozlov, 2010). Rusijos gyventojų nuomone, jos narystė PPO būtų rimtas iššūkis nacionaliniam saugumui, galintis pakenkti apsirūpinimui vietinės kilmės maistu (Rakoveckaja, 2010). Neigiamas agropramoninio komplekso subjektų požiūris į narystę PPO galėjo būti pretekstas Rusijos valdžiai apsispręsti, kadangi pasaulinės finansinės krizės metu importas į Rusiją ir toliau sparčiai augo, o šalies eksporto apimtys nuosekliai mažėjo. Kaip atsakas į tai buvo įgyvendinta jau nuo 1995 m. puoselėta idėja – įkurta RBK muitų sąjunga.

2 pav. RBK muitų sąjungos ribos

Šaltinis: paruošta autorės.

RBK muitų sąjungos tarifų pagrindu tapo pakoreguoti Rusijos muitų tarifai. Prognozuojama, kad RBK muitų sąjunga Rusijai atneš 400 mlrd. JAV dolerių, o Baltarusijai ir Kazachstanui – po 16–18 mlrd. JAV dolerių. Sąjungos šalims dar reikia (iki 2012 m. sausio 1 d.) suvienodinti techninius reglamentus, įdiegti bendrą higienos, sanitarijos ir fitosanitarijos normų kontrolės sistemą. Prognozuojama, kad Rusijai atitektų 86,5 proc., Kazachstanui – 8,2 proc., o Baltarusijai – 5,3 proc. visų surinktų muitų.

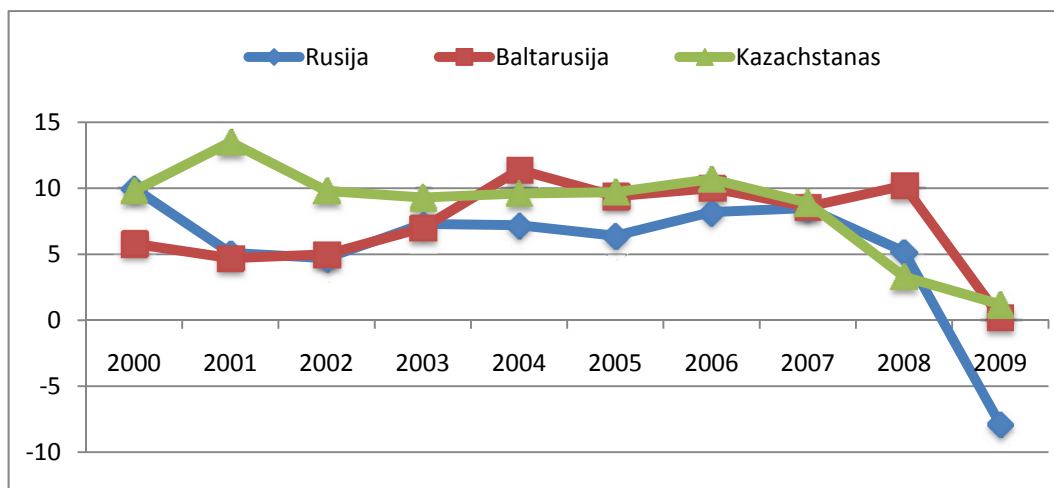
Regioniniai integracijos projektai yra naudingi, nes kuria didesnę rinką, tačiau RBK muitų sąjungos tikslai interpretuojami įvairiai. Pirma, tai siekis sukurti konkurencinį pranašumą bei svaresnę įtaką pasaulinėje grūdų rinkoje, antra, sąjunga vertinama vien kaip politinis darinys, gražinantis Rusijai politinę įtaką regione, trečia, RBK muitų sąjunga yra atsakas į vis stiprėjančią Kinijos įtaką Centrinės Azijos regione. O Rusijai, norinčiai patekti į jį ir jame išsitvirtinti, Kazachstanas yra vartai į Centrinę Aziją. Jeigu susitarimas tarp šalių bus sėkmingas, prie jų planuoja prisijungti Tadžikistanas ir Kirgizija. RBK muitų sąjunga leis kroviniams judėti be kliūčių pagrindiniais transporto koridoriais: Azijos–Ramiojo vandenyno regionas–Europa, Vidurinė Azija–Europa.

Kai kurių Rusijos mokslininkų nuomone, sėkmingas RBK muitų sąjungos veiklos procesas gali sąlygoti šalių tarpusavio bendros transporto, energetikos ir informacijos erdvės sukūrimą. Tokiu būdu susijungtų atskiros ekonomikos, siekiant bendrų socialinių ekonominių rodiklių gerinimo, struktūrinės, inovacinės, tarptautinės ir socialinės politikos derinimo (Denisov, 2010).

2.2. RBK muitų sąjungos šalių ekonominė situacija

Šiame skyriuje vertinami pagrindiniai RBK muitų sąjungos šalių narių ekonomikos pokyčiai, remiantis BVP augimo rodikliu. Ekonominės plėtros požiūriu ne mažiau svarbūs yra nedarbo ir vidutinės metinės infliacijos lygio stebėjimai.

2000–2008 m. Rusijai, Baltarusijai, Kazachstanui buvo būdingi spartūs ekonominio augimo tempai. Jų BVP augimas svyravo nuo 5 iki 14 proc. Pasaulio finansinė ekonominė krizė nagrinėjamas šalis paveikė skirtingai. Kazachstanas išsaugojo teigiamus ekonomikos augimo tempus, kurie 2009 m. siekė 1,2 proc. Tai nulėmė tik paslaugų sektoriaus augimas (3 pav.).

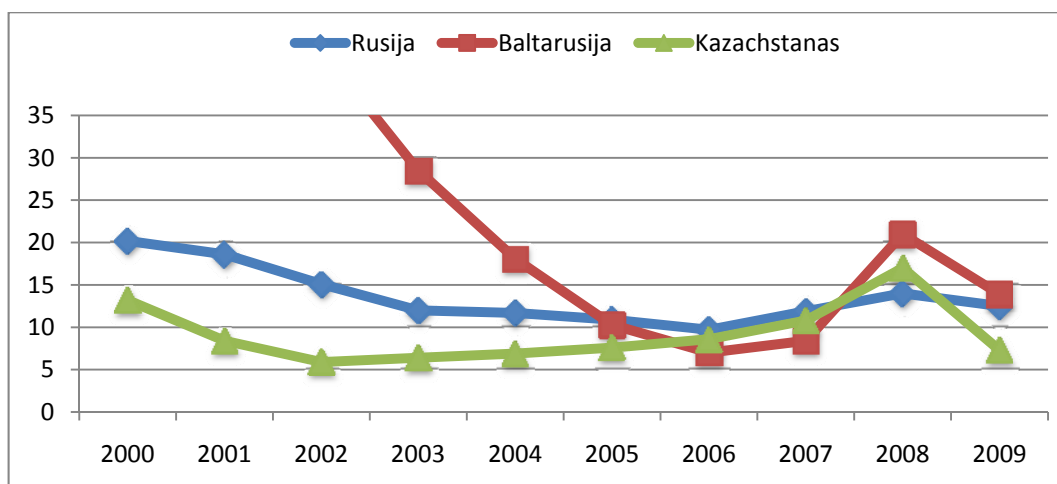

3 pav. RBK muitų sąjungos šalių BVP dinamika 2000–2009 m., proc.

Šaltinis: šalių statistikos šaltiniai.

Pažymėtina, kad Kazachstane ūkio plėtros lėtėjimas buvo stebimas nuo 2006 m., Rusijoje – nuo 2007 m., o Baltarusijoje – tik nuo 2008 m., tačiau pastarajai pavyko išvengti didesnio nuosmukio, ir ji 2009 m. išsaugojo 0,2 proc. BVP augimą, palyginti su 2008 m. Tai daugiausia siejama su tuo, kad Baltarusija yra gana uždara, priklausoma nuo Rusijos rinkos, todėl labiausiai reaguoja į Rusijos ekonomikos ir politikos pokyčius. Didelės įtakos ekonomikos augimo tempams turėjo Rusijos ir Baltarusijos susitarimas dėl energijos tiekimo. Manoma, kad vien šis susitarimas sumažino Baltarusijos ekonomikos augimą apie 5 proc. Pastarųjų metų Baltarusijos ekonomika vystosi labai prieštaringai: su sparčiu ekonomikos augimu mažai dera neefektyvios, nuo kaimyninių šalių atsiliekančios struktūrinės ir institucinės reformos. Pasaulio banko duomenimis, privačiam verslui Baltarusijoje tenka 25 proc. BVP, Ukrainoje – 65 proc., o Rusijoje – 70 proc. (Aleksynas, 2006).

Rusijai, Baltarusijai ir Kazachstanui būdingas spartus ekonomikos augimas ir dideli infliacijos tempai (4 pav.). Ekonomistų skaičiavimais, kritinis infliacijos lygis yra 4,7 proc., o jį viršijus ekonomikos augimo tempas ima mažėti, tačiau kurį laiką nedidelė infliacija gali turėti teigiamą poveikį ekonomikai, pagyvėja investicinė veikla, sumažėja valstybės skolos vertė, didėja sumokamų į biudžetą mokesčių suma ir pan. (Skominas, 2006).

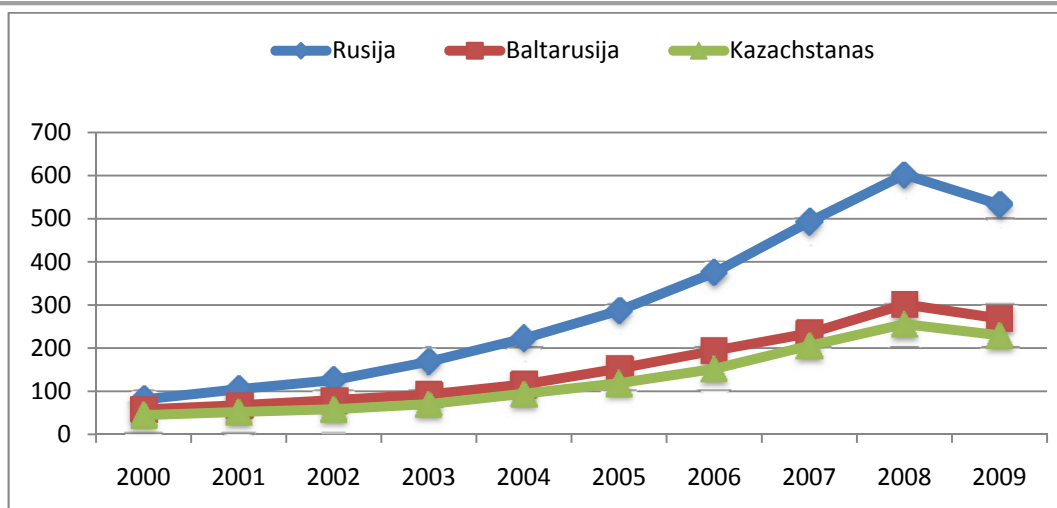

4 pav. RBK muitų sąjungos šalių infliacijos dinamika 2000–2009 m., proc.

Šaltinis: šalių statistikos šaltiniai.

Infliacija Rusijoje nuo 1999 m. krizės nuosekliai mažėja, tačiau nėra nusileidusi žemiau nei 10 proc. Baltarusijoje stebimi dideli infliacijos svyravimai: nuo 168,9 proc. 2000 m. iki 7,0 proc. 2006 m. Iki 2009 m. infliacijos lygis Baltarusijoje vėl padvigubėjo ir pasiekė 13,9 proc. Neigiami infliacijos padariniai yra didžiausi jai pasiekus 25–49 proc. (Snieška, 2006).

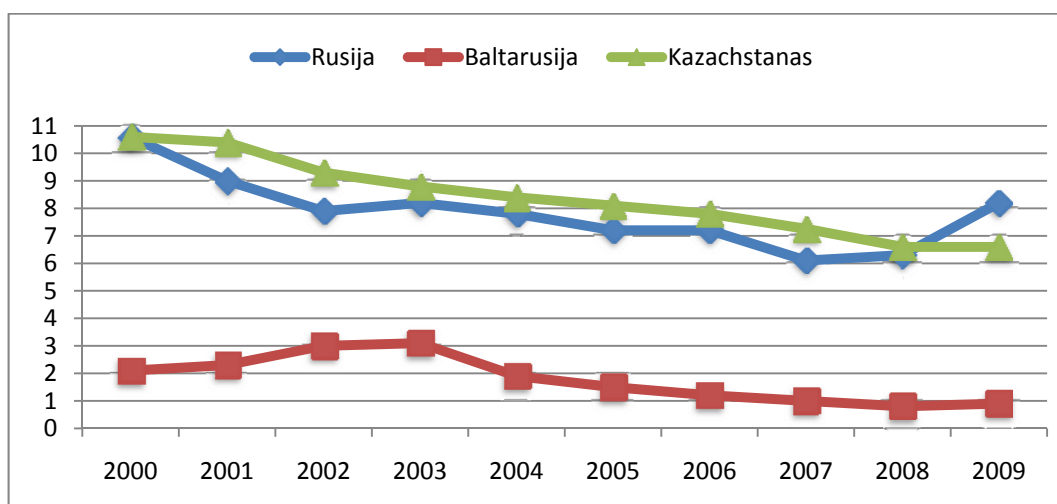
Nepaisant sparčių infliacijos tempų, RBK muitų sąjungos šalių gyventojų perkamoji galia didėjo iki pat 2008 m., sparčiai augo nominalios gyventojų pajamos per mėnesį. 2008 m. Rusijoje jos siekė apie 600 JAV dolerių, Baltarusijoje – apie 300 JAV dolerių, Kazachstane – apie 250 JAV dolerių (5 pav.). 2009 m. gyventojų pajamas pakoregavo pasaulio finansinė krizė.

5 pav. Vidutiniškai per mėnesį vienam RBK muitų sąjungos šalių gyventojui tenkančios pajamos 2000–2009 m., JAV dolerių

Šaltinis: skaičiavimai autorės.

Nedarbo lygis Baltarusijoje ir Kazachstane nuosekliai mažėja ir 2009 metais siekė atitinkamai 0,9 proc. ir 6,6 proc. Pažymėtina, kad Baltarusijos nedarbo lygis skelbiamas, remiantis oficialia statistika, manoma, kad faktinis nedarbas yra daug didesnis. Rusijoje 2007 m. pavyko pasiekti 6 proc. nedarbo lygį – ekonomistų vertinamą kaip natūralų. Tačiau dėl pasaulio finansinės krizės nedarbas sparčiai didėja, jis 2009 m. Rusijoje perkopė 8 proc. ribą (6 pav.).

6 pav. RBK muitų sąjungos šalių nedarbo lygis 2000–2009 m., proc.

Šaltinis: šalių statistikos šaltiniai.

RBK muitų sąjungos šalys narės yra susijusios tarpusavyje. Tai rodo užsienio prekybos srautai. 95 proc. Baltarusijos eksporto yra orientuota į Rusijos rinką. Kazachstanas iš Rusijos įsiveža 99 proc. mėsos, 92 proc. cukraus ir konditerijos gaminių, 77 proc. pieno ir jo produktų. Sąjungos įkūrimas naudingas visoms trims šalims. Rusija Baltarusijai – neišsenkanti produkcijos realizacijos rinka. Kazachstanui naudinga Rusijos partnerystė, siekiant plėtoti pasaulinę grūdų prekybą ir logistiką. Visi šalių tarpusavio ekonominiai procesai yra tiesiogiai susiję su Rusija. Pagrindinis Baltarusijos ekonominio augimo variklis yra didėjantis eksportas į Rusiją.

Didžiausias Kazachstano ir Rusijos turtas yra gamtos ištekliai. Kazachstane randami beveik visi Mendelejevo periodinėje lentelėje esantys elementai, iširtos 70 elementų atsargos, gamyboje naudojama daugiau kaip 60 elementų. Pagal sidabro, chromo, švino, cinko gavybą pasaulyje Kazachstanas užima pirmąją vietą, pagal naftos, anglies, vario, nikelio ir fosforo žaliavų – antrąją, pagal aukso – trečiąją. Rusija daugeliui Vidurio ir Rytų Europos valstybių yra pagrindinė energetinių išteklių tiekėja. Racionalus turimų išteklių panaudojimas ir mainai padės RBK muitų sąjungos šalims sukaupti didelę ekonominę potencialą.

Stipriausi impulsai, skatinantys ekonomikos augimą, yra didėjančios investicijos bei privataus kapitalo pritraukimas. Baltarusijoje investicijos ateina daugiausia iš valstybinių programų, užsienio kapitalo skvarba yra palyginti maža. Tuo tarpu Rusijoje prasidėjo sparti užsienio kapitalo stambių žemės ūkio bendrovių plėtra (daugiausia Vokietijos ir Olandijos): stambios žemės ūkio produkcijos perdirbimo bendrovės taip pat siekia įsitvirtinti Rusijos rinkoje, pirkdamos vietines kompanijas, susijungdamos su rusiško kapitalo kompanijomis, perkeldamos savo gamybą į ją.

2.3. RBK muitų sąjungos šalių žemės ūkio sektoriaus potencialas

Pagrindinis klausimas, į kurį bandoma atsakyti šiame skyriuje, yra „koks RBK muitų sąjungos šalių žemės ūkio sektoriaus potencialas“? Visų pirma tai skirtingo dydžio šalys. Sąlyginai mažoms Baltarusijai ir Kazachstanui naudinga prisijungti prie vienos didžiausių pasaulio valstybių, stengiantis pasiekti masto ekonomiją. Siekiant šalių tarpusavio integracijos, daugiau gyventojų turinčios šalys yra pranašesnės už tas, kuriose jų mažiau, nes imlioje vidaus rinkoje plėtojasi optimalaus dydžio gamyklos, auga konkurencinė galia. Ryškėja šalies lyginamasis pranašumas – sugebėjimas gaminti prekes, sunaudojant darbo sąnaudų produkcijos vienetui mažiau negu kitose šalyse.

Rusija, Baltarusija, Kazachstanas kartu turi apie 167,3 mln. gyventojų, iš jų 48,1 mln. – kaime. Pažymėtina, kad ir Rusijoje, ir Baltarusijoje kaimo gyventojai sudaro kiek daugiau negu ketvirtadalį populiacijos (atitinkamai 26,9 proc. ir 26,2 proc.). Rusijoje šis rodiklis gana stabilus nuo 2000 m., o Baltarusijoje stebima kaimo gyventojų dalies mažėjimo tendencija (2000 m. šis rodiklis siekė 30 proc.). Kazachstane kaimo gyventojai sudaro beveik pusę šalies gyventojų (46,8 proc.); palyginti su 2000 m. (43,6 proc.), ši dalis išaugo. 2009 m. RBK muitų sąjungos šalys pagamino 126,5 mln. t grūdų, 44,5 mln. t pieno ir 8,5 mln. t mėsos (2 lentelė).

2 lentelė. RBK muitų sąjungos šalių žemės ūkio rodikliai 2009 m.

Rodikliai	Rusija	Baltarusija	Kazachstanas	Iš viso/ vidutiniškai
Vidutinis gyventojų skaičius, mln.	142,0	9,5	15,8	167,3
Kaimo gyventojų dalis, proc.	27,0	26,2	46,8	28,8
Užimtumas žemės ūkyje, proc.	9,4	9,8	29,2	16,1
Žemės ir maisto ūkio dalis BVP, proc.	4,6	7,8	6,1	6,2
Žemės ūkio naudmenos, mln. ha	190,9	8,8	222,6	422,3
Grūdų gamyba, mln. t	97,1	8,5	20,8	126,5
Mėsos gamyba, mln. t	6,7	0,9	0,9	8,5
Pieno gamyba, mln. t	32,6	6,6	5,3	44,5

Šaltinis: šalių statistikos šaltiniai.

2008 m., palyginti su 2000 m., Baltarusijai pavyko padidinti žemės ūkio produkcijos gamybą visuose sektoriuose: grūdų – beveik 86 proc., mėsos – beveik 41 proc., pieno – beveik 39 proc., daržovių – per 66 proc., vaisių ir uogų – beveik 100 proc. (3 lentelė).

3 lentelė. RBK muitų sąjungos šalių ir Lietuvos žemės ūkio produktų gamybos pokyčiai*, proc.

Šalys	Grūdai	Mėsa	Pienas	Daržovės	Vaisiai, uogos
Rusija	65,4	41,0	0,3	19,8	-10,7
Baltarusija	85,6	40,8	38,6	66,4	99
Kazachstanas	34,7	40,4	39,3	47,7	106,3
Lietuva	27,2	15,5	9,2	-6,0	-15,2

* 2008 m., palyginti su 2000 m.

Šaltinis: šalių statistikos šaltiniai.

Rusijoje pieno gamyba per analizuojamą laikotarpį liko beveik nepakitusi, o vaisių ir uogų sumažėjo daugiau nei 10 proc. Gerokai išaugusi Kazachstano žemės ūkio produkcijos gamyba rodo dar nevisiškai išnaudotą šalies žemės ūkio ir maisto produktų sektoriaus potencialą. Per tą patį laikotarpį Lietuvoje grūdų gamyba išaugo 27,2 proc., mėsos – 15,5 proc., pieno ir jo produktų – 9,2 proc., o daržovių ir vaisių sumažėjo atitinkamai 6 ir 15 proc. Pažymėtina, kad nevienodas nagrinėjamų šalių žemės ūkio augalų derlingumas ir gyvulių produktyvumas išderina konkurencines sąlygas tarp šalių (4 lentelė).

4 lentelė. RBK muitų sąjungos šalių žemės ūkio produkcijos rodikliai 2009 m.

Produktai	Rusija	Baltarusija	Kazachstanas
Derlingumas, 100 kg/ha			
Javai	22,7	33,3	12,6
Cukriniai runkeliai	323	450	183
Bulvės	143	186	160
Daržovės	199	242	209
Produktyvumas			
Primilžis iš karvės, kg	3737	4552	2233
Kiaušinių surinkimas iš dedeklės, vnt.	305	293	217

Šaltiniai: Kalijev, 2010 ir šalių statistikos šaltiniai.

Rusijos žemės ūkis. Rusija yra viena didžiausių žemės ūkio produkcijos importuotojų ir eksportuotojų. Palankios žemės ūkio produkcijos gamybos sąlygos, dideli derlingų dirvožemių plotai, nebrangi darbo jėga užtikrina Rusijai geras vystymosi perspektyvas. Rusijoje yra 190,9 mln. ha žemės ūkio naudmenų (ŽŪN), iš jų apie 41 proc. – ariama žemė. Grūdiniai augalai (daugiausia – kviečiai ir miežiai) užima daugiau kaip 61 proc. pasėlių, apie ketvirtadalį (23,5 proc.) – pašariniai augalai.

Pagal vystymosi tempus Rusijos žemės ūkis atsilieka nuo kitų ūkio šakų. Nors žemės ūkyje sukuriama BVP dalis kiekvienais metais mažėja (2009 m. – 4,6 proc.), jis yra labai svarbus gyventojų pajamų šaltinis (apie 9,4 proc. darbuotojų užimta žemės ūkyje). Milijonai gyventojų dirba smulkiuose ūkiuose, kuriuose jie sau pasigamina produktų, o dalį parduoda turguose ar mažose parduotuvėse.

Nuo 2000 m. Rusijos žemės ūkyje sparčiai kuriasi akcinės bendrovės arba žemės ūkio holdingai. Dažnai su žemės ūkiu nesusiję asmenys perka didžiulius ŽŪN plotus arba stambius ūkius. Pirmosios investicijos paprastai skiriamos augalininkystės sektoriui, dažniausiai – grūdams, aliejiniams augalams arba cukriniams runkeliams auginti.

Gyvulininkystė šalyje išsklaidyta smulkiuose ūkiuose (juose pagaminama net 60 proc. mėsos), tačiau akcinio kapitalo įmonės didina mėsos gamybą. Paprastai jos gamino paukštieną, o po 2006 m. pradžioje priimtos nacionalinės programos ėmė auginti ir kiaules.

Maisto pramonės vystymasis Rusijoje pagyvėjo po 1999 m. finansinės krizės. Daugeliui maisto produktų nustačius importo kvotas, pagerėjo vietinės produkcijos gamybos ir realizavimo sąlygos. Maisto pramonėje aktyvesni tapo ir užsienio kapitalo atstovai.

Baltarusijos žemės ūkis. Baltarusija turi ilgalaikes žemės ūkio tradicijas. Dar sovietiniais laikais didelis dėmesys buvo teikiamas žemės ūkiui, tam buvo skiriami dideli materialiniai ir techniniai išteklių, todėl buvo pasiektas gana aukštas žemės ūkio lygis, tačiau po 1994–1995 m. reformos gamybos mastai gerokai sumažėjo.

2009 m. Baltarusijoje buvo 8,8 mln. ha ŽŪN, iš jų 71,6 proc. – ariama žemė. Grūdiniai augalai (daugiausia – miežiai ir kviečiai) užėmė 45,4 proc., pašariniai augalai – daugiau negu trečdali (37,1 proc.) pasėlių. Žemės ūkyje sukuriama BVP dalis kiekvienais metais mažėja, 2009 m. ji sudarė 7,8 proc. Apie 9,8 proc. šalies gyventojų dirba žemės ūkyje.

Baltarusijoje žemės ūkio produkcijos gamybos apimtys auga nuo 2005 m. kasmet: augalininkystės – po 8 proc., gyvulininkystės – po 5 proc.

Gyvulininkystė yra pagrindinė žemės ūkio sektoriaus šaka Baltarusijoje: joje pagaminama 60 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. Norint efektyviai plėtoti sektorių, reikia modernizuoti ūkius, diegti naujas technologijas, tačiau nuo 2008 m. į Baltarusiją uždrausta importuoti užsieninę žemės ūkio techniką. Išimtis taikoma tik tai technikai, kurios atitikmenų šalis negamina. Kita, esminė Baltarusijos žemės ūkio sektoriaus problema yra ta, kad žemės ūkio bendrovės valdomos neefektyviai, apie 60 proc. visų žemės ūkio bendrovių dirba nuostolingai.

Baltarusijai derėtų susirūpinti žemės ūkio produkcijos realizacija, naujų užsienio rinkų paieška, nes šiuo metu beveik 95 proc. žemės ūkio produkcijos eksporto yra orientuota į Rusijos rinką. Nuo 2008 m. sausio 1 d. šalyje įsigaliojo naujas pieno standartas, numatantis gaminti „Ekstra“ rūšies produkciją, atitinkančią ES reikalavimus. Papildomai užtikrinus nuoseklų ir pastovų eksporto rėmimą, Baltarusijos žemės ūkio ir maisto produkcijos gamintojai būtų pajėgūs konkuruoti pasaulinėje rinkoje ir sudarytų didelę konkurenciją Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų gamintojams.

Kazachstano žemės ūkis. Kazachstanas turi palankias sąlygas plėtoti žemės ūkio sektorių. Dideli derlingų dirvožemių plotai, nebrangi darbo jėga užtikrina geras vystymosi perspektyvas žemės ūkio sektoriuje. Tačiau visose Kazachstano zonose iškrinta mažai kritulių (150–320 mm per metus). Kazachstane yra 222,6 mln. ha ŽŪN, iš kurių 194 mln. ha (87,2 proc.) – pievos ir ganyklos ir tik apie dešimtadalis (21,4 mln. ha) – ariama žemė. Grūdiniai augalai užima daugiau kaip 80 proc. pasėlių, o pašariniai – apie 11,8 proc.

Žemės ūkis yra vienas iš pagrindinių Kazachstano ekonomikos sektorių, kuriame užimta 29,2 proc. gyventojų, sukuriama 6,1 proc. BVP. Kazachstano žemės ūkis turi didžiulį neišnaudotą potencialą, 2009 m., palyginti su 1990 m., buvo dirbama tik 60 proc. ariamos žemės.

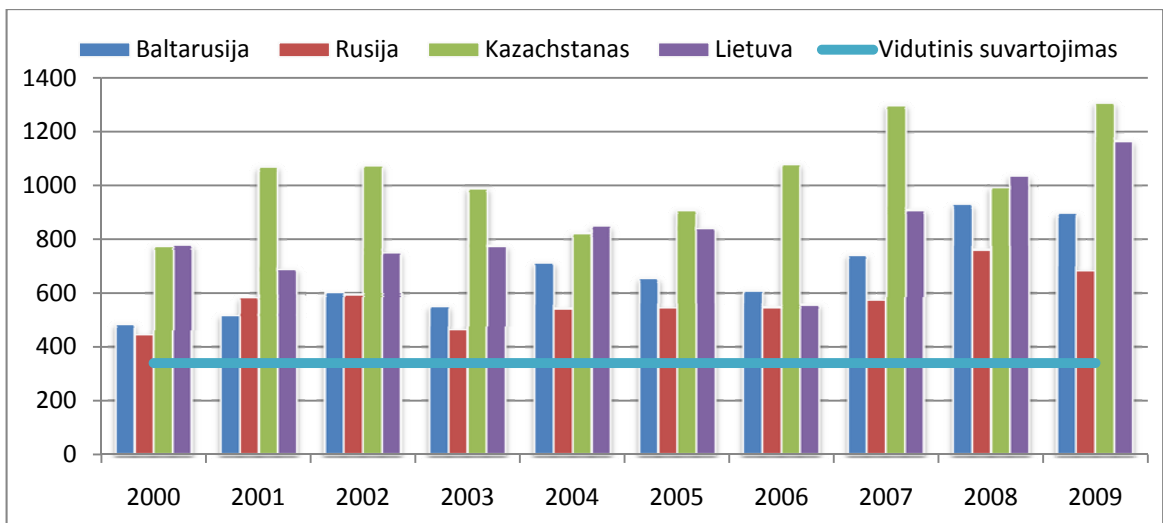
Pastaraisiais metais Kazachstanas apsirūpina daugeliu žemės ūkio produktų, išskyrus cukrų, augalinį aliejų, paukštieną ir vaisius bei daržoves ne sezono metu. Šiaurinių regionų specializacija yra javų ir gyvulių auginimas, pietiniuose regionuose, kuriuose žemės drėkinamos, auginami aliejiniai augalai, vaisiai ir uogos, daržovės, medvilnė.

Kazachstanas neturi prieigos prie jūros, o tai sudaro didelių sunkumų patekti į kitas rinkas, todėl šalis aktyviai plėtoja logistikos sistemą. Jau atidaryti logistikos terminalai Tolimuosiuose Rytuose, planuojama juos statyti ir Latvijoje. RBK muitų sąjungos susitarimas, leidžiantis Kazachstano prekėms judėti per Rusijos ir Baltarusijos teritoriją, padidina galimybes plėtoti užsienio prekybą grūdais su ES šalimis.

Esminė kliūtis plėtoti žemės ūkio ir jo produktų pirminio perdirbimo pramonę yra ribota finansinių paslaugų žemės ūkio sektoriui pasiūla. Pasaulio banko tyrimais patvirtinta, kad kredito poreikis šioje šalyje nepatenkinamas (Embassy, 2010).

RBK muitų sąjungos šalių narių potencialas žemės ūkio sektoriuje. Rusija, Ukraina ir Kazachstanas 2009 m. įsteigė Grūdų forumą, kurio tikslas – spręsti maisto trūkumo pasaulyje problemas. Šalys sutarė organizuoti grūdų tiekimą kitoms valstybėms.

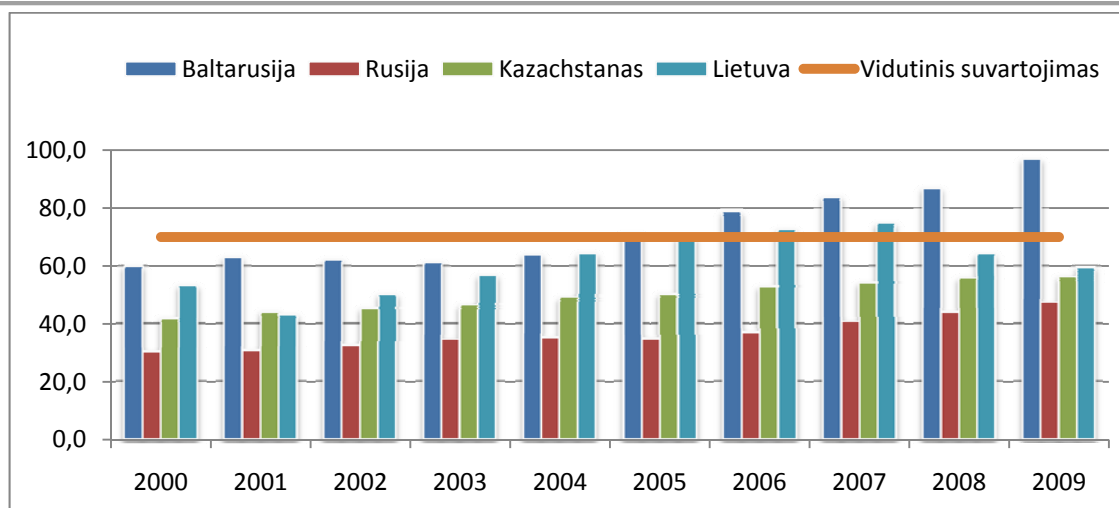
RBK muitų sąjungos įkūrimas padės Rusijai apsirūpinti maistu šalių partnerių, glaudžiai susijusių su ja istoriniais ryšiais, dėka. 2010 m. pabaigoje Baltarusijos ir Rusijos žemės ūkio ministerijos suderino baltarusiškų maisto produktų tiekimo Rusijai ir rusiškų – Baltarusijai 2011 m. planą. Baltarusija mėsos tiekimą Rusijai 2011 m. turėtų padidinti iki 210 tūkst. t (44,8 proc.), iš jų 130 tūkst. t – jautienos, 45 tūkst. t – mėsos gaminių, 20 tūkst. t – kiaulienos, 15 tūkst. t – paukštienos. Baltarusiškų pieno produktų eksportas į Rusiją turėtų padidėti 28,6 proc. (iki 3,6 mln. t), cukraus – 33,3 proc. (iki 200 tūkst. t). Numatytos nedidelės tokių pačių maisto produktų tiekimo į Baltarusiją apimtys. Nepaisant netolygios grūdų sektoriaus plėtros dėl jo priklausymo nuo gamtinių oro sąlygų, visos trys sąjungos narės turi grūdų eksporto potencialą, kadangi grūdų gamyba, tenkanti vienam šalies gyventojui, gerokai viršija vidutinį grūdų suvartojimo lygį ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse.

7 pav. Lietuvos ir RBK muitų sąjungos šalių grūdų gamyba vienam gyventojui 2000–2009 m., kg

Šaltinis: autorės skaičiavimai.

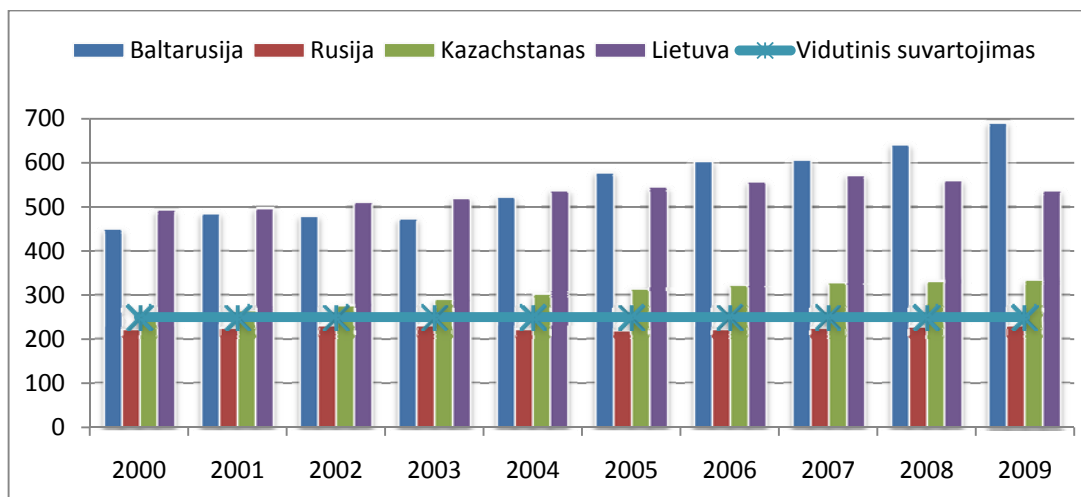
Visų trijų RBK muitų sąjungos narių mėsos sektoriuje stebimas tolygus augimas, tačiau mėsos eksporto potencialą turi tik Baltarusija, o tai, sukūrus bendrą prekybos erdvę, prisidės prie Rusijos apsirūpinimo mėsa ir jos produktais. Be to, Baltarusija priėmė paukštininkystės sektoriaus rėmimo programą 2011–2015 m. Manoma, kad tai bus ryžtingas žingsnis, išstumiant amerikietišką ir braziliską paukštieną iš Rusijos rinkos.

8 pav. Lietuvos ir RBK mitybų sąjungos šalių mėsos gamyba vienam gyventojui 2000–2009 m., kg (skerdienos svoriu)

Šaltinis: autorės skaičiavimai.

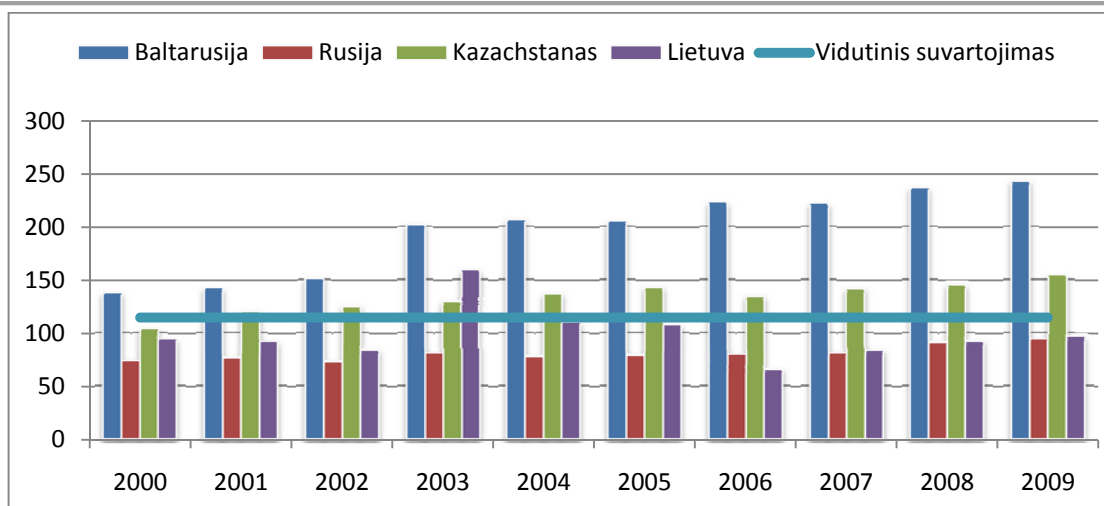
Rusijos pieno sektoriui jau ne vieneri metai būdingas sąstingis: mažėja pieninių galvijų bandos, nepavyksta pagerinti bandos produktyvumo rodiklių, tad pieno gamyba, tenkanti vienam gyventojui, nesikeičia ir yra 225–230 kg. Baltarusijoje stebimas spartus šio sektoriaus augimas, ypač nuo 2004–2005 m. Tai siejama su Baltarusijos nacionaline kaimo atkūrimo ir plėtros programa 2005–2010 m.

9 pav. Lietuvos ir RBK mitybų sąjungos šalių pieno gamyba vienam gyventojui 2000–2009 m., kg

Šaltinis: autorės skaičiavimai.

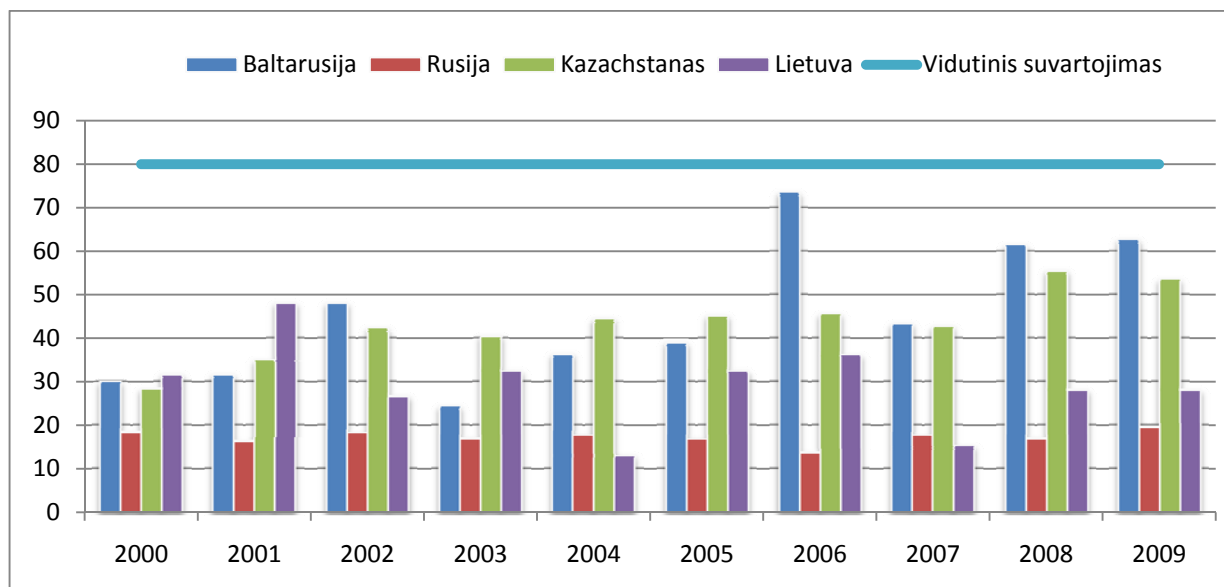
Daržovių sektoriuje ryškų pranašumą turi Baltarusija, kurioje užauginama 243 kg daržovių vienam šalies gyventojui, o vidutinis ekonomiškai išsivysčiusių šalių daržovių vartojimas per metus svyruoja apie 115 kg vienam gyventojui. Kazachstanas daržovėmis sezono metu apsirūpina, tačiau ne sezonu šalis priversta jų importuoti.

10 pav. Lietuvos ir RBK muitų sąjungos šalių daržovių gamyba vienam gyventojui 2000–2009 m., kg

Šaltinis: autorės skaičiavimai.

Visos RBK muitų sąjungos šalys nevysiškai apsirūpina vaisiais ir uogomis. Vienam šalies gyventojui per metus Baltarusijoje jų užauginama daugiausia – per 60 kg; antroje vietoje – Kazachstanas, užauginantis apie 54 kg. Vidutinis metinis vaisių ir uogų suvartojimas ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse yra 80 kg žmogui per metus.

11 pav. Lietuvos ir RBK muitų sąjungos šalių vaisių ir uogų gamyba vienam gyventojui 2000–2009 m., kg

Šaltinis: autorės skaičiavimai.

Konkurenciją Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų gamintojams Rusijos grūdų ir mėsos rinkoje sudarys visos RBK muitų sąjungos šalys narės. Rusijoje tik mėsos ir grūdų sektoriams būdingas augimas, kiti sektoriai plėtojasi be didesnių pokyčių nuo 2000 m. Daugiausia grėsmės Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų gamintojams

kelia sparti mėsos gamybos plėtra Baltarusijoje. Pažymėtina, kad pastaraisiais metais Lietuvoje mėsos gamyba mažėja. Tam įtakos turi ir nemažas gyvų gyvulių eksportas.

Kazachstanas apsirūpina pienu ir jo produktais, o Baltarusija, sparčiai plėtojanti pieno sektorių, žada eksportuoti savo produktus į Rusiją ir Kazachstaną. Tai padės Rusijai apsirūpinti pieno produktais.

2.4. Žemės ūkio politika RBK muitų sąjungos šalyse narėse

Rusijos žemės ūkio politika. Rusijos žemės ūkio politikos pagrindas yra nacionalinės programos, apimančios Valstybinę, federalines ir šakų programas.

Pagrindinis šalies žemės ūkio politikos dokumentas, patvirtintas Rusijos Vyriausybės 2007 m. liepos 14 d. nutarimu Nr. 446, yra Valstybinė žemės ūkio sektoriaus plėtros ir rinkos reguliavimo programa 2008–2012 metams². Paminėtinos ir dvi šakų tikslinės programos: Gyvulininkystės produktų pirminio perdirbimo plėtros programa 2009–2011 m. ir Cukrinių runkelių ir cukraus sektoriaus plėtros programa 2010–2012 m.

Nemažai pokyčių šalies žemės ūkio politikoje vyksta dėl tarptautinės prekybos sąlygų kaitos: RBK muitų sąjungos įkūrimo, importo muitų padidinimo, žemės ūkio ir maisto produkcijos importo į Rusiją apribojimų, remiantis sanitariniais ir fitosanitariniais standartais, eksporto subsidijų, Grūdų forumo įkūrimo, siekiant paremti grūdų realizaciją ir stiprinti šio sektoriaus pozicijas užsienio rinkose. Kitos paramos priemonės grūdų sektoriui – tai pagreitintas PVM sugražinimas eksportuotojams, geležinkelio tarifų ir ekspedijavimo paslaugų įkainių mažinimas, perkrovimo paslaugų atpiginimas uostuose bei paskolų suteikimas šalims partnerėms grūdų importuotojoms.

Rusija ilgą laiką gyvulininkystės sektorių laikė prioritetiniu, tačiau 2009 m. padėtis iš esmės pasikeitė, skyrus papildomai lėšų augalininkystės sektoriui, pastarasis tapo prioritetiniu – jam atiteko 66 proc. valstybės paramos, skiriamos žemės ir maisto ūkiui.

Rusijos žemės ūkio politikai būdingas aukštas kainų reguliavimo lygis, dominuoja rinką iškreipiančios paramos priemonės, parama glaudžiai susijusi su gamyba. Nepakankamai dėmesio skiriama bendrųjų paslaugų ir rinkos infrastruktūros plėtros rėmimui. Nesukūrus tinkamos rinkos infrastruktūros, šalies žemės ūkio sektorių vystyti bus sudėtinga. Pastebėjus esmines problemas grūdų sektoriuje, nedelsiant imtasi papildomų finansinės paramos priemonių mėsos sektoriuje, kur siekiama sukurti stiprią ir pasauliniu mastu konkurencingą pirminio žaliavos perdirbimo grandį.

² Постановление от 14 июля 2007 г. № 446 "О Государственной программе развития сельского хозяйства и регулирования рынков сельскохозяйственной продукции, сырья и продовольствия на 2008–2012 годы". Prieiga per internetą: <http://www.mcx.ru/documents/document/show/1364.146.htm>

Pažymėtina, kad nepaisant sparčiai įgyvendinamų paramos programų Rusijos biudžeto išlaidos žemės ūkiui ir žuvininkystei remti nėra pakankamos ir nuolat mažėja. Nacionalinės paramos dalis žemės ūkiui ir žuvininkystei 2002 m. sudarė 9,9 proc. viso biudžeto, o 2009 m. – tik 5,0 proc. Įvertinus planuojamas įgyvendinti programas iki 2012 m., ši dalis turėtų nežymiai didėti. Tačiau nuogaustaujama, kad Rusijos žemės ūkio sektoriaus rėmimas nėra nuoseklus, programų priemonės – gana deklaratyvaus pobūdžio, o jų įgyvendinimo ataskaitos neprieinamos nei mokslininkams, nei plačiajai visuomenei.

Baltarusijos žemės ūkio politika. Baltarusijos žemės ūkio politika vykdoma remiantis 2005 m. patvirtintomis programomis (Valstybine kaimo atgimimo ir plėtros programa 2005–2010 m., Mėsos ir pieno perdirbimo sektoriaus plėtros programa 2005–2010 m. ir Cukraus pramonės plėtros programa 2005–2010 m.).

Kaip ir Rusijoje, programų įgyvendinimo informacija Baltarusijoje nėra prieinama, todėl sunku įvertinti jų efektyvumą, tačiau sprendžiant pagal 2.3 skyriuje pateiktus skaičiavimus, Baltarusijos žemės ūkis per pastaruosius metus padarė didelę pažangą. 2011–2015 m. laikotarpiui priimtos naujos programos (Paukštininkystės sektoriaus plėtros programa, Duonos gamybos įmonių plėtros programa, Kompleksinė bulvininkystės, daržininkystės, sodininkystės plėtros programa).

Parama Baltarusijos žemės ir maisto ūkiui nėra didelė, palyginti su EBPO ar ES šalimis, tačiau gerokai didesnė nei kitų dviejų RBK muitų sąjungos šalių narių. Politikoje neišskiriami prioritetai, stengiamasi didinti produkciją visuose sektoriuose, gerinti gyvenimo sąlygas kaimo vietovėse, plėtoti infrastruktūrą, nemažai lėšų numatoma skirti dirvožemio našumui didinti, kalkinimo ir melioracijos darbams atlikti.

Baltarusijoje žemės ūkio politika vykdoma, remiant žemės ūkio produkcijos kainas, skatinant gamybos apimtis, rinkoje dominuoja ją iškreipiančios paramos priemonės, paramos lėšos skirstomos neefektyviai, neišskiriami prioritetai. Baltarusija turi didelį žemės ūkio potencialą, tačiau jis silpnai išnaudojamas dėl žemo darbo našumo ir vangios plėtros. Modernizuojasi daugiausia stambūs ūkiai, smulkieji nepajėgūs imti kreditų ir investuoti. Nuo 2008 m. Baltarusijoje valstybės skiriamos dotacijos žemės ir maisto ūkiui sumažintos perpus. Manoma, kad valstybės lėšas būtina skirti konkrečioms programoms įgyvendinti, stambiems projektams efektyviuose valstybiniuose ūkiuose vykdyti. Į tai ir orientuotos atskiros programos, konkrečių agrokompleksų statyba, modernizavimas, plėtra, o ne bendras žemės ūkio sektoriaus lygis ir padėtis kaimo vietovėse.

Kazachstano žemės ūkio politika. Kazachstanas, nepriklausomybės metais reformuodamas visas žemės ūkio šakas, įveikė daug kliūčių. Šaliai pavyko sustabdyti žemės ūkio produkcijos gamybos apimčių mažėjimą. Nuo 1999 m. žemės ūkis ir maisto perdirbimo pramonė sparčiai vystoma visuose šalies regionuose pagal Kazachstano Vyriausybės patvirtintas valstybines programas. Kazachstano Respublikos žemės ūkio gamybos plėtros 2000–2002 m. programos tikslas buvo stabilizuoti žemės ūkio produkcijos gamybą, užtikrinti ekonominį augimą konkurencinguose žemės ūkio sektoriuose. Tam buvo skirta speciali Vyriausybės parama. Visiems kitiems žemės ūkio

produktams buvo numatytos bendro pobūdžio priemonės. Jų įgyvendinimui skirta apie 1,7 mlrd. JAV dolerių.

Kazachstano Respublikos valstybinės žemės ūkio ir maisto programos 2003–2005 m. pagrindiniai tikslai buvo apsirūpinimas maistu, formuojant veiksmingą agropramoninio komplekso sistemą, konkurencingos žemės ūkio produkcijos apimčių didinimas bei žemės ūkio ir maisto produkcijos pardavimo skatinimas vidaus ir užsienio rinkose. Šiems tikslams pasiekti sukurtas teisinis pagrindas, skirtas į rinką orientuotai gamybai plėtoti, užtikrinti kainodaros reguliavimo sistemą, didinti valstybės paramą. Programai įgyvendinti buvo skirta apie 2 mlrd. JAV dolerių.

Kazachstano Respublikos nacionalinės kaimo plėtros 2004–2010 m. programos tikslas buvo pagerinti gyvenimo sąlygas kaime. Šiai programai įgyvendinti 2004–2006 m. buvo skirta 1,4 mlrd. JAV dolerių. Priemonės trečiosios programos tikslams pasiekti skirtos ekonominės veiklos plėtrai, statyboms, remontui ir rekonstrukcijai vykdyti, socialinei ir inžinerinei infrastruktūrai vystyti. Taip pat numatyta stebėti socialinę ir ekonominę plėtrą kaime, saugoti aplinką, įvertinti žemės išteklius; įgyvendinti kaimo gyventojų migracijos skatinimo programas, sukurti efektyvų kaimo vietovių apgyvendinimo modelį.

RBK muitų sąjungos šalių narių žemės ūkio politikos palyginimas. Šalių paramos žemės ūkio sektoriui apimtys skiriasi, tačiau jos žemesnės nei ES vidurkis, kuris, EBPO duomenimis, siekia 26 proc. visų ūkio pajamų. ES parama žemės ūkiui palaipsniui mažėja, o Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano – neturi aiškios tendencijos. Ši situacija turėtų pasikeisti – tikėtina, kad parama išaugs ar bent jau stabilizuosis dėl šalyse įgyvendinamų paramos programų.

Nagrinėjant šalių valstybės paramos žemės ūkio ir maisto sektoriui apimtis, pastebėta nemažai skirtumų. Pavyzdžiui, Rusijos valstybės parama žemės ūkio ir maisto sektoriui siekė apie 5 proc. BVP, Kazachstano – apie 7,8 proc., o Baltarusijos – net 25,2 proc. žemės ūkyje sukuriama BVP (Kalijev, 2010). Nors Kazachstane paramos žemės ūkio ir maisto sektoriui dalis BVP yra didesnė nei Rusijoje, parama, tenkanti vienam hektarui, Kazachstane tesiekia 45 JAV dolerių, Rusijoje – 61 JAV dolerį (5 lentelė).

5 lentelė. Parama žemės ūkio ir maisto sektoriui 2009 m.

Rodikliai	Rusija	Baltarusija	Kazachstanas
Žemės ūkio produkcija, mlrd. JAV dolerių	99,2	11,7	11,5
Valstybės parama, mlrd. JAV dolerių	4,9	2,95	0,9
Valstybės paramos dalis nuo BVP, proc.	5,0	25,2	7,8
Valstybės parama 1 ha ŽŪN, JAV dolerių	61	527	45

Šaltiniai: Kalijev, 2010; UN Comtrade duomenų bazės duomenys.

Pažymėtina, kad Kazachstano žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriui bus sudėtingiau konkuruoti RBK muitų sąjungos šalių rinkoje, kadangi valstybės parama yra mažesnė nei kitų šalių. Šalys vis dar nesutaria dėl valstybės paramos lygio žemės ūkio sektoriui suvienodinimo. Labiausiai tam priešinasi Baltarusija, kurios parama žemės ūkio ir maisto sektoriui yra daug didesnė nei kitų sąjungos šalių narių.

Kazachstanui norint priartėti prie Rusijos teikiamos paramos žemės ūkio ir maisto sektoriui lygio, jo parama turėtų padidėti trečdaliu, o norint pasiekti Baltarusijos paramos lygį – daugiau negu 11,5 karto (iki 10,5 mlrd. JAV dolerių). Kazachstanas kol kas nepajėgus ketvirtadalio savo BVP skirti žemės ūkio ir maisto sektoriui, o ir pats sektorius vargu ar sugebėtų panaudoti tokias lėšas. Kur kas veiksmingiau šalims būtų susitarti ne dėl bendro paramos lygio visam žemės ūkio ir maisto sektoriui, bet dėl atskirų jo šakų rėmimo, atsižvelgiant į specializaciją kiekvienoje šalyje.

2.5. RBK muitų sąjungos narių žemės ūkio sektoriaus konkurencingumas

Atskirų šalių žemės ūkio ir maisto sektoriaus konkurencingumui įvertinti paprastai nustatomi jų santykiniai pranašumai. Santykinų pranašumų sąvoka buvo išplėtotą prekybos teorijoje. Jos pradininkas A. Smith pateikė absoliutaus pranašumo sampratą, o vienas iš prekybos teorijos pradininkų D. Ricardo paskelbė santykinio pranašumo dėsnį. Pagal jį dėl skirtingos geografinės padėties, klimato, istorijos ir tradicijų kiekvienos šalies ištekliai ir gaminami produktai bei jų kokybė skiriasi. Tam tikrus produktus įmonės vienoje šalyje gamina efektyviau nei kitoje. Net jei pagamintų produktų užtenka šalies gyventojų poreikiams patenkinti arba daugelis jų pagaminami pigiau nei užsienyje, šalies įmonėms naudingiau specializuotis gaminti santykinai pigesnes prekes. Laisvieji mainai ir specializacija sudaro sąlygas inovacijoms atsirasti, efektyvumui ir šalių gerovei didėti, o bet kokie prekybos suvaržymai, apsaugantys nuo konkurencijos iš užsienio tam tikras įmones ar šakas (muitai, subsidijos, antidempingo priemonės ir kt.), šalių gerovę mažina. Nors paskutiniaisiais dešimtmečiais santykinio pranašumo dėsnis, atsižvelgiant į didėjančią gamybos veiksmų mobilumą ir strateginės prekybos sampratą, buvo tikslinamas, jis iki šiol yra tarptautinės prekybos analizės pagrindas (Vilpišauskas, 2004).

Rusijos žemės ūkio ir maisto produktų RCA indeksas. Vertinant atskirų RBK muitų sąjungos narių konkurencingumą, nustatyta, kad Rusija nei stipraus, nei vidutinio santykinio konkurencinio pranašumo pasaulio rinkose neturi ir gali pasigirti tik silpnu santykinu konkurenciniu pranašumu žuvų ir vėžiagyvių bei grūdų sektoriuose. Minėtas pranašumas žuvų ir vėžiagyvių sektoriuje Rusijoje atsirado tik 2009 m., o iki tol jo nebuvo. Silpnas santykinis konkurencinis pranašumas grūdų sektoriuje būna ne kasmet, tai daugiausia siejama su sektoriaus rodiklių svyravimais ir stiprios priklausomybės nuo gamtinių sąlygų (1 priedo A lentelė).

Baltarusijos žemės ūkio ir maisto produktų RCA indeksas. Baltarusijos žemės ūkio ir maisto sektoriaus konkurencingumo rodiklis RCA yra geriausias tarp RBK muitų sąjungos šalių. Jos pieno ir jo produktų sektoriaus santykinis konkurencinis pranašumas nuolat didėja (2000 m. buvo 4,1, o 2009 m. – 9,3). Nusistovėjęs stiprus santykinis konkurencinis pranašumas būdingas ir cukraus bei konditerijos gaminių sektoriui, nors 2006–2008 m. RCA buvo sumažėjęs iki vidutinio. Mėsos ir jos produktų sektorius taip pat turi vidutinį santykinį konkurencinį pranašumą. Malybos produkcijos santykinį konkurencinį pranašumą šalis prarado pastaraisiais metais (1 priedo B lentelė). Tai daugiausia siejama su tuo, kad Baltarusija pati nepagamina geros kokybės, tinkamų perdirbti grūdų ir yra priversta jų importuoti, nors 2001–2003 m. Baltarusija malybos produkcijos eksportuodavo vidutiniškai už 29 mln. JAV dolerių.

Kazachstano žemės ūkio ir maisto produktų RCA indeksas. Kazachstanas žinomas pasaulyje kaip geros kokybės grūdų gamintojas. Kazachstano malybos produkcija turi stiprų, o grūdai – vidutinį santykinį konkurencinį pranašumą. Grūdai ir jų produktai yra pagrindinis Kazachstano užsienio prekybos objektas, o kitą žemės ūkio produkciją šalis priversta importuoti (1 priedo C lentelė).

RBK muitų sąjungos žemės ūkio ir maisto produktų RCA indeksas. Atrodytų, šalis papildo viena kitą ir turėtų gerokai padidinti bendrą santykinį konkurencinį pranašumą tarptautinėse rinkose, tačiau tyrimo rezultatai rodo visiškai priešingą tendenciją. Trijų šalių rezultatai, vertinant jų žemės ūkio ir maisto produktų konkurencingumą pasaulio rinkose, yra prastoki. RBK muitų sąjunga turi tik silpną konkurencinį pranašumą žuvų ir vėžiagyvių, grūdų ir malybos produkcijos sektoriuose (6 lentelė). Vadinasi, Rusija, deklaruodama siekį pagerinti šalies apsirūpinimo maistu lygį, nutarė tai įgyvendinti, pasinaudojusi kaimyninių šalių pagalba. Taigi lietuviški pieno ir mėsos produktai Rusijos rinkoje konkuruos su pigesne baltarusiška produkcija, o lietuviški miltai – su miltais iš Kazachstano (1 priedo D lentelė).

Studijoje buvo siekiama ne tik apskaičiuoti RBK muitų sąjungos šalių narių ir pačios sąjungos santykinį konkurencinį pranašumą, bet ir įvertinti potencialių sąjungos narių santykinį konkurencinį pranašumą. Viena iš tokių šalių yra Ukraina. Tačiau galimybė Ukrainai prisijungti prie RBK muitų sąjungos šalių yra tik teorinė, nes šalis priklauso PPO. Tadžikistanas ir Kirgizija taip pat nori įstoti į RBK muitų sąjungą. Toliau nagrinėjamos minėtos šalys.

Ukrainos žemės ūkio ir maisto produktų RCA indeksas. Ukrainos grūdų, aliejinių augalų, gyvūninių arba augalinių riebalų bei kakavos ir jos gaminių sektoriai turi nusistovėjusį stiprų konkurencinį pranašumą. Vidutinis pranašumas būdingas pieno ir jo produktų sektoriui, nors Ukrainos gyvulininkystės sektorius beveik negauna valstybės paramos, o daugiausia karvių auginama smulkiuose ūkininkų ūkiuose. Vidutinis santykinis konkurencinis pranašumas stebimas ir maisto pramonės liekanų ir atliekų, pašarų gyvūnams bei tabako ir jo gaminių sektoriuose. Daržovių, malybos produkcijos, augalinių pynimo medžiagų, cukraus ir konditerinių gaminių, gaminių iš javų bei daržovių, nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų sektoriams būdingas silpnas santykinis konkurencinis pranašumas (1 priedo E lentelė).

Grūdų forumo (Rusijos, Kazachstano ir Ukrainos) žemės ūkio ir maisto produktų RCA indeksas. Rusija, Kazachstanas ir Ukraina ėmėsi iniciatyvos, siekdamos pagerti savo pozicijas pasaulio grūdų rinkose, koordinuotai vykdyti grūdų tiekimą pasauliui, užtikrinti bendrus logistikos kanalus produkcijai realizuoti. Grūdų forumas labiausiai naudingas Rusijai, kuri pati teturi silpną konkurencinį pranašumą grūdų sektoriuje. Veikdamos kartu, šalys įgauna vidutinį santykinį konkurencinį pranašumą grūdų ir malybos produkcijos sektoriuose bei silpną – žuvų ir vėžiagyvių bei gyvūninių ir augalinių aliejų sektoriuose. Kazachstanui ir Ukrainai Grūdų forumas naudingas tuo, kad kartu su Rusija jos turi daugiau galimybių derėtis tarptautinėse rinkose. Taigi bendros rinkos sukūrimas tarp Rusijos, Kazachstano ir Ukrainos būtų strateginės ekonomiškai naudingos partnerystės pavyzdys. Kad jis būtų įgyvendintas, Rusija ir Kazachstanas turi įstoti į PPO arba Ukraina iš jos išstoti (1 priedo F lentelė).

Tadžikistano žemės ūkio ir maisto produktų RCA indeksas. Dėl duomenų stokos buvo apskaičiuotas tik 2000 m. Tadžikistano žemės ūkio ir maisto sektoriaus RCA indeksas. Minėtais metais šalis turėjo stiprų santykinį konkurencinį pranašumą valgomųjų vaisių ir riešutų bei pynimo medžiagų sektoriuose bei vidutinį – daržovių ir vaisių produktų bei tabako ir jo gaminių sektoriuose. Neaišku, kokių sektorių santykinį konkurencinį pranašumą šaliai pavyko išsaugoti iki 2009 m., todėl ji eliminuojama iš tolesnio tyrimo. Darant prielaidą, kad Tadžikistanas iki 2009 m. išlaikė išvardytų sektorių santykinį konkurencinį pranašumą, jo įsiliejimas į muitų sąjungą galėtų prisidėti prie Rusijos vidaus maisto poreikių tenkinimo, ypač vaisių ir daržovių sektoriuose, kadangi Baltarusijoje ir Kazachstane šios šakos neišvystytos (1 priedo G lentelė).

Kirgizijos žemės ūkio ir maisto produktų RCA indeksas. Stebėtina, kad palyginti maža šalis, kamuoja vidinių politinių neramumų, labai gerai vertinama pasaulio rinkoje pagal santykinį konkurencinį pranašumą vaisių ir daržovių, tabako ir jo gaminių sektoriuose. Stiprus konkurencinis pranašumas buvo stebimas pieno ir jo produktų sektoriuje 2005–2007 m., cukraus sektoriuje – 2002–2005 m. Pastaraisiais metais pastarojo pozicijos susilpnėjo iki vidutinio santykinio konkurencinio pranašumo. Vidutinis santykinis konkurencinis pranašumas stebimas gyvų gyvūnų, silpnas – gyvūninės kilmės produktų bei kakavos ir jos gaminių sektoriuose (1 priedo H lentelė).

RBK muitų sąjungos ir Kirgizijos žemės ūkio ir maisto produktų RCA indeksas. Kirgizijos išitraukimas į muitų sąjungą jos rodiklių nepakeistų. Tai būtų naudinga tik pačiai Kirgizijai, kuriai atsivertų didelė produkcijos realizavimo rinka (1 priedo I lentelė).

RBK muitų sąjungos, Kirgizijos ir Ukrainos žemės ūkio ir maisto produktų RCA indeksas prastesnis, palyginti su RBK muitų sąjungos ir Ukrainos rodikliais (1 priedo J lentelė).

Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų RCA indeksas. Studijoje pateikiamas apskaičiuotas Lietuvos žemės ir maisto produktų RCA indeksas, kuris rodo Lietuvos žemės ūkio ir maisto sektorių konkurencingumą. Lietuva turi stiprų santykinį konkurencinį pranašumą gyvų gyvūnų, pieno ir jo produktų, gaminių iš mėsos bei tabako ir jo gaminių sektoriuose (6 lentelė). Lietuva gali didžiuotis pieno produktais, labiausiai – sūriais, sėkmingai konkuruojančiais Rusijos rinkoje. Nenokinti sūriai yra

puiki žaliava itališkiems sūriams gaminti. Gyvų gyvūnų eksportas verčia daugiau nuogąstauti nei džiaugtis susidariusiu santykiniu konkurenciniu pranašumu. Išveždama iš šalies gyvų gyvūnus, Lietuva praranda pridėtinę vertę, neišnaudojami skerdyklų, mėsos perdirbimo įmonių pajėgumai, į kuriuos investuotos didelės ES paramos ir privataus kapitalo lėšos. Vertėtų susimąstyti, kaip paversti gyvų gyvūnų eksportą mėsos gaminių eksportu ir taip prisidėti prie mėsos gaminių aukšto santykinio konkurencinio pranašumo išsaugojimo. Lietuva turi vidutinį santykinį konkurencinį pranašumą vaisių ir daržovių, kakavos ir jos gaminių, įvairių maisto produktų, pramonės liekanų ir atliekų sektoriuose. Tačiau tenka pažymėti, kad dalis šių produktų yra nelietuviškos kilmės. Silpnas santykinis konkurencinis pranašumas būdingas mėsos ir subproduktų, žuvų ir vėžiagyvių, aliejinių augalų, cukraus ir konditerijos gaminių, gaminių iš miltų, alkoholinių ir nealkoholinių gėrimų sektoriams (1 priedo K lentelė).

Nors RBK muitų sąjungos žemės ūkio ir maisto produktų gamybos apimtys bei eksportas yra didesni nei šalių atskirai paėmus, santykinis konkurencinis pranašumas pasaulio rinkose dėl jų integracijos neišauga. Viena vertus, šalys papildo viena kitą pagal gaminamos ir eksportuojamos žemės ūkio ir maisto produkcijos apimtį, kita vertus, trijų šalių, kaip RBK muitų sąjungos, bendri rezultatai, vertinant jų žemės ūkio ir maisto produktų konkurencingumą pasaulio rinkose, yra nepakankami. Nagrinėjamos hipotezės atsakymas – NE. Regioninės ekonominės integracijos darinys – RBK muitų sąjunga – nepadidino šios sąjungos šalių narių žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojų konkurencingumo tarptautinėje rinkoje.

6 lentelė. Kai kurių šalių RCA indeksai*

Žemės ūkio ir maisto produktai	LT	RU	KZ	BY	UA	KG	RU, KZ, BY	RU, KZ, UA	RU, KZ, BY, KG	RU, KZ, BY, UA, KG
1 GYVI GYVŪNAI	6,10	0,02	0,01	0,15	0,19	3,10	0,03	0,04	0,04	0,06
2 MĖSA IR VALGOMIEJI MĖSOS SUBPRODUKTAI	1,44	0,01	0,00	2,99	0,27	0,04	0,19	0,04	0,19	0,20
3 ŽUVYS IR VĖŽIAGYVIAI	1,79	1,18	0,39	0,11	0,12	0,03	1,02	1,09	1,02	0,92
4 PIENAS IR PIENO PRODUKTAI; PAUKŠČIŲ KIAUŠINIAI; MEDUS	5,42	0,15	0,04	9,30	2,28	3,62	0,69	0,41	0,71	0,86
5 GYVŪNINĖS KILMĖS PRODUKTAI, NENURODYTI KITOJE VIETOJE	0,65	0,12	0,18	0,18	0,27	1,62	0,13	0,16	0,14	0,15
6 AUGANTYS MEDŽIAI IR KITI AUGALAI	0,65	0,00	0,00	0,03	0,03	0,23	0,00	0,01	0,01	0,01
7 VALGOMOSIOS DARŽOVĖS	3,14	0,11	0,20	0,73	1,13	10,93	0,16	0,26	0,19	0,29
8 VALGOMIEJI VAISIAI IR RIEŠUTAI	3,30	0,04	0,17	0,28	0,89	5,94	0,07	0,16	0,09	0,17
9 KAVA, ARBATA, MATĖ IR PRIESKONIAI	0,88	0,13	0,02	0,00	0,08	0,12	0,11	0,12	0,11	0,10
10 JAVAI	2,75	1,55	2,01	0,01	11,53	0,29	1,52	3,01	1,52	2,53
11 MALYBOS PRODUKCIJA	3,90	0,55	11,23	0,55	1,87	0,21	1,87	2,18	1,87	1,86
12 ALIEJINIŲ KULTŪRŲ SĖKLOS IR VAISIAI	1,75	0,09	0,12	0,57	5,51	0,31	0,12	0,76	0,12	0,67
13 ŠĖLAKAS	0,40	0,01	0,01	0,02	0,05	0,20	0,01	0,01	0,01	0,01

Žemės ūkio ir maisto produktai	LT	RU	KZ	BY	UA	KG	RU, KZ, BY	RU, KZ, UA	RU, KZ, BY, KG	RU, KZ, BY, UA, KG
14 AUGALINĖS PYNIMO MEDŽIAGOS	0,23	0,45	1,96	0,01	1,66	0,63	0,61	0,85	0,62	0,72
15 GYVŪNINIAI ARBA AUGALINIAI RIEBALAI IR ALIEJUS	0,57	0,48	0,13	0,45	6,84	0,89	0,43	1,26	0,43	1,08
16 GAMINIAI IŠ MĖSOS, ŽUVIES ARBA VĖŽIAGYVIŲ	4,27	0,17	0,01	2,99	0,32	0,34	0,32	0,19	0,32	0,32
17 CUKRŪS IR KONDITERIJOS GAMINIAI IŠ CUKRAUS	1,66	0,20	0,13	5,00	1,77	0,04	0,49	0,41	0,49	0,61
18 KAKAVA IR GAMINIAI IŠ KAKAVOS	2,02	0,43	0,09	0,40	4,77	1,07	0,39	0,96	0,39	0,83
19 GAMINIAI IŠ JAVŲ, MILTŲ	1,44	0,29	0,12	0,30	1,49	0,96	0,27	0,45	0,28	0,40
20 DARŽOVIŲ, VAISIŲ, RIEŠUTŲ AR KITŲ AUGALŲ DALIŲ PRODUKTAI	0,75	0,08	0,03	0,27	1,01	0,63	0,09	0,20	0,09	0,18
21 ĮVAIRŪS MAISTO PRODUKTAI	2,14	0,39	0,04	0,15	0,67	0,96	0,33	0,42	0,33	0,37
22 NEALKOHOLINIAI IR ALKOHOLINIAI GĖRIMAI	1,18	0,18	0,06	0,18	1,74	0,70	0,17	0,38	0,17	0,33
23 MAISTO PRAMONĖS LIEKANOS, ATLIEKOS; PAŠARAI GYVŪNAMAMS	3,96	0,24	0,21	0,06	2,07	0,01	0,23	0,49	0,23	0,41
24 TABAKAS IR PERDIRBTI TABAKO PAKAITALAI	4,64	0,66	0,37	0,01	2,17	5,55	0,59	0,89	0,60	0,76

* $RCA \leq 1$ – santykinio pranašumo nėra, $1 < RCA \leq 2$ – silpnas santykinis pranašumas, $2 < RCA \leq 4$ – vidutinis santykinis pranašumas, $4 \leq RCA$ – stiprus santykinis pranašumas.

Šaltinis: autorės skaičiavimai, remiantis *UN Comtrade* duomenų bazės duomenimis.

Regioninė ekonominė integracija padidina sąjungos šalių narių žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojų konkurencingumą tarptautinėse rinkose tik tuo atveju, jei tų šalių tam tikri sektoriai turi stiprų santykinį konkurencinį pranašumą. O įkūrus RBK muitų sąjungą, Rusija tik bando apsirūpinti maistu, padedant kaimyninėms šalims. Tiksliau būtų buvę steigti Rusijos, Kazachstano ir Ukrainos sąjungą, tačiau Ukraina jau priklauso PPO, o ten galioja kitos užsienio prekybos taisyklės.

2.6. Užsienio prekybos su RBK muitų sąjunga sąlygos

Rusijos ir Baltarusijos importo tarifai žemės ūkio ir maisto produktams iki RBK muitų sąjungos įsikūrimo buvo labai panašūs, o Kazachstane jie smarkiai skyrėsi (2 priedo A lentelė). RBK muitų sąjungos importo muitų tarifų pagrindu tapo iki sąjungos sukūrimo galioję Rusijos muitų tarifai, sudarantys apie 80 proc. tarifų, likusieji 20 proc. – galioję Baltarusijoje ir Kazachstane.

Didžiausią į Rusiją eksportuojamų Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų dalį sudaro pieno ir jo produktų (daugiausia sūrių), gyvų kiaulių, grūdų ir gyvūnų ėdalo eksportas (Laskauskienė, 2010). Didžiausi importo į RBK muitų sąjungos šalis sąlygų pokyčiai susiję su gyvūnų (lietuviškų kiaulių) importo tarifu, šoktelėjusiu nuo 5 iki 40 proc., bet ne mažiau kaip 0,5 euro už 1 kg (7 lentelė).

7 lentelė. RBK muitų sąjungos importo maito tarifas (KN 01 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
01 Gyvi gyvūnai		
Arkliai, asilai, galvijai, avys ir ožkos, naminiai paukščiai, kiti gyvūnai	101, 102, 104–106	5; importo maitas netaikomas veisliniams gyvuliams ir viščiukams, ančiukams, gyvūnams, reikalingiems moksliniams tyrimams
Kiaulės	103	40, ne mažiau kaip 0,5 euro už 1 kg

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

RBK muitų sąjungos sukūrimą ir naujų muitų įvedimą palaikė Rusijos žemdirbių organizacijos. Nacionalinė kiaulių augintojų sąjunga teigė, kad per trejus metus Rusijos kiaulininkystė galėtų pasiekti 1990 m. gamybos lygį, jeigu Vyriausybė užtikrintų paramą sektoriaus modernizavimui, sugrąžintų didesnius maitus įvežamai virškvotinei kiaulienai ir sumažintų gyvų kiaulių importą. 2005 m. Rusija importavo apie 50 proc. suvartojamos kiaulienos, 2009 m. – 30 proc., o 2012 m. įvežtinė kiauliena turėtų sudaryti 14–15 proc. suvartojamo kiekio.

Šiek tiek sumažėjo maksimalūs (nuo 30 iki 25 proc.) anksčiau galioję mėsos ir subproduktų importo į Rusiją tarifai. Mėsos ir subproduktų importo maito tarifas Kazachstane anksčiau buvo 15 proc. Įkūrus RBK muitų sąjungą, jų importo maitai tapo labiau diferencijuoti, o Kazachstane padidinti avienai, ožkieniai, arklieniai ir jų subproduktams, paukštienai bei kitai mėsai (8 lentelė). Tai naudinga ir Rusijos, ir Baltarusijos paukštienos gamintojams, nes šiose šalyse sparčiai didinamos paukštienos gamybos apimtys.

8 lentelė. RBK muitų sąjungos importo maitų tarifas (KN 02 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
02 Mėsa ir subproduktai		
Gyvulių mėsa: šviežia, atšaldyta ar šaldyta	201, 202	15, ne mažiau kaip 0,2 euro už 1 kg; kita – 50, ne mažiau kaip 1 euras už 1 kg
Kiauliena: šviežia, atšaldyta ar šaldyta	203	15, ne mažiau kaip 0,25 euro už 1 kg; kita – 75, ne mažiau kaip 1,5 euro už 1 kg
Aviena, ožkiena, arkliena ir jų subproduktai	204–206	25, ne mažiau kaip 0,35 euro už 1 kg
Paukštiena: šviežia, atšaldyta ar šaldyta ir subproduktai	207	25, ne mažiau kaip 0,2 euro už 1 kg; kita – 80, ne mažiau kaip 0,7 euro už 1 kg
Kita mėsa: triušiena ir kt.	208	25, ne mažiau kaip 0,35 euro už 1 kg
Gyvuliniai taukai	209	15, ne mažiau kaip 0,15 euro už 1 kg
Sūdyti, vytinti, rūkyti mėsos subproduktai	210	15, ne mažiau kaip 0,4 euro už 1 kg

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

Iki RBK muitų sąjungos įkūrimo buvęs vienodas importo maitas žuvisms, vėžiagyviams ir moliuskams buvo diferencijuotas: lengvatinis tarifas numatytas žuvų miltams, didesnis – žuvų ikrams, kepenėlėms, lašišoms (9 lentelė).

9 lentelė. RBK muitų sąjungos importo maito tarifas (KN 03 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
03 Žuvis, vėžiagyviai, moliuskai		
Gyvos žuvis; atšaldytos; žuvų filė; vėžiagyviai; moliuskai	301, 302, 304, 306, 307	10
Šaldytos žuvis	303	Pagrindinis tarifas – 10; silks – ne mažiau kaip 0,04 euro už 1 kg; skumbės – ne mažiau kaip 0,06 euro už 1 kg; kita – ne mažiau kaip 0,05 euro už 1 kg
Žuvis, vytintos, sūdytos arba užpiltos sūrymu; rūkytos žuvis, virtos ar keptos	305	Pagrindinis tarifas – 10; žuvių miltams – 5; žuvių ikrams, kepenėlėms ir kt. – 20; lašišoms – 20, ne mažiau kaip 4 eurai už 1 kg

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

Kaip jau minėta, Lietuvai strategiškai svarbiems pieno produktams importo maitai tapo labiau diferencijuoti, importo maitas sutirštintam pienui ir grietinėlei pakilo nuo 20 proc. iki 25 proc., nors tokio aukšto importo maito tarifo nebuvo nė vienoje iš nagrinėjamų šalių. Importo maitai tradiciniams ir lydytiems sūriams RBK muitų sąjungoje siekia atitinkamai 15 proc., arba ne mažiau kaip 0,3 euro už 1 kg, ir 15 proc., arba ne mažiau kaip 0,6 euro už 1 kg (10 lentelė).

10 lentelė. RBK muitų sąjungos importo maito tarifas (KN 04 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
04 Pieno produktai, kiaušiniai, medus		
Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė, medus ir kt. niekur nepaminėti produktai	401, 409, 410	15; 5 – kūdikių maistui
Koncentruotas pienas ir grietinėlė	402	25
Pasukos, rūgpienis ir grietinė, jogurtas, kefyras ir kt.	403	15, ne mažiau kaip 0,18 euro už 1 kg
Išrūgos	404	15, ne mažiau kaip 0,35 euro už 1 kg
Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai; pieno pastos	405	15, ne mažiau kaip 0,4 euro už 1 kg
Sūriai ir varškė	406	15, ne mažiau kaip 0,3 euro už 1 kg; lydytiems ir kt. sūriams – 0,6 euro už 1 kg
Kiaušiniai su lukštu	407	15 (už 1000 vnt.); importo maitas netaikomas kiaušiniams, skirtiems perinimui
Kiaušiniai be lukšto ir kiaušinių tryniai	408	15, ne mažiau kaip 0,6 euro už 1 kg

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

RBK muitų sąjungoje importo muitų tarifai javams, gyvūninės kilmės produktams bei augantiems medžiams, valgomosioms daržovėms ir kitiems augalams, maisto pramonės liekanoms ir atliekoms, gyvūnų ėdalui ir tabakui bei perdirbtiems tabako pakaitalams liko tokie patys, kaip buvo Rusijoje.

Valgomųjų vaisių ir riešutų importo muitų tarifai RBK muitų sąjungoje svyruos nuo 0 proc. vynuogėms ir kai kuriems riešutams iki 10 proc. konservuotiems, džiovintiems vaisiams ir riešutams, netinkamiems ilgai laikyti. Malybos produkcijai tiek Rusijoje, tiek Baltarusijoje anksčiau buvo taikomas 10 proc., o Kazachstane – 10–15 proc. importo maito tarifas. RBK muitų sąjungoje nustatytas aukštesnis importo maitas krakmolui.

Nagrinėjant importo muitų tarifus, taikomus aliejinių augalų sėkloms ir vaisiams, šelakai ir augalinėms pynimo medžiagoms, vienintelis skirtumas nuo anksčiau galiojusių tarifų yra tas, kad į Rusiją įvežamos augalinės pynimo medžiagos apmokestintos 15 proc. maitu. Rusijos importo maito tarifas gyvūniniams arba augaliniams riebalams ir aliejui svyravo nuo 5 iki 15 proc. RBK sąjungoje nutarta taikyti didesnę, 20 proc., importo maito tarifą margarinui. Dominuoja vertiniai importo maitai.

Gaminių iš mėsos, žuvų arba vėžiagyvių importo maito tarifas RBK muitų sąjungoje sumažėjo iki 15–25 proc., palyginti su buvusiu Kazachstane (15–35 proc.). Kuo produktas labiau perdirbtas, tuo tarifas didesnis. Aukščiausias tarifas taikomas dešrams – 25 proc., arba ne mažiau kaip 0,4 euro už 1 kg.

Importo maitai RBK muitų sąjungoje cukrui ir konditerijos gaminiams iš cukraus priklauso nuo sezono ir cukraus kainos Niujorko biržoje, dominuoja kiekiniai importo maitai.

RBK muitų sąjungos importo muitų tarifai gaminiams iš javų ir miltų, iš daržovių, vaisių ir riešutų tapo panašūs į anksčiau buvusias Kazachstane, bet didesni nei Rusijoje. Importo maitai nealkoholiniams, alkoholiniams gėrimams ir actui nustatyti pagal iki RBK muitų sąjungos įkūrimo Rusijoje galiojusius tarifus.

Pažymėtina, kad įvedus bendrą importo muitų tarifą visoms trimis RBK muitų sąjungos šalims, žymiai padaugėjo mišrių importo muitų tarifų, kurie daugiausia taikomi, siekiant apsaugoti vidaus rinką nuo pigios užsienio produkcijos arba dirbtinio prekių vertės mažinimo, siekiant išvengti mokesčių ar sumažinant jų sumą (2 priedo B–T lentelės).

RBK muitų sąjungos įkūrimas ir bendras importo tarifas turi nevienodą reikšmę šalims narėms. Didesni importo maito tarifai žemės ūkio ir maisto produktams yra Rusijos apsirūpinimo maistu politikos dalis. Rusija, remdamasi maisto saugumo doktrina, išsaugojo galimybę operatyviai reaguoti į išorės pavojus, kylančius Rusijos maisto sektoriui. Kurdami RBK muitų sąjungą, Rusija, Baltarusija, Kazachstanas atsižvelgė į žemės ūkio gamintojų interesus, pavyzdžiui, gyvulininkystės, paukštininkystės sektorių. Tai patvirtina 2009 m. Rusijoje pradėtos taikyti šakų paramos programos. Didžiausia RBK muitų sąjungos įtaka pasireiškė 2011 m. viduryje, kai bus įgyvendintas susitarimas tarp šalių.

Didesnių pokyčių gali tikėtis Kazachstano žemės ūkio ir maisto produkcijos gamintojai, eksportuotojai bei vartotojai. Įkūrus RBK muitų sąjungą, vidutinės maisto produktų kainos Kazachstano rinkoje mažės. Žemės ūkio ir maisto produkcijos importo iš trečiųjų šalių į Kazachstaną brangimą kompensuos atpigę rusiški maisto produktai, tačiau produkcijos kokybė gali suprastėti.

Prognozuojama, kad prekybos RBK muitų sąjungoje srautai didės dėl Baltarusijos eksporto į Rusiją, o Kazachstanas, daugiausia iš Rusijos importuojantis žemės ūkio ir maisto produktų, sumažins importo sąnaudas ir kartu su Rusija sustiprins grūdų eksporto pozicijas pasaulio rinkose. Stiprėjanti Kazachstano valiuta (tengė) JAV dolerio atžvilgiu brangins jo eksportą, mažins grūdų sektoriaus konkurencingumą pasaulyje, tačiau importuojamos prekės pigs (Business Resource, 2010).

2.7. Lietuvos ir RBK muitų sąjungos šalių prekybos santykiai

Šiame poskyryje aptariami pagrindiniai Lietuvos ir RBK muitų sąjungos šalių narių užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais santykiai leis įvertinti, kaip iki šiol Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams sekėsi plėtoti prekybinius ryšius su Rusija, Baltarusija ir Kazachstanu. Apie Lietuvos ir Rusijos bei Baltarusijos užsienio prekybą žemės ūkio ir maisto produktais rašoma daug, o apie Lietuvos ir Kazachstano prekybą minėtais produktais informacijos trūksta.

2.7.1. Lietuvos užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais su Rusija

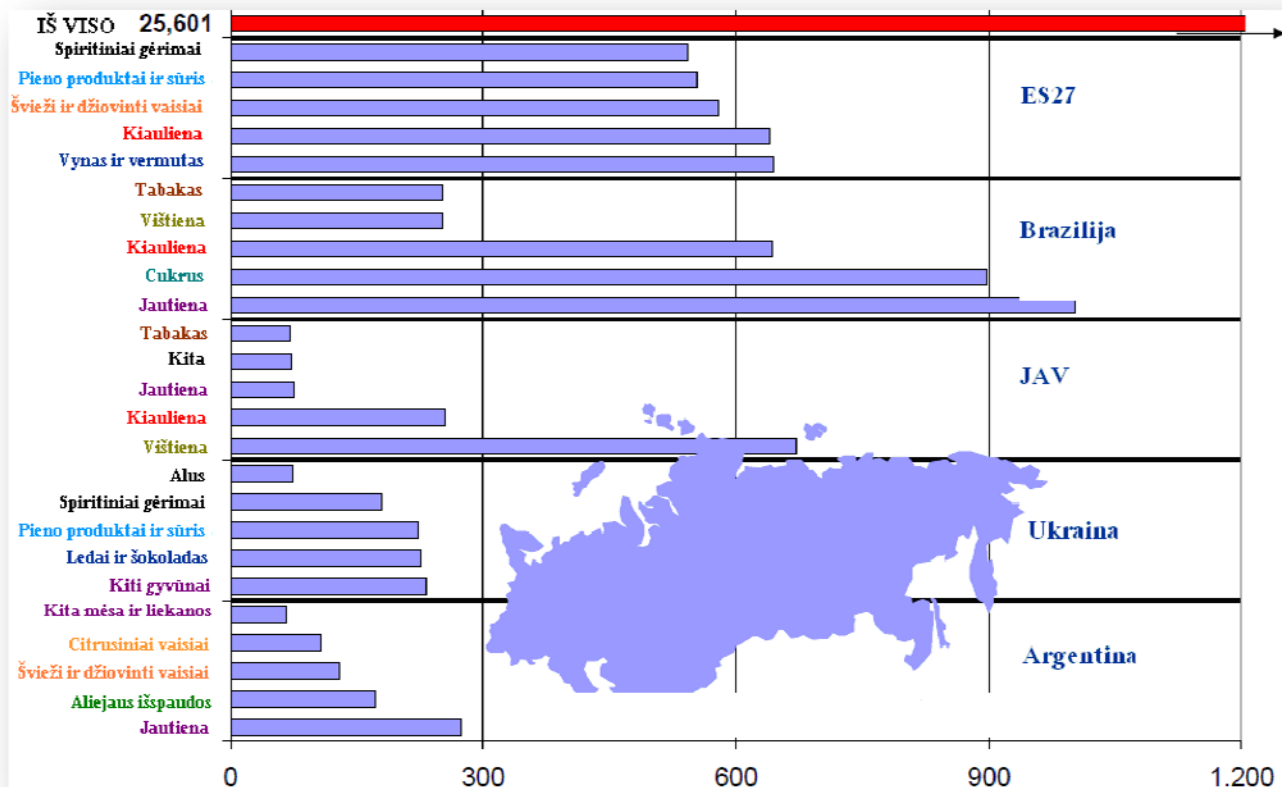
Rusija yra viena svarbiausių Lietuvos ir ES užsienio prekybos partnerių, kuriai tenka apie trečdalis viso Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. Tačiau Rusija pati turi gana didelį žemės ūkio ir maisto produktų gamybos potencialą, siekia tapti šalimi eksportuotoja, nors iki šiol Rusija – plati žemės ūkio ir maisto produktų realizavimo rinka kitoms šalims.

2006 m. duomenimis, Rusijai teko apie 42 proc. viso ES jautienos, apie 33 proc. vaisių, apie ketvirtadalis daržovių bei penktadalis kiaulienos, sviesto ir sūrių eksporto.

Rusija, būdama didžiausia žemės ūkio produkcijos importuotoja pasaulyje, užsibrėžė tikslą iki 2020 m. apsirūpinti daugeliu žemės ūkio ir maisto produktų. Pagal Rusijos Federacijos apsirūpinimo maistu doktriną, patvirtintą Rusijos Prezidento 2010 m. sausio 30 d. įsakymu Nr. 120³, 2020 m. numatoma palaikyti minimalų apsirūpinimo lygį: grūdais ir bulvėmis – ne mažiau kaip 95 proc., pienu ir jo produktais – ne mažiau kaip 90 proc., mėsa ir jos produktais – ne mažiau kaip 85 proc., cukrumi, augaliniu aliejumi, žuvimis ir vėžiagyviais – ne mažiau kaip 80 proc.

³ Указ Президента РФ от 30.01.2010 N 120 "Об Утверждении Доктрины Продовольственной Безопасности Российской Федерации". Prieiga per internetą: <http://graph.document.kremlin.ru/page.aspx?1;1049708>

Pažymėtina, kad Rusija visiškai apsirūpina tik grūdais ir dalį jų eksportuoja. Norint pasiekti numatytą minimalų apsirūpinimo lygį, šaliai teks padidinti produkcijos gamybą visuose kituose sektoriuose, daugiausia – mėsos (2008 m. apsirūpinimas mėsa ir jos produktais tesiekė 61 proc.), cukraus gamybą tektų padidinti 10 proc., žuvų ir vėžiagyvių – apie 9 proc., pieno ir jo produktų – 5 proc. Daugiausia Rusija importuoja kiaulienos, paukštienos, jautienos ir pieno produktų. Pagrindiniai tiekėjai yra ES, Brazilija, Argentina, Ukraina ir JAV.

12 pav. Rusijos žemės ūkio ir maisto produktų importas* pagal svarbiausius užsienio prekybos partnerius, mln. JAV dolerių

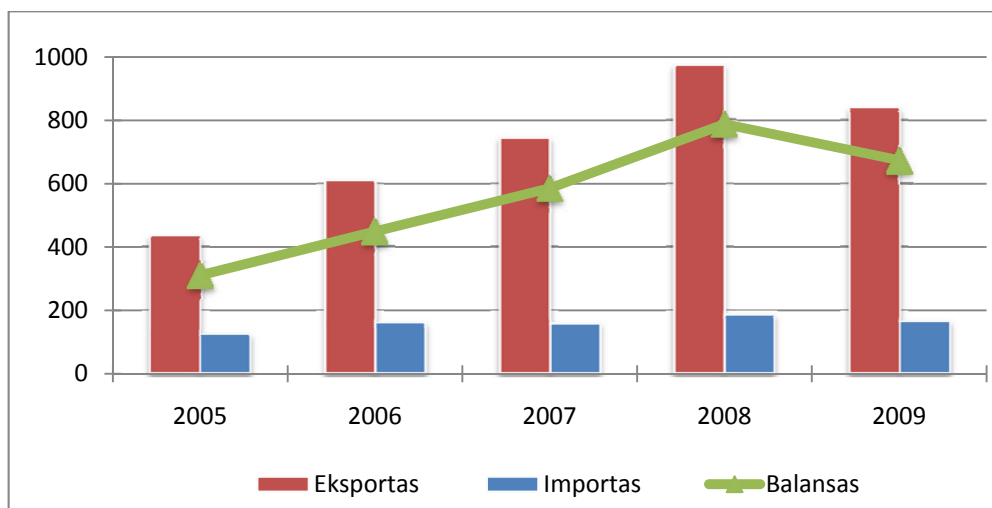
* Vidutiniškai per 2006–2008 m.

Šaltinis: Europos Komisijos duomenys.

ES į Rusiją eksportuoja vyno, kiaulienos, vaisių, pieno produktų (daugiausia sūrių), spiritinių gėrimų. Į Rusiją įvežami ES pieno produktai konkuruoja su Ukrainos, europietiška kiauliena – su Brazilijos ir JAV, švieži ir džiovinti vaisiai – su Argentinos produkcija. Lotynų Amerikos šalys ir JAV yra išsikovojusios stiprias pozicijas Rusijos jautienos ir vištienos rinkoje.

Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į Rusiją apimtys nuosekliai augo iki pat 2008 m. pasaulio finansinės krizės pradžios. 2009 m. Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į Rusiją apimtys sumažėjo beveik 14 proc., nuo 975 mln.

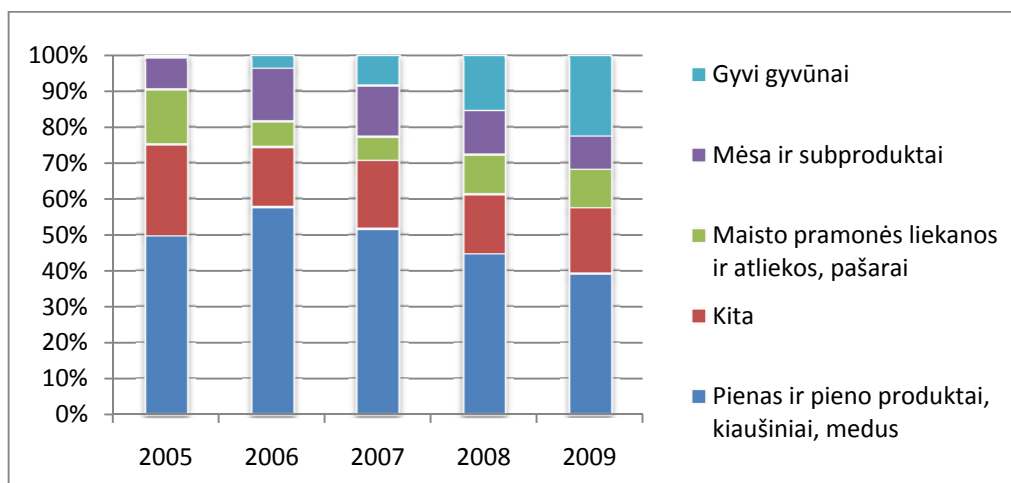
eurų 2008 m. iki 839 mln. eurų 2009 m. Nors prekybos apimtys gerokai sumažėjo, Lietuvos užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais su Rusija balansas išliko teigiamas ir 2009 m. siekė 674 mln. eurų (13 pav.).

13 pav. Lietuvos prekyba žemės ūkio ir maisto produktais su Rusija 2005–2009 m., mln. eurų

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nuo 2006 m. stebimi tam tikri Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į Rusiją struktūros pokyčiai: ėmė mažėti pieno ir jo produktų dalis, o išaugo gyvūnų gyvūnų eksportas (14 pav.).

14 pav. Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į Rusiją struktūra 2005–2009 m., proc.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Išvežant iš Lietuvos gyvas kiaules, gaunama mažiau pridėtinės vertės. Tai reiškia nepanaudojamus prikultus Lietuvoje grūdus pašarams ir neišnaudojamus mėsos perdirbimo pramonės pajėgumus. Iš Lietuvos išvežami gyvi gyvūnai, daugiausia kiaulės, o trūkstamas kiaulienos kiekis įvežamas iš ES valstybių, daugiausia – iš Vokietijos ir Lenkijos.

Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams Rusijos rinka labai svarbi, tačiau Rusijos valdžia stengiasi apsaugoti vidaus rinką ir rusiškos žemės ūkio produkcijos gamintojų interesus. Lietuvos eksportuotojai periodiškai susiduria su produktų importo apribojimais ar aukštesniais nei įprasta kokybės reikalavimais. Pažymėtina, kad konkurencija Rusijos rinkoje nuosekliai auga, Lietuvos pieno pramonės įmonės konkuruoja su aukšto inovatyvumo lygio pasaulinėmis kompanijomis. Be to, pastarosios kooperuojasi ir tarpusavyje, ir su Rusijos įmonėmis, perkelia gamybą arčiau potencialių rinkų. O pati Rusija, siekdama palaikyti ir padidinti šalies gamintojų konkurencingumą, imasi kolektyvinių iniciatyvų, pvz., Rusijos, Kazachstano ir Ukrainos grūdų forumas bei RBK muitų sąjunga.

Grūdų forumas yra vienas esminių Rusijos konkurencingumo grūdų sektoriuje stiprinimo instrumentų. Iš pradžių pasyviai bendradarbiavusi, 2010 m. pradžioje Ukraina pasiūlė Juodosios jūros regione įkurti grūdų biržą dėl galimybės daryti įtaką pasaulinėms grūdų kainoms. Rusija taip pat ketina statyti naujus grūdų terminalus Tolimuosiuose Rytuose ir suteikti daugiau galimybių gabenti grūdus ir taip sumažinti transportavimo išlaidas grūdų augintojams.

Grūdų forumo įsteigimas padidina jo dalyvių santykinis pranašumus, kadangi šalys auginą skirtingus grūdus: Kazachstanas – daugiausia aukštos kokybės maistinius, Ukraina – pašarinius, o Rusija – žemesnės kokybės maistinius. Grūdų forumas turėtų padėti išvengti kainų svyravimų, dalyvavimą šiose rinkose padaryti skaidresnį ir labiau nuspėjamą, taip į grūdų auginimo sektorių pritraukiant daugiau investuotojų.

Grūdų forumas numato ne tik bendrą grūdų rinkos politiką, bet ir bendrą infrastruktūros tinklų plėtrą. Pasaulinis žemės ūkio ir maisto produktų kainų kilimas 2006–2008 m. bei augantis Grūdų forumo šalių grūdų eksportas rodo, kad Grūdų forumą iniciavusios šalys, išlaikydamos grūdų auginimo bei eksporto didinimo tendencijas, galėtų žymiai padidinti pasaulinę grūdų pasiūlą ir taip mažinti grūdų, duonos bei mėsos (dėl pingančių pašarinių grūdų) kainas. Kita vertus, norint padidinti pasėlių plotus, reikia tobulinti regionų paslaugų infrastruktūrą, kuri pagerintų grūdų sandėliavimą ir transportavimą. Didžioji dalis žemės ūkio pastatų bei technikos yra seni ir remontuoti. Be to, dėl pasenusių auginimo technologijų, kurios nesikeičia nuo praeito amžiaus 8-ojo dešimtmečio, didelė dalis ūkių dirba nuostolingai ir negali išauginti didesnio grūdų derliaus. Šią situaciją gelbsti vadinamieji naujieji operatoriai – stambios, vertikaliosios integracijos įmonės, kurių veikla apima žemės ūkį, jo produkcijos perdirbimą, paskirstymą, kartais – ir mažmeninę prekybą. Šios įmonės, pertvarkydamos senuosius ūkius, investuoja į naujausias technologijas, diegia geresnę įmonių valdymo patirtį bei naudoja importuotą kokybišką sėklą.

Grūdų forumo šalys remia žemės ūkio sektorių: ūkininkams ir žemės ūkio bendrovėms skiriami kreditai, teikiamos subsidijos. 2009 m. įkurtos valstybinės grūdų kompanijos, valstybės mastu koordinuojančios grūdų eksporto organizavimą, grūdų elevatorių ir terminalų plėtrą šalies uostuose ir ieško naujų rinkų. Tačiau grūdų forumo šalių grūdų eksporto augimą gali mažinti jų noras atgaivinti gyvulininkystės sektorių, perpus sumažėjusį po Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungos žlugimo. Išaugusi pašarinių grūdų paklausa gali sumažinti eksportuoti skirtą grūdų perteklių. Didelės įtakos grūdų derlius turi klimatinės sąlygos. Grūdų forumas sukurs prielaidas Rusijai sėkmingai konkuruoti pasaulinėje rinkoje, o RBK muitų sąjungos tikslas yra pagerinti apsirūpinimo maistu lygį, padedant kaimyninėms šalims, daugiausia – Baltarusijai.

Būtina pabrėžti, kad sąlygos Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportui plėstis į Rusiją yra tokios pačios, kaip ir kitų šalių. Tikėtina, kad teigiamos reikšmės turės 2010 m. pabaigoje Lietuvoje ir Rusijoje įsteigtos prekybinio – ekonominio bendradarbiavimo tarybos, kurios turėtų ne tik padėti Lietuvos ir Rusijos verslininkams užmegzti naujus bendradarbiavimo ryšius, bet ir įvardyti ekonominio bendradarbiavimo plėtros kliūtis ir teikti šalių vyriausybėms pasiūlymus dėl jų šalinimo. Teigiama aplinkybe reikėtų laikyti ir kai kurių lietuviškų žemės ūkio ir maisto produktų populiarumą Rusijos rinkoje (pvz., sūrių) ir jų įvairovę (Statistikos departamentas, 2010).

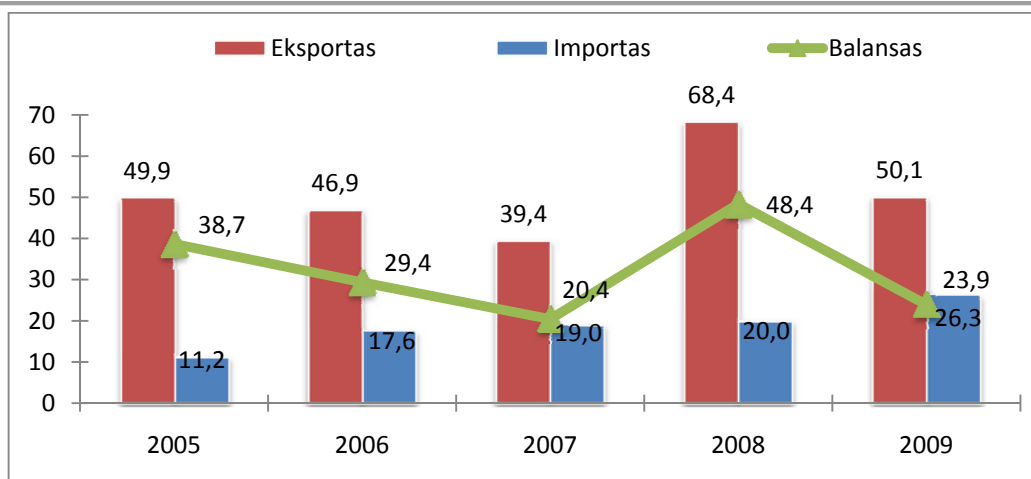
Kadangi Rusijos rinkos svarba yra gana didelė, būtina nuolatos stebėti ekonominę šalies situaciją bei vykdomą žemės ūkio politiką.

2.7.2. Lietuvos užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais su Baltarusija

Baltarusija – viena iš Lietuvos užsienio prekybos partnerių. Lietuvos žemės ir maisto produktų eksportas į šią šalį 2009 m. siekė 50,1 mln. eurų, importas – 26,3 mln. eurų. Lietuvos ir Baltarusijos užsienio prekybos žemės ir maisto produktais balansas teigiamas, tačiau kasmet mažėjo nuo Lietuvos įstojimo į ES iki pat 2007 m. 2008 m. jį pavyko žymiai pagerinti – nuo 20,4 mln. eurų 2007 m. iki 48,4 mln. eurų 2008 m. 2009 m. Lietuvos užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais prekybos balansas beveik grįžo į 2007 m. lygį ir siekė 23,9 mln. eurų (15 pav.).

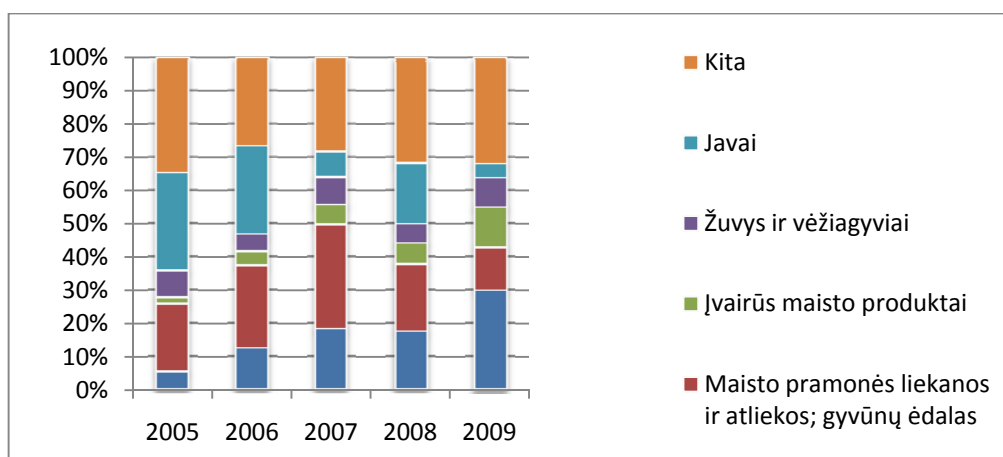
2009 m. Iš Lietuvos į Baltarusiją daugiausia išvežta vaisių ir riešutų – 30 proc. eksporto (vyrauja reeksportas) į šią šalį, o maisto pramonės liekanos ir atliekos bei įvairūs maisto produktai sudarė po 12 proc. (16 pav.).

Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į Baltarusiją struktūra nuolat keičiasi. 2005–2006 m. dominavę javai vėliau užleido pozicijas kitiems produktams, augo vaisių ir daržovių bei žuvų ir vėžiagyvių eksportas.

15 pav. Lietuvos prekyba žemės ir maisto produktais su Baltarusija 2005–2009 m., mln. eurų

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

16 pav. Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į Baltarusiją struktūra 2005–2009 m., proc.

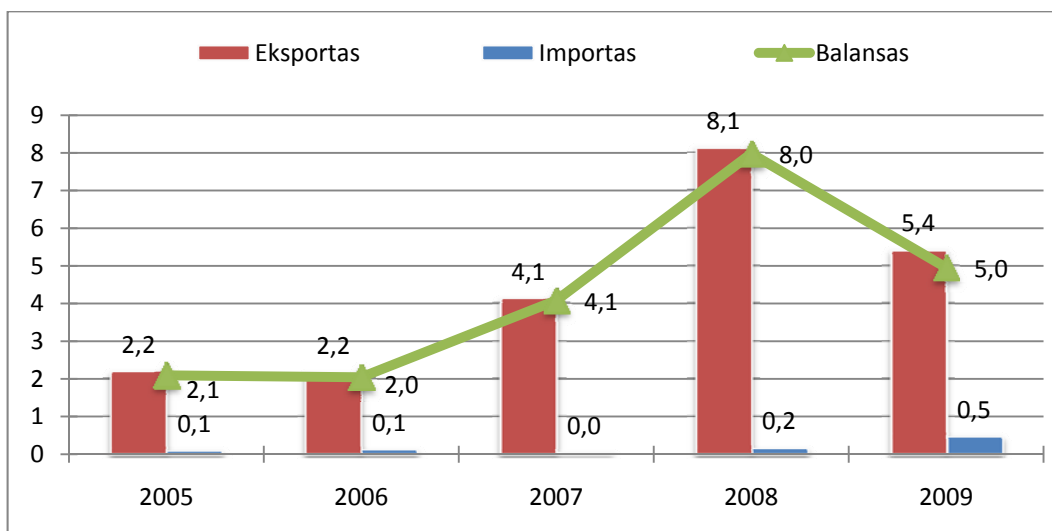
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2.7.3. Lietuvos užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais su Kazachstanu

Lietuvos užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais su Kazachstanu 2009 m. tesiekė 5,4 mln. eurų, nors 2008 m. buvo išaugusi iki 8,1 mln. eurų. Prekybos su šia šalimi balansas teigiamas, 2009 m. jis buvo 5,0 mln. eurų, beveik tiek pat, kiek ir eksportas, nes importas iš Kazachstano į Lietuvą labai menkas (17 pav.).

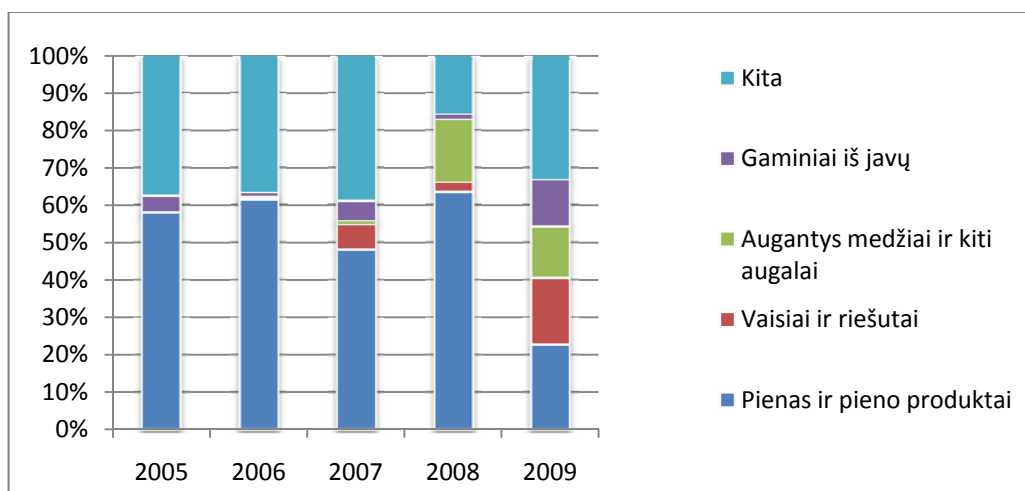
2005–2008 m. Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į Kazachstaną struktūroje vyravo pienas ir jo produktai – vidutiniškai 57 proc. 2009 m. eksportuoto lietuviško pieno ir jo produktų dalis sumažėjo, o padidėjo vaisių ir riešutų bei gaminių iš javų dalis (18 pav.). Lietuvos ir Kazachstano užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto

produktais santykinai nėra nusistovėję dėl dviejų priežasčių. Visų pirma, tai Kazachstano glaudūs prekybos ryšiai su Rusija, antra, atstumai tarp šalių (daugiau kaip 3 tūkst. km), logistikos sąnaudos, infrastruktūros jungties stoka.

17 pav. Lietuvos prekyba žemės ir maisto produktais su Kazachstanu 2005–2009 m., mln. eurų

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

18 pav. Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į Kazachstaną struktūra 2005–2009 m., proc.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Rusijos ir Baltarusijos užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais su Kazachstanu balansas neigiamas (atitinkamai –808,9 mln. JAV dolerių ir –2,9 mln. JAV dolerių). Kazachstanas iš Rusijos įsiveža 100 proc. konditerijos gaminių, po 99 proc. mėsos, sulčių ir augalinių riebalų bei aliejų, 77 proc. pieno ir jo produktų, 94 proc. daržovių konservų, 92 proc. cukraus ir konditerijos gaminių iš cukraus. Kazachstanas

daugiausia eksportuoja kviečių ir miltų (įtrauktas į 10 didžiausių eksportuotojų pasaulyje), didelė dalis viso žemės ūkio produktų eksporto tenka medvilnei (15 proc.), odai ir vilnai (25 proc.), visą kitą produkciją šalis priversta importuoti.

Lietuvai pagal artumą patraukliausios Rusijos ir Baltarusijos rinkos, užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais su Kazachstanu santykinai nenusistovėję. Tačiau įsikūrus RBK muitų sąjungai, šalys palengvina tarpusavio vidaus prekybos sąlygas. Baltarusijos–Rusijos, Baltarusijos–Kazachstano ir Rusijos–Kazachstano užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais srautai didės. Kazachstanas tampa šalimi importuotoja. Vienintelė nauda Kazachstanui yra tai, kad importas į šią šalį iš šalių partnerių pils. Baltarusija dar labiau stiprins pozicijas Rusijos ir Kazachstano rinkose, kadangi žemės ūkio produktų apimčių augimo tempais ženkliai lenkia savo partneres Rusiją ir Kazachstaną. Taigi skverbtis į šią rinką ateityje bus vis sunkiau. Baltarusiška produkcija užpildys Rusijos rinką. Konkuruoti galima bus, mažinant kainas ir gerinant kokybę.

2.8. RBK muitų sąjungos įtaka Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportui

Kaimyninių šalių vykdomos žemės ūkio politikos bei prekybos politikos pokyčiai turi didelės įtakos Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojų veiklai. 2009 m. Lietuvos agrarinės ekonomikos institute (LAEI) buvo atliktas bandomasis tyrimas. Jo tikslas – įvertinti, kaip Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojai reaguoja į užsienio prekybos su viena svarbiausių lietuviškų žemės ūkio ir maisto produktų realizacijos rinkų – Rusija sąlygų pokyčius (Drożdż, 2009a). Tyrimui pasirinkta pieno pramonė dėl 2009 m. kilusių sunkumų Rusijos rinkoje (importo ribojimai dėl kokybės reikalavimų neatitikimo, muitų didinimo).

Be tarifinių užsienio prekybos reguliavimo metodų, Rusija aktyviai naudoja netarifinius rinkos apsaugos būdus – kiekybinius, užslėptus ir finansinius. Dėl jų gali mažėti gamyba, užimtumas, augti nedarbas. Didžioji dalis pasekmių, įvedus importo maitus, tenka importuotojams.

Bandomajam tyrimui 2009 m. buvo pasirinktos: AB „Žemaitijos pienas“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Vilkyškių pieninė“, AB „Rokiškio sūris“, UAB „Marijampolės pieno konservai“ bei Lietuvos pienininkų asociacija „Pieno centras“. Buvo vykdoma pusiau struktūrizuota apklausa (Drożdż, 2009a).

Visi pieno perdirbėjai vienbalsiai įvardijo Rusijos rinką kaip vieną svarbiausių. Jai tenka apie trečdalis viso pieno produkcijos eksporto. Visų įmonių atstovai sakė kol kas nenumatantys smarkiai didinti eksporto į Rusiją apimčių, o pelnas, gaunamas iš eksporto, panašus kaip ir kitose rinkose. Pasak Lietuvos pieno perdirbėjų, rinka vystosi palaipsniui, o įmonių pozicijos joje nusistovėjusios. Didžiausi konkurentai Rusijos rinkoje yra Rusijos, Suomijos, Prancūzijos, Vokietijos ir Olandijos kompanijos.

„Euromonitor International“ duomenimis, AB „Pieno žvaigždės“ ir AB „Rokiškio sūris“ 2008 m. užėmė po 0,9 proc. Rusijos pieno produktų rinkos. Rusijos kompanijos užima trečdalį šios šalies rinkos.

Lietuvos pieno perdirbėjai daugiausia ilgalaikių tiekimo sutarčių sudaro su stambiais prekybos centrais. Pažymėtina, kad Lietuvos pieno perdirbimo konkurentės Rusijos rinkoje yra pasaulinės kompanijos, pvz., Prancūzijos „Danone“ (3 vieta pasaulyje pagal inovatyvumo lygį), Olandijos „Royal Friesland Campina“ (8 vieta), Suomijos „Valio“ (10 vieta), Rusijos įmonė „Wimm-Bill-Dann“ (24 vieta) (Euromonitor International, 2009).

Vertindami Rusijos prekybos politiką ir apsaugos mechanizmus, Lietuvos pieno perdirbėjai pripažino, kad rinka yra politizuota ir labai priklauso nuo šalių politinių susitarimų. Importo muitų padidinimas ir importo ribojimas dėl kokybės reikalavimų neatitikimo gali sumažinti metines įmonių eksporto apimtis: AB „Pieno žvaigždės“ – 35–40 proc., AB „Rokiškio sūris“ – 10 proc., AB „Žemaitijos pienas“ – apie 8 proc. Įmonių atstovai Rusijos rinkos apsaugos priemones vertina kaip laikinas. Kadangi lietuviški sūriai Rusijoje yra vieni brangiausių, bet ir vieni mėgstamiausių, importo muitų didinimas tik nežymiai paveiks sūrių eksporto apimtis.

Įmonių atstovai didelių kliūčių ES rinkoje nenurodė (išskyrus didelę konkurenciją). Lietuvos eksportuotojai norėtų, kad ES mokamos eksporto subsidijos išliktų kuo ilgiau, nes jos atsveria padidėjusius importo muitus ir padeda išlaikyti konkurencingumą, nedidinant produkcijos kainų. Naujų rinkų paieška nėra Lietuvos pieno perdirbėjų prioritetas. Vyksta tolygi nuolatinė plėtra. Įmonių atstovai kaip potencialias eksporto rinkas įvardijo Izraelį, Kroatiją, Uzbekistaną.

Pieno perdirbėjai nurodė keletą problemų, su kuriomis susiduria Lietuvos rinkoje, iš jų svarbiausia – kokybiškos žaliavos trūkumas. AB „Rokiškio sūris“ apie trečdalį žaliavos perka Latvijoje. Kaip didelę grėsmę įmonės įvardijo pieno perdirbimo kooperatyvo steigimą. Anot jų, kokybiškos žaliavos stygius išryškės dar labiau, o supirkimo kaina kris.

Prof. habil. dr. R. Jucevičiaus vadovaujama darbo grupė 2009 m. parengė studiją apie Lietuvos maisto pramonės konkurencingumą (Jucevičius, 2009). Konkurencingumo studijos duomenimis, apklaustų įmonių atstovai pripažįsta, kad tarptautinėse rinkose vertinamos gilios tradicijos ir prestižas, svarbus kokybės ir kainos santykis. Artumas iki strateginių rinkų suteikia konkurencinį pranašumą. Išskirtinis silpnumas – kokybiškos žaliavos trūkumas, neišnaudojami gamybiniai pajėgumai (ypač mėsos sektoriuje), menkas prekių ženklų žinomumas kitose šalyse. LAEI atliktos apklausos metu buvo gauta atsakymų, kad pieno perdirbimo įmonės išnaudoja ne visus pajėgumus, pvz., AB „Rokiškio sūris“ – tik 75–80 proc.

Konkurencingumo studijos duomenimis, maisto produktų gamybos sektoriaus įmonių vadovai ir specialistai pripažįsta novatoriškų gaminių kūrimo svarbą, todėl investuoja į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą, diegia inovacijas. Jų nuomone, sektoriaus įmonių novatoriškumo lygis yra gana aukštas. Aukštą sektoriaus įmonių inovacinį potencialą lemia aukštesnis nei kitose pramonės šakose mokslo ir tyrimų institucijų bendradarbiavimas su įmonėmis.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Regioninę ekonominę valstybių integraciją skatina kelių ar daugiau valstybių nacionaliniai interesai ir ekonominės naudos siekimas. Nacionalinio intereso siekiama, derinant ekonominę politiką, sprendžiant bendras problemas ir kylančius konfliktus ir remiantis šalių kultūriniu bendrumu. Ekonominė nauda gaunama, specializuojantis gaminti tam tikrą produkciją, diegiant inovacijas ir tikslingai investuojant lėšas į gamybą, taip siekiant masto ekonomijos. Palankias sektorių plėtros sąlygas lemia didesnė vidaus rinka, spartėjantys mainai tarp šalių skatina ekonominę jų vystymąsi. Regioninė ekonominė integracija neapsieina be šalutinių efektų (dažnai neigiamų): padidėjusios konkurencijos vidaus rinkoje, technologinio atsilikimo, ekonominio nepasivijimo pavoju, laukiamo rezultato neapibrėžties, regiono uždaramo, naujų, su niekuo nederintų taisyklių kūrimo, galimo disbalanso vidaus rinkoje, politinės rizikos, valiutų kurso svyravimų keliamų pasekmių ir kt.

RBK muitų sąjungos šalių narių žemės ūkio sektoriaus potencialas neišnaudotas. Iki pasaulinės ekonominės krizės šalys išlaikė sparčius ekonomikos (įskaitant žemės ūkį) augimo tempus. Žemės ūkio sektorius turi didelę reikšmę šalių ekonomikai ir yra labai svarbus gyventojų užimtumo šaltinis. Rusija pajėgi eksportuoti tik grūdus, nors jie reikalingi ir numatomai gyvulininkystės plėtrai. Baltarusija turi eksporto potencialą grūdų, mėsos, pieno ir daržovių sektoriuose. Kazachstanas pajėgus eksportuoti aukštos kokybės maistinius grūdus, turi sąlygas vystyti galvijininkystę ir pienininkystę, bet pieno perdirbimo pramonė kol kas neišvystyta.

RBK muitų sąjungos šalių narių žemės ūkio ir maisto sektoriaus santykinis konkurencinis pranašumas pasaulio rinkose skirtingas. Viena vertus, šalys papildo viena kitą pagal gaminamos ir eksportuojamos žemės ūkio ir maisto produkcijos apimtį, kita vertus, RBK muitų sąjungos žemės ūkio ir maisto produktų konkurencingumas pasaulio rinkose yra silpnas. Regioninė ekonominė integracija padidina šalių narių žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojų konkurencingumą tarptautinėse rinkose tik tuo atveju, jei tai yra šalių, turinčių konkurencinį pranašumą tam tikrame sektoriuje, strateginė partnerystė. Rusijai RBK muitų sąjunga naudinga dėl galimybės geriau aprūpinti savo gyventojus maistu iš kaimyninių, istoriškai artimų šalių. Kaip strateginė regioninė partnerystė, didinanti šalių konkurencingumą, būtų Rusijos, Kazachstano ir Ukrainos sąjunga, kuri darbe nagrinėjama tik kaip teorinė galimybė, kadangi Ukraina jau priklauso PPO, o ten galioja kitos užsienio prekybos taisyklės.

Įsikūrus RBK muitų sąjungai, importui iš trečiųjų šalių buvo įvestas bendri visoms trims šalims muitai, kurių pagrindu tapo anksčiau Rusijoje galioję muitų tarifai. Dalis importo muitų, lyginant su ankstesniais Rusijos, išaugo. Gyvų kiaulių importo muitų padidėjimas pablogino Lietuvos ir kitų valstybių kiaulių eksporto sąlygas į RBK muitų sąjungos šalis. Tačiau gyvų gyvulių eksportas duoda mažiau naudos nei mėsos produktų, eksportuojančiose šalyse neišnaudojami mėsos perdirbimo pramonės pajėgumai, nesukuriama pridėtinė vertė, prarandamos darbo vietos. Rusija, vykdydama apsirūpinimo maistu politiką, planuoja sparčiau vystyti gyvulininkystę ir

netgi tapti kiaulienos eksportuotoja jau 2015 m. Nežymiai didėjo mėsos ir subproduktų maksimalūs importo muitai, pakilo sutirštinto pieno ir grietinėlės muitai. Dalis muitų (žuvų, vėžiagyvių ir moliuskų, pieno ir jo produktų, vaisių) tapo labiau diferencijuoti. Palyginti su anksčiau buvusiais Rusijoje, nepakito gyvūninės kilmės produktų, daržovių bei augančių medžių ir kitų augalų grupėms taikomų importo muitų tarifai.

Rusijos rinka yra viena svarbiausių Lietuvai, kadangi joje realizuojama didelė dalis pieno produktų, daugiausia sūrių ir varškės. Labiau diferencijuoti Rusijos importo muitai šiai produkcijai didesnės įtakos Lietuvos eksportui neturės. Tikėtina, kad išaugę gyvū gyvulių importo muitai paskatins eksportuoti perdirbtą lietuviškos mėsos produkciją.

Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams įsiskverbti į Baltarusijos rinką sudėtinga dėl nenusistovėjusios politinės, ekonominės situacijos šalyje bei gerai išvystytos žemės ūkio produkcijos gamybos Baltarusijoje. Jos pieno pramonė turi didžiulius plėtros užmojus, tad lietuviška pieno produkcija turi mažai galimybių konkuruoti su vietine. Lietuva galėtų atsikovoti pozicijas, turėtas Baltarusijos javų rinkoje iki 2005 m. Kol kas Lietuvai Baltarusija yra svarbi vaisių, maisto pramonės liekanų ir atliekų, gyvūnų ėdalo rinka. Dėl RBK muitų sąjungos įkūrimo didesnių pokyčių Lietuvos ir Baltarusijos užsienio prekyboje neprognozuojama.

Lietuvos ir Kazachstano užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais santykiai nėra nusistovėję dėl didelių atstumų tarp šalių, logistikos sąnaudų, infrastruktūros jungties stokos. Kadangi Kazachstanas kol kas apsirūpina tik savo grūdais ir miltais, Lietuva turi galimybių plėtoti eksportą į šią šalį.

Įsikūrus RBK muitų sąjungai, šalys palengvino tarpusavio prekybos sąlygas. Baltarusijos ir Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano bei Rusijos ir Kazachstano užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais srautai didės. Kazachstanas taps šalimi recipiente. Baltarusija stiprins pozicijas Rusijos ir Kazachstano rinkose. Konkurencija sąjungos viduje vyks derinant produktų kainą ir kokybę.

Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojai orientuoti į Rusijos rinką ir kol kas neplanuoja ieškoti naujų. Tačiau pripažįsta, kad užsienio prekybos plėtros strategija turi būti orientuota į vartotojų poreikius ir bendrą vartojimo skatinimą.

Pasiūlymai dėl prisitaikymo prie besikeičiančių užsienio prekybos sąlygų turi būti orientuoti ne vien į žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojus, bet ir į šios produkcijos gamintojus bei viešąjį sektorių, nuo kurio sprendimų priklauso eksporto sėkmė.

Žemės ūkio ir maisto produktų gamintojams siūloma orientotis į aukštesnės kokybės produkcijos gaminimą, į ekologiškos produkcijos asortimento plėtojimą, į aukštesnės pridėtinės vertės produktų gamybą. Tai užtikrins šalies pranašumą kitų šalių atžvilgiu po prekybos liberalizavimo.

Lietuvos žemės ūkio ir maisto produkcijos gamintojai dar gali pasinaudoti ES paramos lėšomis, modernizuodami ūkius ir įmones. Būtina aktyviau sertifikuoti kokybiškus produktus, valstybės ir ES lėšomis rengti lietuviškos žemės ūkio ir maisto produkcijos populiarinimo kampanijas ES ir trečiojoje šalyje.

Lietuvos gamintojų ir eksportuotojų konkurencinis pranašumas yra gerai išvystyta infrastruktūra, palankios klimatinės sąlygos plėtoti gyvulininkystę, modernizuotos maisto pramonės įmonės.

Tam, kad įmonės sureaguotų į globalizacijos procesus ir turėtų naudą iš pasaulinės rinkos galimybių, jos turi padidinti savo produkcijos konkurencingumą ir pasinaudoti kooperatinių santykių su kitomis įmonėmis sinergijos efektais. Smulkiųjų ir vidutinio verslo efektyvumas ir sėkmingas darbas priklauso nuo jo gebėjimo augti ir sėkmingai konkuruoti rinkoje. Paprastai mažų įmonių konkurencija remiasi siaura specializacija, ne tik produktų, rinkų ir vartotojų, bet ir kainos, sąnaudų ir gamybos pajėgumų atžvilgiu. Dauguma tyrimų patvirtina, kad smulkiųjų ir vidutinių įmonių konkurenciniai prioritetai yra gaminamų produktų kokybė, pristatymo greitis ir patikimumas, reagavimas į vartotojų poreikius.

Būtina smulkiųjų ir vidutinių įmonių kooperacija gamybos ir eksporto srityse. Svarbų vaidmenį atlieka inovacijų sklaida technologiniame bei valdymo sprendimų priėmimo procese, išskirtinių produktų gamyba, klasterių kūrimas. Reikėtų kooperuotis, ir rengiant populiarinimo bei viešinimo programas. Būtina ieškoti naujų produkcijos realizavimo rinkų, nes koncentracija vienoje rinkoje dėl nepalankių pokyčių joje gali turėti neigiamų pasekmių.

RBK muitų sąjungos susikūrimas sudaro prielaidas Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams išplėsti eksporto apimtį, palaipsniui įžengti į Kazachstaną, kuriame apsirūpinimas mėsos ir pieno produktais yra mažas.

Prisitaikyti prie besikeičiančių užsienio prekybos sąlygų nėra vien eksportuotojų pareiga. Nemažas vaidmuo tenka ir valstybei. Būtinai nuoseklus eksporto ekonominės politikos vertinimas. Vertinant Lietuvos eksportą lemiančią ekonominę politiką, pirmiausia reikėtų atsižvelgti į jos adresatą, poveikį ekonomikai, taikomų priemonių efektyvumą. Taigi eksportą veikiančios ekonominės politikos priemonės gali būti horizontaliosios (skirtos daugeliui šalies įmonių, neatsižvelgiant į jų veiklos pobūdį), vertikaliosios (tam tikroms ūkio šakoms), vidaus (šalies įmonėms), užsienio (užsienio prekybai).

Valstybės mastu būtina palaipsniui mažinti tiesioginės paramos apimtį, daugiau paramos skiriant orientacijai į rinką skatinti. Tai įmanoma remiant tarpšakinių ir gamintojų organizacijų savitarpio pagalbos fondus, skatinant pardavimą, reklamą, taikant rinkodaros priemones, ženklinant tradicinius išskirtinius produktus ir kt. Siekiant išlaikyti konkurencingas pozicijas užsienio rinkose, reikalingas strategiškai pagrįstas kompleksinis veiksmų planas.

Rekomendacijos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams turėtų būti orientuotos į rinkos dalies stiprinimą RBK muitų sąjungoje. Šiuo atveju tinkamos visos konkurencingumą stiprinančios priemonės: inovacijos, rinkodaros priemonės, prekės ženklų plėtojimas tarptautiniu mastu, klasterių kūrimas ir kt.

SANTRUMPOS

AB	akcinė bendrovė
AGRIPOLICY	ES finansuojamas projektas pagal 6BP ir 7BP (angl. <i>Agro Economic Policy Analysis of the New Member States the Candidates States and the Countries of the Western Balkan</i>)
ASEAN	Pietryčių Azijos tautų organizacija
BY	Baltarusija
BVP	bendrasis vidaus produktas
EBPO	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. <i>Organization for Economic Cooperation and Development</i>)
OECD	
ES	Europos Sąjunga
ES-27	27 Europos Sąjungos šalys narės
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
JTO	Jungtinių Tautų Organizacija
KG	Kirgizija
KZ	Kazachstanas
LAEI	Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
LT	Lietuva
NAFTA	Šiaurės Amerikos laisvosios prekybos sutartis (angl. <i>North America Free Trade Agreement</i>)
PPO	Pasaulinė prekybos organizacija
PVM	pridėtinės vertės mokestis
RBK muitų sąjunga	Rusijos, Baltarusijos, Kazachstano muitų sąjunga
RCA indeksas	atskleistojo santykinio konkurencinio pranašumo indeksas (angl. <i>Revealed Comparative Advantage</i>)
RU	Rusija
TVF	Tarptautinis valiutos fondas
UA	Ukraina
UAB	uždaroji akcinė bendrovė
<i>UN Comtrade</i>	Jungtinių Tautų užsienio prekybos duomenų bazė
ŽŪN	žemės ūkio naudmenos

LITERATŪRA

1. Aleksynas A. (2006) Baltarusija daugiau eksportuoja, suvartoja, investuoja. Mano ūkis, 2006/12.
2. Balassa B. (1961) Towards a Theory of Economic Integration. *Kyklos*. p. 1–17.
3. Balassa B. (1965) Trade Liberalisation and Revealed Comparative Advantage. The Manchester School of Economic and Social Studies, 33. Assessment. New York: Cambridge University Press, p. 99–123.
4. Baltarusijos statistikos departamentas. Prieiga per internetą:
<http://www.belstat.gov.by/>
5. Baltarusijos žemės ir maisto ūkio ministerijos duomenys. Prieiga per internetą:
<http://mshp.minsk.by/>
6. Berkum S., Roza P., Belt J. (2007) Long-term perspectives for the Russian agri-food sector and market opportunities for the Dutch agribusiness. LEI, The Hague. p. 73. Prieiga per internetą: http://www.lei.dlo.nl/publicaties/PDF/2007/5_xxx/5_07_03.pdf
7. Bureau J. Ch., Jean S., Matthews A. (2005) The Consequences of Agricultural Trade Liberalization for Developing Countries: Distinguishing Between Genuine Benefits and False Hopes. p. 36. Prieiga per internetą:
<http://www.cepii.fr/anglaisgraph/workpap/summaries/2005/wp05-13.htm>
8. Communication on the EU as a global partner for development (2000).
http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/regional_integration_exec_summary_lt.pdf
9. Country Monitor (2009) Russia Gung-ho for the WTO? Vol. 17 Issue 43, p. 10.
10. Czachór Z., Mojsiewicz Cz. (2002) *Leksykon Unii Europejskiej*. Wrocław.
11. Czinkota M. R., Ronkainen I. A. (2001) *International marketing*. Georgetown. 816 p.
12. Čiapaitė A., Dapkutė V., Drożdż J. (2008) Pasaulio žemės ūkio politikos tendencijos. Tikslinio finansavimo darbas Nr. 1.2. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. 145 p.
13. Čičinskas J. (2003) Ekonominės politikos transformacija globalizmo ir regioninės integracijos aplinkoje. *Filosofija. Sociologija* Nr. 2. ISSN 0235-7186. p. 17–21.
14. Drożdż J. (2005) Gyvybingumas ir kaimo plėtra kaimyninių šalių veiklos pirmenybė, Žemės ūkis, 2005/08.
15. Drożdż J. (2007) Gyvulininkystės plėtra – Rusijos prioritetas. *Mano ūkis*, Nr. 2007/01.
16. Drożdż J. (2009a) Pasaulio žemės ūkio politikos pokyčių lyginamoji analizė. Tikslinio finansavimo darbas Nr. 1.16. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. 66 p.
17. Drożdż J. (2009b) Rusija gelbsti augalininkystę ir gyvulininkystę. *Mano ūkis*, Nr. 2009/8.

18. Droždz J. (2010a) Aštrėja konkurencija Rusijos pieno produktų rinkoje. Mano ūkis, 2010/09.
19. Droždz J. (2010b) Baltarusija – augantis konkurentas. Mano ūkis, Nr. 2010/01.
20. Droždz J. (2010c) Rusija siekia geriau apsirūpinti žemės ūkio ir maisto produktais. Mano ūkis, 2010/12.
21. Droždz J. (2010d) Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais plėtros tendencijos ir ateities perspektyvos. LRS KRK ir ŽŪR konferencija „Žemės ūkio ir maisto sektoriaus vieta šalies ekonomikoje. Lietuvos pozicija derybose dėl ES bendrosios žemės ūkio politikos 2014–2020 m.“ 2010-07-02, LR Seimas, Vilnius.
22. Dunning J. H. (1993) How Should National Governments Respond to Globalization?, *International Executive*, Vol. 35 Issue 3, p. 187–198.
23. Ekonomikos terminai ir sąvokos. Vilniaus pedagoginis universitetas. Ekonomikos katedra. Vilnius, 1999. – p. 180. Prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/bibl/elvpu/15260.pdf>
24. Embassy of the Republic of Kazakhstan. Agricultural Sector (2010). Prieiga per internetą: <http://www.kazakhembus.com/index.php?page=national-goals-and-initiatives>
25. Epping R. C. (1995). Pasaulio ekonomikos ABC. Kaunas: Litterae Universitatis.
26. Euromonitor International duomenys. Prieiga per internetą: www.euromonitor.net
27. FAO trade statistics. Prieiga per internetą: http://www.fao.org/trade/stats_en.asp
28. Frankel J. A. (1992) Is Japan Creating a Yen Block in East Asia and the Pacific?, NBER Working Paper No. 4050.
29. Gylys P. (2008) Ekonomika, antieconomika ir globalizacija. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 443 p.
30. Gorynia M., Jankowska B., Owczarzak R. (2007) Clusters - an attempt to respond to the globalisation challenge? The case of furniture cluster in Wielkopolska. *Poznan University of Economics Review*, Vol. 7 Issue 2, p. 5–28.
31. Haas Ernst B. (1976) Turbulent fields and the theory of regional integration. *International Organization*, Vol. 30 Issue 2, p. 173–212.
32. Harbuzyuk O., Lutz S. (2008) Analyzing trade opening in Ukraine: effects of a customs union with the EU. *Economic Change & Restructuring*, Vol. 41 Issue 3, p. 221–238.
33. International trade and tariff data. Prieiga per internetą: http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/statistics_e.htm
34. International Trade Centre. Prieiga per internetą: <http://www.intracen.org/tradstat/>
35. Invest Lithuania. Trade statistics. Prieiga per internetą: <http://www.intracen.org/tradstat/>
36. Jayjit R. (2010) Do Customs Union Members Engage in More Bilateral Trade than Free-Trade Agreement Members? *Review of International Economics*, Vol. 18 Issue 4, p. 663–681.
37. Jakutis A., Petraškevičius V., Stepanovas A., Šečkutė L., Zaicev S. (1999) Ekonomikos teorijos pagrindai. Kaunas: Smaltija, 1999. 390 p.

38. Jucevičius R. (2009) Lietuvos maisto produktų gamybos pramonės konkurencingumo studija. p. 108.
39. Kazachstano statistikos departamento duomenys. Prieiga per internetą: <http://www.stat.kz>
40. Kazachstano žemės ir maisto ūkio ministerijos duomenys. Prieiga per internetą: <http://minagri.gov.kz/>
41. Key indicators tracing trends in the Russian Federation's social and economic development over the last ten years. Prieiga per internetą: http://devdata.worldbank.org/AAG/rus_aag.pdf
42. Keršienė R. (2009) Konkurencingumo išsaugojimo veiksniai globalizacijos sąlygomis. Economics & Management. p. 819–824.
43. Kopaliński W. (2003) Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych. Muza S.A., Warszawskie Wydawnictwo Literackie. P. 664.
44. Korinek J., Melatos M. (2009) Trade Impacts of Selected Regional Trade Agreements in Agriculture. OECD Trade Policy Working Papers No. 87. p. 60.
45. Kornikienė M., Drożdż J. (2007) Pasaulio žemės ūkio politikos tendencijos. Tikslinio finansavimo darbas Nr. 1.2. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. 110 p.
46. Kozybaeva F. E., Beiseeva G. B., Mursalimova E. A., Saparov G. A. (2008) Disturbed and degraded soils of Kazakhstan. P. 4.
47. Kreinin M. E., Plummer M. G. (1994) 'Natural' Economic Blocs: An Alternative Formulation. International Trade Journal 8, no. 2. p. 193–205.
48. Krugman P. (1991) Is Bilateralism Bad? In International Trade and Policy, edited by E. Helpman and A. Razim. Cambridge: MIT Press.
49. Kundera J. (1996) Liberalizacja obrotów gospodarczych w strefach wolnego handlu, Wrocław, s. 80–84.
50. Kuvykaitė R. (1997) Tarptautinis marketingas. Kaunas: Technologija. 255 p.
51. Ładyka S. (2001) Z teorii integracji gospodarczej, Warszawa, s. 58–60;
52. Laskauskienė A. (2010) Kiek ir kur lietuviškos produkcijos išvežama. Mano ūkis, žurnalas, Nr. 2010/1.
53. LR žemės ūkio ministerija (2010) Rusijos ir pasaulio žemės ūkio ateitis. Prieiga per internetą: <http://www.verslobanga.lt/lt/spaudai.full.12/4c87f4ecaa113.2>
54. Macroeconomic Framework For Growth: Recent Trends And Risks in Belarus. Prieiga per internetą: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/BELARUSEXT/N/0,,contentMDK:20726033~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:328431,00.html>
55. Malcolm, J., Krievina, A. (2008) First Insights On The Accession Impact For The Agri Food Sector Of The 12 New Member States. AgriPolicy Enlargement Network for Agripolicy Analysis. Prieiga per internetą: www.agripolicy.net

56. Mano ūkio žurnalas (2010) Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano žemės ūkis – po Muitų sąjungos skydu. 2010-07-15. Prieiga per internetą:
http://www.manoukis.lt/print_forms/print_st.php?st=11340&m=2
57. Mano ūkis, žurnalas (2007) Naujos agrarinės produkcijos milžinės, 2007/2. Prieiga per internetą: http://www.manoukis.lt/print_forms/print_st_z.php?s=1193&z=56
58. LR žemės ūkio ministerija (2010) Rusijos ir pasaulio žemės ūkio ateitis. 2010-09-08. Prieiga per internetą: <http://www.zum.lt/lt/naujienos/pranesimai-spaudai/7707/>
59. Marciniak B. Integracija. Prieiga per internetą: <http://wyboryuam.pl/integracja>
60. Melnikienė R. et al. (2010) Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2009. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. 203 p.
61. Nacionalinis Baltarusijos bankas. Prieiga per internetą:
<http://www.nbrb.by/engl/statistics/rates/ratesDaily.asp>
62. Navickas V. (2003) Europos Sąjungos rinkų ypatumai. – Kaunas: Technologija. 164 p.
63. Nello S. S. (2008) The European Union. Economics, Policies and History, 2nd edition. 493 p.
64. Nye J. (1968) International Regionalism: Readings. Boston: Little, Brown and Company.
65. PWN (1995) Nowa Encyklopedia Powszechna, t. 3. Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa, s. 67.
66. Pasaulio bankas (2008) Belarus at glance. Prieiga per internetą:
http://devdata.worldbank.org/AAG/blr_aag.pdf
67. Paulauskienė R. (2007) Lietuvos užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais politikos priemonių pokyčiai. Lietuvos žemės ūkio universitetas. Prieiga per internetą:
http://www.lzuu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2007/ekonomika/Paulauskiene_Rima.pdf
68. Performance And Prospects Of The Agro-Food Sector in Belarus. Prieiga per internetą:
http://siteresources.worldbank.org/INTBELARUS/Resources/328178-1120132035392/1365350-1120132328436/ch6_en.pdf
69. Perlmutter H. V., Heenan D. A. (1979) EPRG model. Prieiga per internetą:
<http://www.provenmodels.com/578>
70. Plummer M.G. (1997) Association of Southeast Asian Nations ASEAN Economic Bulletin. Volume 14. Issue 2. Singapore, Institute of Southeast Asian Studies. P. 202–214.
71. Fogra (1999) Popularna Encyklopedia Powszechna.
72. Porter M. (1998) Clusters and the New Economics of Competition. Harvard Business Review 6, p. 77–90.
73. Posta P. D., Uvalic M., Verdun A. (2009) Globalization, Development and Integration. Palgrave Macmillan. P. 368.
74. Pūkeliėnė V., Glinskienė R. (2000) Statiškieji ir dinamiškieji efektai muitų sąjungoje ir jų galimų pasekmių prognozė, Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą. Socialiniai mokslai, Nr. 3 (24). Kauno Technologijos Universitetas. P. 18–25.

75. Ravenhill J. (2005) Regionalism. Global Political Economy. Oxford: Oxford University Press. 117 p.
76. Rusijos statistikos departamento duomenys. Prieiga per internetą: www.gks.ru
77. Rusijos žemės ūkio ministerijos duomenys. Prieiga per internetą: www.mcx.ru
78. Singh M. (2009) Trade mark system responds to globalisation. Managing Intellectual Property, Issue 192, p. 70–72.
79. Skominas V. Makroekonomika: vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
80. Snieška V. ir kt. (2006) Makroekonomika. Kaunas: Technologija. p. 517–544.
81. Statistikos departamento duomenys. Prieiga per internetą: www.stat.gov.lt
82. Tarptautinio projekto AGRIPOLICY duomenys. Prieiga per internetą: www.agripolicy.net
83. Tarptautinio verslo plėtros metodika. Lietuvos ekonominės plėtros agentūra, 133 p.
84. The Economic Commission for Latin America (ECLA) of the United Nations. Fostering economic policy coordination in Latin America. Chapter VII. Three major obstacles to regional macroeconomic cooperation in Latin America. Prieiga per internetą: <http://www.eclac.org/publicaciones/xml/1/21071/chapter7.pdf>
85. Tracy M. (1998). Maisto pramonė ir žemės ūkis rinkos ekonomikos sąlygomis. Žemės ūkio politika Europos Sąjungoje. Vilnius: Diemedžio leidykla. 147–340 p.
86. Trade statistics for international business development. Prieiga per internetą: <http://www.trademap.org>
87. UN Comtrade database. Prieiga per internetą: <http://comtrade.un.org/db/>
88. Vijeikis J., Vijeikienė B. (2003) Tarptautinis marketingas. Monografija. Vilnius: Vilspa. 268 p.
89. Vilpišauskas R. (2003) Europos Sąjungos vidaus rinka ir Lietuva: integracija ir jos ekonominis poveikis. Vilnius: UAB „Eugrimas“. 141 p.
90. Vilpišauskas R. (2004) Tarptautinis konkurencingumas ir Lietuvos eksporto politika. Pinigų studijos, integracijos aspektai. P. 54–69.
91. Viner J. (1950) The Customs Union Issue. New York, London.
92. Vitunskienė V., Serva E. (2005) Atskleistas santykinis pranašumas Lietuvos pieno sektoriuje. Lietuvos žemės ūkio universiteto mokslo darbai „Vagos“. Nr. 68 (21), p. 95–105.
93. Vitunskienė V., Serva E. (2006) Atskleistas santykinis pranašumas: teorinis požiūris ir Lietuvos pieno sektoriaus analizė ES-15 atžvilgiu. Ekonomika. p. 73–110.
94. Wysokińska Z., Witkowska J. (2001) Integracja europejska. Rozwój rynków. Warszawa-Łódź, s. 41.
95. World Trade Organisation data. Prieiga per internetą: www.wto.org
96. Wos J. (2004) Integracja europejska. Poznań. 132 p.
97. Žemės ūkio ekonominių terminų aiškinamasis žodynas. Projektas. Vilnius: LAEI, 2009. Prieiga per internetą: http://mail.laei.lt/zodynas/zodz_f.php

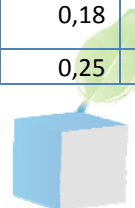
98. Агропромышленный Комплекс Казахстана. Prieiga per internetą: <http://instituciones.com/agroindustrial/125-2008-06-12-18-00-19.html>
99. Агропромышленный комплекс Республики Беларусь. Prieiga per internetą: <http://www.agrobel.by/>
100. Анализ рынка УНТ-молока в Казахстане. Prieiga per internetą: http://www.moloko.cc/view_news.php?id=10-12-2010
101. Аналитическая служба медиахолдинга Business Resource (2010) Новые таможенные ставки: что и насколько подорожает. Prieiga per internetą: <http://www.zakon.kz/166841-novye-tamozhennye-stavki-chto-i.html>
102. Государственная программа развития сельских территорий Республики Казахстан. Prieiga per internetą: <http://www.carecinstitute.org/uploads/docs/KAZ-Rural-Territories-Development-ru.pdf>
103. Государственный Таможенный Комитет Республики Беларусь. Prieiga per internetą: <http://www.customs.gov.by/>
104. Денисов М. С. (2010) Влияние таможенного союза на развитие особых аграрных территорий. Никоновские чтения 2010: Рыночная интеграция в агропродовольственном секторе: тенденции, проблемы, государственное регулирование. Москва: ВИАПИ им. А. А.Никонова: «Энциклопедия российских деревень». С. 497.
105. Доктрина продовольственной безопасности Российской Федерации. Prieiga per internetą: <http://rad.su/documents/doktrina/>
106. Калиев Г. А. (2010) Проблемы Интеграции Агропромышленного Рынка Государств-Участников Таможенного Союза.
107. Козлов М. П. (2010) Оценка последствий присоединения России к ВТО для агропродовольственного сектора (по материалам опроса товаропроизводителей). Никоновские чтения 2010: Рыночная интеграция в агропродовольственном секторе: тенденции, проблемы, государственное регулирование. Москва: ВИАПИ им. А.А.Никонова: «Энциклопедия российских деревень». С. 497.
108. Основные направления государственной политики в АПК. Курсовая работа. Prieiga per internetą: <http://www.bestreferat.ru/referat-25298.html>
109. Официальный сайт Комиссии Таможенного Союза. Prieiga per internetą: <http://www.tsouz.ru/>
110. Принципы правового регулирования государственных закупок Республики Казахстан. Prieiga per internetą: <http://goszakup.minagri.gov.kz/>
111. Развитие агропромышленного комплекса Республики Казахстан. Prieiga per internetą: <http://www.agroprom.kz/info/kazakhstan-ofitsialno/razvitie-agropromishlennogo-kompleksa>
112. Раковецкая Л. И. (2010) Аграрные аспекты вступления России в ВТО (позитивные и негативные последствия присоединения к ВТО российского агропродовольственного сектора). Никоновские чтения 2010: Рыночная интеграция в агропродовольственном секторе: тенденции, проблемы,

- государственное регулирование. Москва: ВИАПИ им. А.А.Никонова: «Энциклопедия российских деревень». С. 497.
113. Российский таможенный портал. Prieiga per internetą: <http://www.tks.ru/>
114. Самсонов В. Б. (2010) Аграрная Россия в составе Евразийского экономического сообщества. Никоновские чтения 2010: Рыночная интеграция в агропродовольственном секторе: тенденции, проблемы, государственное регулирование. Москва: ВИАПИ им. А.А.Никонова: «Энциклопедия российских деревень». С. 497.
115. Таможенный портал Республики Казахстан. Prieiga per internetą: www.keden.kz/
116. Таможенный правовой портал России. Prieiga per internetą: <http://www.tamognia.ru/>
117. Торговая площадка Республики Казахстан. Prieiga per internetą: <http://www.agroprom.kz/marketplace/>
118. Федеральная таможенная служба России. Prieiga per internetą: <http://www.customs.ru/>
119. Чистяков Ю. Ф. (2010) Интеграция России в мировой продовольственный рынок и перспективы улучшения продовольственной безопасности страны. Никоновские чтения 2010: Рыночная интеграция в агропродовольственном секторе: тенденции, проблемы, государственное регулирование. Москва: ВИАПИ им. А. А.Никонова: «Энциклопедия российских деревень». С. 497.

PRIEDAI

A LENTELĖ. RUSIJOS ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ RCA INDEKSAS 2000–2009 m.

Žemės ūkio produktai		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<u>1</u>	GYVI GYVŪNAI	0,03	0,02	0,03	0,04	0,04	0,01	0,01	0,01	0,01	0,02
<u>2</u>	MĖSA IR VALGOMIEJI MĖSOS SUBPRODUKTAI	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01
<u>3</u>	ŽUVYS IR VĖŽIAGYVIAI	0,49	0,58	0,55	0,49	0,32	0,34	0,34	0,30	0,22	1,18
<u>4</u>	PIENAS IR PIENO PRODUKTAI; PAUKŠČIŲ KIAUŠINIAI; MEDUS	0,21	0,16	0,12	0,12	0,12	0,12	0,14	0,15	0,13	0,15
<u>5</u>	GYVŪNINĖS KILMĖS PRODUKTAI, NENURODYTI KITOJE VIETOJE	0,18	0,24	0,13	0,14	0,11	0,14	0,16	0,14	0,10	0,12
<u>6</u>	AUGANTYS MEDŽIAI IR KITI AUGALAI	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
<u>7</u>	VALGOMOSIOS DARŽOVĖS	0,06	0,05	0,08	0,07	0,08	0,07	0,07	0,05	0,05	0,11
<u>8</u>	VALGOMIEJI VAISIAI IR RIEŠUTAI	0,08	0,09	0,06	0,10	0,10	0,06	0,08	0,05	0,03	0,04
<u>9</u>	KAVA, ARBATA, MATĖ IR PRIESKONIAI	0,03	0,04	0,03	0,05	0,09	0,09	0,10	0,11	0,10	0,13
<u>10</u>	JAVAI	0,17	0,48	1,65	1,57	0,70	1,26	1,20	2,12	0,99	1,55
<u>11</u>	MALYBOS PRODUKCIJA	0,46	0,45	0,23	0,47	0,24	0,27	0,34	0,50	0,54	0,55
<u>12</u>	ALIEJINIŲ KULTŪRŲ SĖKLOS IR VAISIAI	0,60	0,17	0,07	0,17	0,09	0,12	0,11	0,07	0,05	0,09
<u>13</u>	ŠELAKAS	0,02	0,01	0,00	0,02	0,02	0,01	0,01	0,02	0,01	0,01
<u>14</u>	AUGALINĖS PYNIMO MEDŽIAGOS	0,01	0,02	0,01	0,01	0,01	0,03	0,27	0,34	0,41	0,45
<u>15</u>	GYVŪNINIAI ARBA AUGALINIAI RIEBALAI IR ALIEJUS	0,26	0,19	0,14	0,13	0,17	0,26	0,42	0,36	0,33	0,48
<u>16</u>	GAMINIAI IŠ MĖSOS, ŽUVIES ARBA VĖŽIAGYVIŲ	0,27	0,28	0,20	0,13	0,14	0,18	0,15	0,17	0,15	0,17
<u>17</u>	CUKRŪS IR KONDITERIJOS GAMINIAI IŠ CUKRAUS	0,27	0,24	0,28	0,19	0,19	0,14	0,16	0,24	0,14	0,20
<u>18</u>	KAKAVA IR GAMINIAI IŠ KAKAVOS	0,28	0,30	0,31	0,30	0,35	0,37	0,37	0,40	0,35	0,43
<u>19</u>	GAMINIAI IŠ JAVŲ, MILTŲ	0,14	0,15	0,15	0,21	0,24	0,23	0,26	0,31	0,26	0,29
<u>20</u>	DARŽOVIŲ, VAISIŲ, RIEŠUTŲ ARBA KITŲ AUGALŲ DALIŲ PRODUKTAI	0,03	0,04	0,04	0,05	0,06	0,08	0,08	0,07	0,06	0,08
<u>21</u>	ĮVAIRŪS MAISTO PRODUKTAI	0,16	0,20	0,20	0,27	0,29	0,31	0,30	0,34	0,31	0,39
<u>22</u>	NEALKOHOLINIAI IR ALKOHOLINIAI GĖRIMAI BEI ACTAS	0,10	0,12	0,16	0,16	0,13	0,15	0,17	0,18	0,16	0,18
<u>23</u>	MAISTO PRAMONĖS LIEKANOS IR ATLIEKOS; PAŠARAI GYVŪNAMS	0,08	0,10	0,07	0,12	0,18	0,14	0,15	0,21	0,16	0,24
<u>24</u>	TABAKAS IR PERDIRBTI TABAKO PAKAITALAI	0,05	0,13	0,19	0,28	0,25	0,37	0,36	0,39	0,41	0,66

B LENTELĖ. BALTARUSIJOS ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ RCA INDEKSAS 2000–2009 m.

Žemės ūkio produktai		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<u>1</u>	GYVI GYVŪNAI	0,15	0,19	0,20	0,25	0,23	0,18	0,09	0,14	0,21	0,15
<u>2</u>	MĖSA IR VALGOMIEJI MĖSOS SUBPRODUKTAI	0,81	1,72	1,43	1,44	1,71	1,92	2,50	1,53	1,63	2,99
<u>3</u>	ŽUVYS IR VĖŽIAGYVIAI	0,23	0,11	0,04	0,08	0,04	0,02	0,04	0,06	0,08	0,11
<u>4</u>	PIENAS IR PIENO PRODUKTAI; PAUKŠČIŲ KIAUŠINIAI; MEDUS	4,10	4,77	4,26	5,24	6,10	7,02	7,76	8,65	7,29	9,30
<u>5</u>	GYVŪNINĖS KILMĖS PRODUKTAI, NENURODYTI KITOJE VIETOJE	0,42	0,44	0,33	0,26	0,32	0,19	0,19	0,11	0,12	0,18
<u>6</u>	AUGANTYS MEDŽIAI IR KITI AUGALAI	0,02	0,02	0,05	0,04	0,04	0,02	0,03	0,04	0,03	0,03
<u>7</u>	VALGOMOSIOS DARŽOVĖS	1,25	0,71	0,52	0,63	0,60	0,38	0,35	0,51	0,60	0,73
<u>8</u>	VALGOMIEJI VAISIAI IR RIEŠUTAI	0,39	0,22	0,25	0,22	0,21	0,17	0,43	0,41	0,20	0,28
<u>9</u>	KAVA, ARBATA, MATĖ IR PRIESKONIAI	0,36	0,12	0,07	0,06	0,03	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00
<u>10</u>	JAVAI	0,03	0,05	0,14	0,27	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,01
<u>11</u>	MALYBOS PRODUKCIJA	2,66	4,18	2,82	3,45	1,61	1,21	1,09	1,29	1,50	0,55
<u>12</u>	ALIEJINIŲ KULTŪRŲ SĖKLOS IR VAISIAI	0,15	0,22	0,11	0,03	0,06	0,23	0,07	0,04	0,02	0,57
<u>13</u>	ŠELAKAS	0,14	0,28	0,65	0,13	0,06	0,02	0,03	0,01	0,02	0,02
<u>14</u>	AUGALINĖS PYNIMO MEDŽIAGOS	0,00	0,02	0,01	0,02	0,04	0,03	0,02	0,01	0,00	0,01
<u>15</u>	GYVŪNINIAI ARBA AUGALINIAI RIEBALAI IR ALIEJUS	0,43	0,40	0,42	0,37	0,40	0,29	0,34	0,22	0,15	0,45
<u>16</u>	GAMINIAI IŠ MĖSOS, ŽUVIES ARBA VĖŽIAGYVIŲ	1,10	1,39	1,83	2,88	3,21	3,73	3,33	3,10	2,87	2,99
<u>17</u>	CUKRŪS IR KONDITERIJOS GAMINIAI IŠ CUKRAUS	6,52	5,46	7,13	6,33	7,53	6,24	2,97	2,66	2,55	5,00
<u>18</u>	KAKAVA IR GAMINIAI IŠ KAKAVOS	1,33	1,37	1,32	0,94	1,14	1,09	0,42	0,34	0,28	0,40
<u>19</u>	GAMINIAI IŠ JAVŲ, MILTŲ	0,56	0,40	0,41	0,43	0,44	0,30	0,33	0,30	0,22	0,30
<u>20</u>	DARŽOVIŲ, VAISIŲ, RIEŠUTŲ ARBA KITŲ AUGALŲ DALIŲ PRODUKTAI	0,77	0,55	0,67	0,58	0,37	0,22	0,23	0,21	0,18	0,27
<u>21</u>	ĮVAIRŪS MAISTO PRODUKTAI	0,74	0,48	0,46	0,44	0,22	0,17	0,16	0,10	0,08	0,15
<u>22</u>	NEALKOHOLINIAI IR ALKOHOLINIAI GĖRIMAI BEI ACTAS	0,77	0,90	0,99	0,80	0,79	0,57	0,43	0,29	0,15	0,18
<u>23</u>	MAISTO PRAMONĖS LIEKANOS IR ATLIEKOS; PAŠARAI GYVŪNAMS	0,03	0,06	0,08	0,08	0,08	0,03	0,03	0,04	0,04	0,06
<u>24</u>	TABAKAS IR PERDIRBTI TABAKO PAKAITALAI	0,54	0,71	0,64	0,60	0,60	0,68	0,74	0,45	0,06	0,01

C LENTELĖ. KAZACHSTANO ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ RCA INDEKSAS 2000–2009 m.

Žemės ūkio produktai		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<u>1</u>	GYVI GYVŪNAI	0,01	0,01	0,01	0,02	0,02	0,00	0,01	0,03	0,01	0,01
<u>2</u>	MĖSA IR VALGOMIEJI MĖSOS SUBPRODUKTAI	0,01	0,09	0,02	0,01	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01	0,00
<u>3</u>	ŽUVYS IR VĖŽIAGYVIAI	0,12	0,18	0,22	0,23	0,27	0,26	0,25	0,33	0,25	0,39
<u>4</u>	PIENAS IR PIENO PRODUKTAI; PAUKŠČIŲ KIAUŠINIAI; MEDUS	0,01	0,01	0,03	0,14	0,06	0,16	0,09	0,04	0,02	0,04
<u>5</u>	GYVŪNINĖS KILMĖS PRODUKTAI NENURODYTI KITOJE VIETOJE	0,52	0,37	0,55	0,40	0,32	0,22	0,12	0,26	0,08	0,18
<u>6</u>	AUGANTYS MEDŽIAI IR KITI AUGALAI	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
<u>7</u>	VALGOMOSIOS DARŽOVĖS	0,24	0,25	0,46	0,33	0,77	0,37	0,38	0,39	0,36	0,20
<u>8</u>	VALGOMIEJI VAISIAI IR RIEŠUTAI	0,18	0,18	0,20	0,18	0,39	0,18	0,16	0,25	0,17	0,17
<u>9</u>	KAVA, ARBATA, MATĖ IR PRIESKONIAI	0,02	0,01	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,02
<u>10</u>	JAVAI	10,49	7,06	6,32	8,26	4,38	1,94	3,46	4,96	3,27	2,01
<u>11</u>	MALYBOS PRODUKCIJA	5,93	3,58	3,65	4,81	4,98	6,25	5,96	7,70	11,26	11,23
<u>12</u>	ALIEJINIŲ KULTŪRŲ SĖKLOS IR VAISIAI	0,08	0,08	0,08	0,07	0,11	0,07	0,08	0,11	0,09	0,12
<u>13</u>	ŠELAKAS	0,01	0,03	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00	0,01	0,01
<u>14</u>	AUGALINĖS PYNIMO MEDŽIAGOS	2,58	3,03	1,81	4,42	4,12	3,00	2,46	1,12	0,75	1,96
<u>15</u>	GYVŪNINIAI ARBA AUGALINIAI RIEBALAI IR ALIEJUS	0,05	0,15	0,10	0,15	0,15	0,10	0,10	0,10	0,04	0,13
<u>16</u>	GAMINIAI IŠ MĖSOS, ŽUVIES ARBA VĖŽIAGYVIŲ	0,28	0,36	0,15	0,10	0,26	0,24	0,00	0,01	0,01	0,01
<u>17</u>	CUKRŪS IR KONDITERIJOS GAMINIAI IŠ CUKRAUS	0,12	0,07	0,13	1,20	1,12	0,88	0,50	0,22	0,17	0,13
<u>18</u>	KAKAVA IR GAMINIAI IŠ KAKAVOS	0,03	0,03	0,02	0,03	0,02	0,04	0,03	0,03	0,03	0,09
<u>19</u>	GAMINIAI IŠ JAVŲ, MILTŲ	0,08	0,18	0,18	0,15	0,18	0,11	0,09	0,10	0,10	0,12
<u>20</u>	DARŽOVIŲ, VAISIŲ, RIEŠUTŲ ARBA KITŲ AUGALŲ DALIŲ PRODUKTAI	0,04	0,04	0,03	0,03	0,03	0,04	0,13	0,02	0,03	0,03
<u>21</u>	ĮVAIRŪS MAISTO PRODUKTAI	0,02	0,02	0,02	0,03	0,03	0,03	0,03	0,02	0,02	0,04
<u>22</u>	NEALKOHOLINIAI IR ALKOHOLINIAI GĖRIMAI BEI ACTAS	0,03	0,04	0,05	0,05	0,04	0,05	0,03	0,04	0,04	0,06
<u>23</u>	MAISTO PRAMONĖS LIEKANOS IR ATLIKOS; PAŠARAI GYVŪNAMS	0,04	0,04	0,03	0,07	0,15	0,14	0,18	0,22	0,23	0,21
<u>24</u>	TABAKAS IR PERDIRBTI TABAKO PAKAITALAI	0,58	0,78	0,62	0,52	0,48	0,52	0,45	0,47	0,30	0,37

D LENTELĖ. RUSIJOS, BALTARUSIJOS, KAZACHSTANO ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ RCA INDEKSAS 2000–2009 m.

Žemės ūkio produktai		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<u>1</u>	GYVI GYVŪNAI	0,03	0,03	0,04	0,06	0,05	0,02	0,01	0,02	0,02	0,03
<u>2</u>	MĖSA IR VALGOMIEJI MĖSOS SUBPRODUKTAI	0,06	0,12	0,10	0,09	0,11	0,11	0,14	0,09	0,10	0,19
<u>3</u>	ŽUVYS IR VĖŽIAGYVIAI	0,44	0,52	0,49	0,44	0,29	0,32	0,31	0,29	0,22	1,02
<u>4</u>	PIENAS IR PIENO PRODUKTAI; PAUKŠČIŲ KIAUŠINIAI; MEDUS	0,43	0,44	0,38	0,44	0,49	0,51	0,56	0,62	0,53	0,69
<u>5</u>	GYVŪNINĖS KILMĖS PRODUKTAI, NENURODYTI KITOJE VIETOJE	0,22	0,26	0,17	0,17	0,15	0,15	0,16	0,15	0,10	0,13
<u>6</u>	AUGANTYS MEDŽIAI IR KITI AUGALAI	0,00	0,00	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
<u>7</u>	VALGOMOSIOS DARŽOVĖS	0,14	0,11	0,14	0,13	0,18	0,12	0,12	0,12	0,12	0,16
<u>8</u>	VALGOMIEJI VAISIAI IR RIEŠUTAI	0,11	0,10	0,09	0,11	0,14	0,07	0,11	0,10	0,06	0,07
<u>9</u>	KAVA, ARBATA, MATĖ IR PRIESKONIAI	0,05	0,04	0,03	0,05	0,08	0,08	0,08	0,09	0,08	0,11
<u>10</u>	JAVAI	0,93	0,94	1,91	2,04	1,00	1,25	1,37	2,32	1,22	1,52
<u>11</u>	MALYBOS PRODUKCIJA	1,00	0,92	0,66	1,02	0,76	0,91	0,98	1,35	1,93	1,87
<u>12</u>	ALIEJINIŲ KULTŪRŲ SĖKLOS IR VAISIAI	0,54	0,16	0,08	0,15	0,09	0,12	0,11	0,08	0,05	0,12
<u>13</u>	ŠELAKAS	0,03	0,03	0,05	0,02	0,02	0,01	0,01	0,02	0,01	0,01
<u>14</u>	AUGALINĖS PYNIMO MEDŽIAGOS	0,20	0,24	0,15	0,37	0,39	0,32	0,49	0,41	0,43	0,61
<u>15</u>	GYVŪNINIAI ARBA AUGALINIAI RIEBALAI IR ALIEJUS	0,26	0,20	0,15	0,14	0,19	0,25	0,38	0,33	0,29	0,43
<u>16</u>	GAMINIAI IŠ MĖSOS, ŽUVIES ARBA VĖŽIAGYVIŲ	0,32	0,36	0,30	0,31	0,35	0,38	0,31	0,32	0,29	0,32
<u>17</u>	CUKRŪS IR KONDITERIJOS GAMINIAI IŠ CUKRAUS	0,65	0,56	0,71	0,66	0,75	0,55	0,35	0,38	0,28	0,49
<u>18</u>	KAKAVA IR GAMINIAI IŠ KAKAVOS	0,33	0,35	0,35	0,32	0,37	0,37	0,33	0,36	0,30	0,39
<u>19</u>	GAMINIAI IŠ JAVŲ, MILTŲ	0,16	0,17	0,17	0,22	0,24	0,22	0,24	0,28	0,24	0,27
<u>20</u>	DARŽOVIŲ, VAISIŲ, RIEŠUTŲ ARBA KITŲ AUGALŲ DALIŲ PRODUKTAI	0,08	0,07	0,08	0,08	0,08	0,08	0,09	0,07	0,07	0,09
<u>21</u>	ĮVAIRŪS MAISTO PRODUKTAI	0,19	0,21	0,20	0,26	0,26	0,28	0,27	0,29	0,26	0,33
<u>22</u>	NEALKOHOLINIAI IR ALKOHOLINIAI GĖRIMAI BEI ACTAS	0,14	0,16	0,20	0,19	0,16	0,16	0,17	0,17	0,15	0,17
<u>23</u>	MAISTO PRAMONĖS LIEKANOS IR ATLIEKOS; PAŠARAI GYVŪNAMS	0,07	0,09	0,07	0,12	0,17	0,14	0,15	0,20	0,16	0,23
<u>24</u>	TABAKAS IR PERDIRBTI TABAKO PAKAITALAI	0,12	0,21	0,25	0,32	0,29	0,40	0,39	0,40	0,38	0,59

E LENTELĖ. UKRAINOS ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ RCA INDEKSAS 2000–2009 m.

Žemės ūkio produktai		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<u>1</u>	GYVI GYVŪNAI	0,29	0,07	0,18	0,27	0,10	0,06	0,12	0,06	0,09	0,19
<u>2</u>	MĖSA IR VALGOMIEJI MĖSOS SUBPRODUKTAI	2,08	1,42	1,77	1,60	0,86	0,70	0,15	0,36	0,17	0,27
<u>3</u>	ŽUVYS IR VĖŽIAGYVIAI	0,26	0,21	0,11	0,08	0,03	0,05	0,03	0,02	0,01	0,12
<u>4</u>	PIENAS IR PIENO PRODUKTAI; PAUKŠČIŲ KIAUŠINIAI; MEDUS	2,12	3,27	1,74	2,25	2,89	3,61	2,17	2,73	2,17	2,28
<u>5</u>	GYVŪNINĖS KILMĖS PRODUKTAI, NENURODYTI KITOJE VIETOJE	0,53	0,54	0,71	0,87	0,72	0,68	0,69	0,47	0,25	0,27
<u>6</u>	AUGANTYS MEDŽIAI IR KITI AUGALAI	0,01	0,01	0,01	0,00	0,01	0,01	0,01	0,03	0,03	0,03
<u>7</u>	VALGOMOSIOS DARŽOVĖS	0,28	0,37	0,49	0,15	0,30	0,35	0,70	0,43	0,38	1,13
<u>8</u>	VALGOMIEJI VAISIAI IR RIEŠUTAI	0,29	0,23	0,41	0,38	0,38	0,62	0,89	0,65	0,57	0,89
<u>9</u>	KAVA, ARBATA, MATĖ IR PRIESKONIAI	0,03	0,03	0,04	0,04	0,03	0,04	0,05	0,05	0,05	0,08
<u>10</u>	JAVAI	1,57	5,26	9,81	3,30	5,11	9,09	8,21	2,83	7,88	11,53
<u>11</u>	MALYBOS PRODUKCIJA	1,10	0,84	0,84	0,86	0,86	1,00	1,20	1,56	2,46	1,87
<u>12</u>	ALIEJINIŲ KULTŪRŲ SĖKLOS IR VAISIAI	4,23	2,84	0,71	3,05	1,54	1,31	3,00	4,16	4,96	5,51
<u>13</u>	ŠELAKAS	0,36	0,21	0,09	0,06	0,04	0,02	0,02	0,02	0,02	0,05
<u>14</u>	AUGALINĖS PYNIMO MEDŽIAGOS	0,08	0,16	0,33	0,80	0,93	1,56	1,90	1,09	1,27	1,66
<u>15</u>	GYVŪNINIAI ARBA AUGALINIAI RIEBALAI IR ALIEJUS	5,22	4,36	4,89	5,73	3,99	4,48	6,65	7,59	4,87	6,84
<u>16</u>	GAMINIAI IŠ MĖSOS, ŽUVIES ARBA VĖŽIAGYVIŲ	0,55	0,33	0,28	0,32	0,31	0,31	0,25	0,29	0,22	0,32
<u>17</u>	CUKRŪS IR KONDITERIJOS GAMINIAI IŠ CUKRAUS	3,20	1,94	2,42	3,48	1,61	1,35	1,17	1,40	1,15	1,77
<u>18</u>	KAKAVA IR GAMINIAI IŠ KAKAVOS	2,42	3,06	2,90	2,78	2,72	3,34	3,42	3,50	3,51	4,77
<u>19</u>	GAMINIAI IŠ JAVŲ, MILTŲ	0,57	0,60	0,51	0,69	0,82	0,95	1,05	1,16	1,18	1,49
<u>20</u>	DARŽOVIŲ, VAISIŲ, RIEŠUTŲ ARBA KITŲ AUGALŲ DALIŲ PRODUKTAI	0,57	0,63	0,67	1,00	0,86	1,10	1,14	1,51	0,87	1,01
<u>21</u>	ĮVAIRŪS MAISTO PRODUKTAI	0,11	0,26	0,30	0,94	1,04	0,48	0,45	0,53	0,51	0,67
<u>22</u>	NEALKOHOLINIAI IR ALKOHOLINIAI GĖRIMAI BEI ACTAS	0,52	0,72	0,73	1,06	1,30	2,05	1,86	1,78	1,40	1,74
<u>23</u>	MAISTO PRAMONĖS LIEKANOS IR ATLIEKOS; PAŠARAI GYVŪNAMAMS	0,93	1,08	1,31	1,39	1,69	1,39	1,61	2,25	2,04	2,07
<u>24</u>	TABAKAS IR PERDIRBTI TABAKO PAKAITALAI	1,50	0,71	0,75	0,79	0,79	1,04	1,26	1,66	1,48	2,17

F LENTELĖ. RUSIJOS, KAZACHSTANO, UKRAINOS ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ RCA INDEKSAS 2000–2009 m.

Žemės ūkio produktai		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<u>1</u>	GYVI GYVŪNAI	0,06	0,03	0,05	0,07	0,04	0,02	0,02	0,02	0,02	0,04
<u>2</u>	MĖSA IR VALGOMIEJI MĖSOS SUBPRODUKTAI	0,28	0,22	0,28	0,25	0,14	0,09	0,02	0,05	0,03	0,04
<u>3</u>	ŽUVYS IR VĖŽIAGYVIAI	0,49	0,58	0,54	0,48	0,32	0,34	0,33	0,31	0,23	1,09
<u>4</u>	PIENAS IR PIENO PRODUKTAI; PAUKŠČIŲ KIAUŠINIAI; MEDUS	0,47	0,64	0,38	0,47	0,58	0,58	0,38	0,47	0,39	0,41
<u>5</u>	GYVŪNINĖS KILMĖS PRODUKTAI, NENURODYTI KITOJE VIETOJE	0,28	0,33	0,27	0,30	0,25	0,23	0,24	0,21	0,13	0,16
<u>6</u>	AUGANTYS MEDŽIAI IR KITI AUGALAI	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,01
<u>7</u>	VALGOMOSIOS DARŽOVĖS	0,11	0,13	0,19	0,12	0,20	0,14	0,18	0,15	0,14	0,26
<u>8</u>	VALGOMIEJI VAISIAI IR RIEŠUTAI	0,12	0,13	0,14	0,16	0,19	0,15	0,19	0,16	0,12	0,16
<u>9</u>	KAVA, ARBATA, MATĖ IR PRIESKONIAI	0,03	0,04	0,04	0,05	0,09	0,09	0,10	0,11	0,10	0,12
<u>10</u>	JAVAI	1,19	1,79	3,55	2,68	1,90	2,48	2,38	2,81	2,27	3,01
<u>11</u>	MALYBOS PRODUKCIJA	1,03	0,82	0,64	0,99	0,84	1,02	1,11	1,55	2,26	2,18
<u>12</u>	ALIEJINIŲ KULTŪRŲ SĖKLOS IR VAISIAI	1,11	0,59	0,18	0,64	0,34	0,28	0,45	0,59	0,67	0,76
<u>13</u>	ŠELAKAS	0,07	0,04	0,02	0,03	0,03	0,01	0,01	0,02	0,01	0,01
<u>14</u>	AUGALINĖS PYNIMO MEDŽIAGOS	0,22	0,28	0,21	0,52	0,56	0,53	0,73	0,57	0,61	0,85
<u>15</u>	GYVŪNINIAI ARBA AUGALINIAI RIEBALAI IR ALIEJUS	0,93	0,84	0,89	1,03	0,82	0,81	1,13	1,27	0,90	1,26
<u>16</u>	GAMINIAI IŠ MĖSOS, ŽUVIES ARBA VĖŽIAGYVIŲ	0,34	0,34	0,24	0,18	0,20	0,23	0,16	0,18	0,16	0,19
<u>17</u>	CUKRŪS IR KONDITERIJOS GAMINIAI IŠ CUKRAUS	0,68	0,52	0,64	0,82	0,54	0,39	0,33	0,41	0,28	0,41
<u>18</u>	KAKAVA IR GAMINIAI IŠ KAKAVOS	0,58	0,74	0,73	0,72	0,75	0,76	0,72	0,79	0,74	0,96
<u>19</u>	GAMINIAI IŠ JAVŲ, MILTŲ	0,21	0,24	0,23	0,31	0,36	0,34	0,36	0,43	0,39	0,45
<u>20</u>	DARŽOVIŲ, VAISIŲ, RIEŠUTŲ ARBA KITŲ AUGALŲ DALIŲ PRODUKTAI	0,11	0,13	0,14	0,21	0,20	0,22	0,21	0,25	0,17	0,20
<u>21</u>	ĮVAIRŪS MAISTO PRODUKTAI	0,17	0,23	0,23	0,40	0,44	0,35	0,32	0,37	0,34	0,42
<u>22</u>	NEALKOHOLINIAI IR ALKOHOLINIAI GĖRIMAI BEI ACTAS	0,17	0,22	0,26	0,32	0,33	0,40	0,36	0,38	0,32	0,38
<u>23</u>	MAISTO PRAMONĖS LIEKANOS IR ATLIEKOS; PAŠARAI GYVŪNAMS	0,20	0,25	0,27	0,34	0,45	0,32	0,34	0,49	0,43	0,49
<u>24</u>	TABAKAS IR PERDIRBTI TABAKO PAKAITALAI	0,29	0,29	0,34	0,42	0,40	0,51	0,51	0,60	0,58	0,89

G LENTELĖ. TADŽIKISTANO ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ RCA INDEKSAS 2000–2009 m.

Žemės ūkio produktai		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<u>1</u>	GYVI GYVŪNAI	0,01	n.d.*	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>2</u>	MĖSA IR VALGOMIEJI MĖSOS SUBPRODUKTAI	0,00	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>3</u>	ŽUVYS IR VĖŽIAGYVIAI	0,00	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>4</u>	PIENAS IR PIENO PRODUKTAI; PAUKŠČIŲ KIAUŠINIAI; MEDUS	0,00	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>5</u>	GYVŪNINĖS KILMĖS PRODUKTAI, NENURODYTI KITOJE VIETOJE	0,01	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>6</u>	AUGANTYS MEDŽIAI IR KITI AUGALAI	0,00	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>7</u>	VALGOMOSIOS DARŽOVĖS	0,72	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>8</u>	VALGOMIEJI VAISIAI IR RIEŠUTAI	4,64	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>9</u>	KAVA, ARBATA, MATĖ IR PRIESKONIAI	0,03	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>10</u>	JAVAI	0,00	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>11</u>	MALYBOS PRODUKCIJA	0,01	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>12</u>	ALIEJINIŲ KULTŪRŲ SĖKLOS IR VAISIAI	0,65	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>13</u>	ŠĖLAKAS	0,00	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>14</u>	AUGALINĖS PYNIMO MEDŽIAGOS	6,68	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>15</u>	GYVŪNINIAI ARBA AUGALINIAI RIEBALAI IR ALIEJUS	0,00	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>16</u>	GAMINIAI IŠ MĖSOS, ŽUVIES ARBA VĖŽIAGYVIŲ	0,00	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>17</u>	CUKRŪS IR KONDITERIJOS GAMINIAI IŠ CUKRAUS	0,02	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>18</u>	KAKAVA IR GAMINIAI IŠ KAKAVOS	0,00	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>19</u>	GAMINIAI IŠ JAVŲ, MILTŲ	0,00	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>20</u>	DARŽOVIŲ, VAISIŲ, RIEŠUTŲ ARBA KITŲ AUGALŲ DALIŲ PRODUKTAI	2,56	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>21</u>	ĮVAIRŪS MAISTO PRODUKTAI	0,00	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>22</u>	NEALKOHOLINIAI IR ALKOHOLINIAI GĖRIMAI BEI ACTAS	0,01	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>23</u>	MAISTO PRAMONĖS LIEKANOS IR ATLIEKOS; PAŠARAI GYVŪNAMS	0,00	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
<u>24</u>	TABAKAS IR PERDIRBTI TABAKO PAKAITALAI	2,40	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.

* n. d. – nėra duomenų.

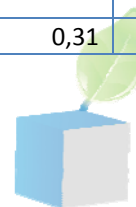
H LENTELĖ. KIRGIZIJOS ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ RCA INDEKSAS 2000–2009 m.

Žemės ūkio produktai		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<u>1</u>	GYVI GYVŪNAI	0,04	0,02	0,03	0,01	2,79	3,33	2,53	3,22	2,81	3,10
<u>2</u>	MĖSA IR VALGOMIEJI MĖSOS SUBPRODUKTAI	0,01	0,00	0,00	0,04	0,05	0,01	0,02	0,01	0,01	0,04
<u>3</u>	ŽUVYS IR VĖŽIAGYVIAI	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,04	0,05	0,03
<u>4</u>	PIENAS IR PIENO PRODUKTAI; PAUKŠČIŲ KIAUŠINIAI; MEDUS	0,72	1,29	1,66	2,69	2,57	4,77	6,29	4,89	3,97	3,62
<u>5</u>	GYVŪNINĖS KILMĖS PRODUKTAI, NENURODYTI KITOJE VIETOJE	0,29	0,30	0,79	1,15	1,47	2,45	1,87	1,54	1,15	1,62
<u>6</u>	AUGANTYS MEDŽIAI IR KITI AUGALAI	0,09	0,07	0,08	0,06	0,12	0,07	0,10	0,04	0,07	0,23
<u>7</u>	VALGOMOSIOS DARŽOVĖS	2,74	3,78	7,04	3,54	6,24	6,18	9,31	12,80	8,34	10,93
<u>8</u>	VALGOMIEJI VAISIAI IR RIEŠUTAI	1,47	1,21	2,05	1,63	1,27	1,23	2,98	5,98	6,75	5,94
<u>9</u>	KAVA, ARBATA, MATĖ IR PRIESKONIAI	0,53	0,49	2,52	2,38	2,20	0,86	0,21	0,10	0,09	0,12
<u>10</u>	JAVAI	0,06	0,28	0,08	0,18	0,08	0,00	0,09	0,10	0,09	0,29
<u>11</u>	MALYBOS PRODUKCIJA	7,45	1,08	0,84	1,16	0,12	0,31	0,06	0,20	0,24	0,21
<u>12</u>	ALIEJINIŲ KULTŪRŲ SĖKLOS IR VAISIAI	1,36	1,16	1,26	1,09	1,12	0,38	0,47	0,23	0,09	0,31
<u>13</u>	ŠELAKAS	0,39	0,33	1,06	0,33	0,42	0,72	0,80	0,65	0,77	0,20
<u>14</u>	AUGALINĖS PYNIMO MEDŽIAGOS	5,09	8,08	5,01	3,37	4,03	0,62	3,69	1,35	0,79	0,63
<u>15</u>	GYVŪNINIAI ARBA AUGALINIAI RIEBALAI IR ALIEJUS	0,34	0,01	0,13	0,04	0,02	0,74	2,72	1,76	1,12	0,89
<u>16</u>	GAMINIAI IŠ MĖSOS, ŽUVIES ARBA VĖŽIAGYVIŲ	0,05	0,05	0,20	0,23	0,21	0,20	0,23	0,20	0,24	0,34
<u>17</u>	CUKRŪS IR KONDITERIJOS GAMINIAI IŠ CUKRAUS	1,67	1,98	4,82	5,30	13,53	7,06	3,54	3,00	0,53	0,04
<u>18</u>	KAKAVA IR GAMINIAI IŠ KAKAVOS	0,02	0,04	0,05	0,02	0,04	0,62	0,93	1,22	1,10	1,07
<u>19</u>	GAMINIAI IŠ JAVŲ, MILTŲ	0,07	0,02	0,16	0,26	0,26	0,71	0,83	0,86	0,78	0,96
<u>20</u>	DARŽOVIŲ, VAISIŲ, RIEŠUTŲ ARBA KITŲ AUGALŲ DALIŲ PRODUKTAI	0,54	0,61	0,27	0,37	0,35	0,98	0,60	0,63	0,45	0,63
<u>21</u>	ĮVAIRŪS MAISTO PRODUKTAI	0,26	0,52	1,61	1,62	1,23	1,27	1,61	1,41	0,88	0,96
<u>22</u>	NEALKOHOLINIAI IR ALKOHOLINIAI GĖRIMAI BEI ACTAS	0,28	0,20	0,12	0,19	0,98	1,53	0,27	0,33	0,34	0,70
<u>23</u>	MAISTO PRAMONĖS LIEKANOS IR ATLIEKOS; PAŠARAI GYVŪNAMS	0,13	0,05	0,03	0,01	0,00	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
<u>24</u>	TABAKAS IR PERDIRBTI TABAKO PAKAITALAI	18,62	16,32	13,24	7,45	6,11	7,35	6,41	5,54	4,54	5,55

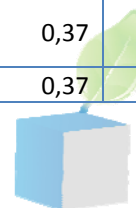
I LENTELĖ. RUSIJOS, BALTARUSIJOS, KAZACHSTANO, KIRGIZIJOS ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ RCA INDEKSAS 2000–2009 m.

Žemės ūkio produktai	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<u>1</u> GYVI GYVŪNAI	0,03	0,03	0,04	0,05	0,06	0,03	0,02	0,03	0,03	0,04
<u>2</u> MĖSA IR VALGOMIEJI MĖSOS SUBPRODUKTAI	0,06	0,12	0,10	0,09	0,11	0,11	0,14	0,09	0,10	0,19
<u>3</u> ŽUVYS IR VĖŽIAGYVIAI	0,44	0,52	0,49	0,44	0,29	0,32	0,31	0,29	0,22	1,02
<u>4</u> PIENAS IR PIENO PRODUKTAI; PAUKŠČIŲ KIAUŠINIAI; MEDUS	0,44	0,45	0,39	0,45	0,50	0,52	0,57	0,64	0,54	0,71
<u>5</u> GYVŪNINĖS KILMĖS PRODUKTAI, NENURODYTI KITOJE VIETOJE	0,22	0,26	0,17	0,17	0,15	0,15	0,16	0,16	0,11	0,14
<u>6</u> AUGANTYS MEDŽIAI IR KITI AUGALAI	0,00	0,00	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01
<u>7</u> VALGOMOSIOS DARŽOVĖS	0,16	0,13	0,17	0,14	0,20	0,13	0,14	0,15	0,14	0,19
<u>8</u> VALGOMIEJI VAISIAI IR RIEŠUTAI	0,11	0,11	0,09	0,12	0,14	0,08	0,11	0,11	0,08	0,09
<u>9</u> KAVA, ARBATA, MATĖ IR PRIEKONIAI	0,05	0,04	0,04	0,06	0,09	0,08	0,09	0,09	0,08	0,11
<u>10</u> JAVAI	0,93	0,94	1,91	2,04	1,00	1,25	1,37	2,32	1,22	1,52
<u>11</u> MALYBOS PRODUKCIJA	1,03	0,92	0,66	1,02	0,76	0,91	0,98	1,36	1,93	1,87
<u>12</u> ALIEJINIŲ KULTŪRŲ SĖKLOS IR VAISIAI	0,54	0,17	0,08	0,16	0,09	0,12	0,11	0,08	0,05	0,12
<u>13</u> ŠELAKAS	0,03	0,03	0,05	0,02	0,02	0,01	0,01	0,02	0,01	0,01
<u>14</u> AUGALINĖS PYNIMO MEDŽIAGOS	0,22	0,28	0,17	0,38	0,40	0,32	0,50	0,42	0,43	0,62
<u>15</u> GYVŪNINIAI ARBA AUGALINIAI RIEBALAI IR ALIEJUS	0,26	0,20	0,15	0,14	0,19	0,25	0,38	0,33	0,29	0,43
<u>16</u> GAMINIAI IŠ MĖSOS, ŽUVIES ARBA VĖŽIAGYVIŲ	0,32	0,36	0,30	0,31	0,35	0,39	0,31	0,32	0,29	0,32
<u>17</u> CUKRŪS IR KONDITERIJOS GAMINIAI IŠ CUKRAUS	0,65	0,57	0,73	0,68	0,79	0,57	0,36	0,39	0,28	0,49
<u>18</u> KAKAVA IR GAMINIAI IŠ KAKAVOS	0,33	0,35	0,35	0,32	0,37	0,38	0,34	0,36	0,31	0,39
<u>19</u> GAMINIAI IŠ JAVŲ, MILTŲ	0,16	0,17	0,17	0,22	0,24	0,23	0,24	0,29	0,24	0,28
<u>20</u> DARŽOVIŲ, VAISIŲ, RIEŠUTŲ ARBA KITŲ AUGALŲ DALIŲ PRODUKTAI	0,08	0,07	0,08	0,09	0,08	0,09	0,09	0,07	0,07	0,09
<u>21</u> ĮVAIRŪS MAISTO PRODUKTAI	0,19	0,21	0,21	0,27	0,27	0,28	0,27	0,29	0,27	0,33
<u>22</u> NEALKOHOLINIAI IR ALKOHOLINIAI GĖRIMAI BEI ACTAS	0,14	0,17	0,20	0,19	0,16	0,16	0,17	0,17	0,15	0,17
<u>23</u> MAISTO PRAMONĖS LIEKANOS IR ATLIEKOS; PAŠARAI GYVŪNAMS	0,07	0,09	0,07	0,12	0,17	0,14	0,15	0,20	0,16	0,23
<u>24</u> TABAKAS IR PERDIRBTI TABAKO PAKAITALAI	0,20	0,28	0,30	0,35	0,31	0,42	0,40	0,42	0,39	0,60

J LENTELĖ. RUSIJOS, BALTARUSIJOS, KAZACHSTANO, KIRGIZIJOS, UKRAINOS ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ RCA INDEKSAS 2000–2009 m.

Žemės ūkio produktai		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<u>1</u>	GYVI GYVŪNAI	0,06	0,04	0,05	0,08	0,06	0,03	0,03	0,03	0,04	0,06
<u>2</u>	MĖSA IR VALGOMIEJI MĖSOS SUBPRODUKTAI	0,28	0,28	0,31	0,29	0,21	0,17	0,14	0,12	0,11	0,20
<u>3</u>	ŽUVYS IR VĖŽIAGYVIAI	0,42	0,48	0,44	0,39	0,26	0,29	0,28	0,26	0,19	0,92
<u>4</u>	PIENAS IR PIENO PRODUKTAI; PAUKŠČIŲ KIAUŠINIAI; MEDUS	0,62	0,79	0,56	0,68	0,81	0,85	0,72	0,85	0,71	0,86
<u>5</u>	GYVŪNINĖS KILMĖS PRODUKTAI, NENURODYTI KITOJE VIETOJE	0,25	0,29	0,24	0,26	0,23	0,21	0,21	0,19	0,12	0,15
<u>6</u>	AUGANTYS MEDŽIAI IR KITI AUGALAI	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00	0,01	0,01	0,01
<u>7</u>	VALGOMOSIOS DARŽOVĖS	0,17	0,16	0,21	0,14	0,21	0,15	0,19	0,18	0,17	0,29
<u>8</u>	VALGOMIEJI VAISIAI IR RIEŠUTAI	0,13	0,12	0,13	0,15	0,17	0,13	0,19	0,17	0,13	0,17
<u>9</u>	KAVA, ARBATA, MATĖ IR PRIESKONIAI	0,05	0,04	0,04	0,06	0,08	0,08	0,08	0,09	0,08	0,10
<u>10</u>	JAVAI	0,99	1,47	2,90	2,20	1,54	2,09	2,03	2,37	1,91	2,53
<u>11</u>	MALYBOS PRODUKCIJA	1,03	0,91	0,68	1,00	0,77	0,92	1,00	1,37	1,98	1,86
<u>12</u>	ALIEJINIŲ KULTŪRŲ SĖKLOS IR VAISIAI	0,94	0,50	0,16	0,53	0,28	0,25	0,39	0,50	0,57	0,67
<u>13</u>	ŠELAKAS	0,07	0,05	0,05	0,03	0,03	0,01	0,01	0,02	0,01	0,01
<u>14</u>	AUGALINĖS PYNIMO MEDŽIAGOS	0,20	0,26	0,19	0,44	0,47	0,45	0,63	0,48	0,52	0,72
<u>15</u>	GYVŪNINIAI ARBA AUGALINIAI RIEBALAI IR ALIEJUS	0,80	0,71	0,75	0,86	0,69	0,70	0,99	1,08	0,77	1,08
<u>16</u>	GAMINIAI IŠ MĖSOS, ŽUVIES ARBA VĖŽIAGYVIŲ	0,35	0,35	0,30	0,31	0,34	0,38	0,30	0,31	0,29	0,32
<u>17</u>	CUKRŪS IR KONDITERIJOS GAMINIAI IŠ CUKRAUS	0,93	0,74	0,94	1,04	0,90	0,65	0,44	0,49	0,37	0,61
<u>18</u>	KAKAVA IR GAMINIAI IŠ KAKAVOS	0,55	0,68	0,67	0,63	0,67	0,69	0,63	0,68	0,64	0,83
<u>19</u>	GAMINIAI IŠ JAVŲ, MILTŲ	0,21	0,22	0,21	0,28	0,32	0,30	0,32	0,38	0,34	0,40
<u>20</u>	DARŽOVIŲ, VAISIŲ, RIEŠUTŲ ARBA KITŲ AUGALŲ DALIŲ PRODUKTAI	0,13	0,14	0,15	0,20	0,18	0,19	0,19	0,22	0,15	0,18
<u>21</u>	ĮVAIRŪS MAISTO PRODUKTAI	0,18	0,21	0,22	0,35	0,37	0,30	0,29	0,32	0,29	0,37
<u>22</u>	NEALKOHOLINIAI IR ALKOHOLINIAI GĖRIMAI BEI ACTAS	0,18	0,23	0,27	0,30	0,31	0,37	0,33	0,34	0,28	0,33
<u>23</u>	MAISTO PRAMONĖS LIEKANOS IR ATLIEKOS; PAŠARAI GYVŪNAMS	0,17	0,21	0,23	0,28	0,37	0,27	0,29	0,42	0,36	0,41
<u>24</u>	TABAKAS IR PERDIRBTI TABAKO PAKAITALAI	0,34	0,33	0,36	0,40	0,37	0,48	0,48	0,55	0,50	0,76

K LENTELE. LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ RCA INDEKSAS 2000–2009 m.

Žemės ūkio produktai		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<u>1</u>	GYVI GYVŪNAI	1,96	1,81	1,43	1,22	1,52	1,93	3,06	4,07	4,63	6,10
<u>2</u>	MĖSA IR VALGOMIEJI MĖSOS SUBPRODUKTAI	0,97	0,26	0,49	0,42	0,60	1,08	1,36	1,64	1,21	1,44
<u>3</u>	ŽUVYS IR VĖŽIAGYVIAI	0,70	1,00	1,07	1,40	1,18	1,42	1,38	1,58	1,20	1,79
<u>4</u>	PIENAS IR PIENO PRODUKTAI; PAUKŠČIŲ KIAUŠINIAI; MEDUS	8,70	6,98	5,67	5,13	6,39	5,87	6,49	6,95	5,08	5,42
<u>5</u>	GYVŪNINĖS KILMĖS PRODUKTAI, NENURODYTI KITOJE VIETOJE	1,45	0,96	0,46	0,56	0,77	0,73	0,61	0,61	0,47	0,65
<u>6</u>	AUGANTYS MEDŽIAI IR KITI AUGALAI	0,06	0,05	0,06	0,08	0,18	0,25	0,42	0,50	0,85	0,65
<u>7</u>	VALGOMOSIOS DARŽOVĖS	2,06	1,38	0,89	1,33	1,40	1,21	2,34	3,08	3,72	3,14
<u>8</u>	VALGOMIEJI VAISIAI IR RIEŠUTAI	0,90	0,92	0,92	1,10	0,77	0,98	2,82	3,84	3,81	3,30
<u>9</u>	KAVA, ARBATA, MATĖ IR PRIESKONIAI	0,63	0,69	0,74	0,65	0,51	0,46	0,64	0,67	0,55	0,88
<u>10</u>	JAVAI	0,68	1,88	1,27	2,35	1,93	2,75	1,89	2,31	2,81	2,75
<u>11</u>	MALYBOS PRODUKCIJA	0,41	0,52	0,31	0,66	1,37	1,62	1,71	3,39	3,34	3,90
<u>12</u>	ALIEJINIŲ KULTŪRŲ SĖKLOS IR VAISIAI	1,24	1,49	1,29	1,36	1,20	1,80	0,86	1,84	1,14	1,75
<u>13</u>	ŠELAKAS	0,06	0,07	0,07	0,07	0,11	0,23	0,38	0,24	0,37	0,40
<u>14</u>	AUGALINĖS PYNIMO MEDŽIAGOS	0,16	0,30	0,08	0,21	0,25	2,47	0,86	0,63	0,17	0,23
<u>15</u>	GYVŪNINIAI ARBA AUGALINIAI RIEBALAI IR ALIEJUS	0,35	0,53	0,63	0,46	0,56	0,55	0,67	0,63	0,65	0,57
<u>16</u>	GAMINIAI IŠ MĖSOS, ŽUVIES ARBA VĖŽIAGYVIŲ	1,95	2,24	2,60	2,68	2,95	3,37	3,51	3,38	2,95	4,27
<u>17</u>	CUKRŪS IR KONDITERIJOS GAMINIAI IŠ CUKRAUS	2,40	1,55	0,81	1,09	1,93	2,09	1,63	1,85	1,55	1,66
<u>18</u>	KAKAVA IR GAMINIAI IŠ KAKAVOS	1,43	1,39	1,47	1,82	1,55	1,55	2,17	1,75	1,79	2,02
<u>19</u>	GAMINIAI IŠ JAVŲ, MILTŲ	0,31	0,39	0,43	0,45	0,65	1,04	1,36	1,41	1,18	1,44
<u>20</u>	DARŽOVIŲ, VAISIŲ, RIEŠUTŲ ARBA KITŲ AUGALŲ DALIŲ PRODUKTAI	0,80	0,94	0,73	0,97	0,60	0,82	0,83	0,99	0,78	0,75
<u>21</u>	JVAIRŪS MAISTO PRODUKTAI	1,47	1,63	1,27	1,01	1,18	1,42	1,73	2,02	1,86	2,14
<u>22</u>	NEALKOHOLINIAI IR ALKOHOLINIAI GĖRIMAI BEI ACTAS	0,22	0,20	0,36	0,28	0,31	0,40	0,79	1,09	1,17	1,18
<u>23</u>	MAISTO PRAMONĖS LIEKANOS IR ATLIEKOS; PAŠARAI GYVŪNAMS	4,88	5,26	4,96	5,31	4,49	3,91	4,46	4,37	3,22	3,96
<u>24</u>	TABAKAS IR PERDIRBTI TABAKO PAKAITALAI	1,77	1,85	1,49	1,40	1,94	4,12	5,34	5,45	3,00	4,64

**A lentelė. Žemės ūkio ir maisto produktų importo muitų tarifai
 iki RBK muitų sąjungos sukūrimo, proc.**

Skirsnio pavadinimas	Rusija	Baltarusija	Kazachstanas
01 Gyvi gyvūnai	5	5	0–5
02 Mėsa ir subproduktai	15–30	15–25	15 (5 – farmacijos pramonės žaliavai)
03 Žuvis, vėžiagyviai, moliuskai	10	10	10
04 Pieno produktai, kiaušiniai, medus	15 (20 – koncentruotam pienui)	15	15–20 (5 – spec. vartojimui)
05 Gyvūninės kilmės produktai	5–10	5–10	10
06 Augantys medžiai ir kiti augalai	5–15	5–15	5–15
07 Valgomosios daržovės	15 (5 – sėklinėms bulvėms)	15 (5 – sėklinėms bulvėms)	15–25 (5 – sėklinėms bulvėms)
08 Valgomieji vaisiai ir riešutai	5–10	0–10	5–10
09 Kava, arbata, matė ir prieskoniai	5–20	0–20	0–10
10 Javai	5	5	5 (20 – ryžiams)
11 Malybos produkcija	10	10	10–15
12 Aliejinių kultūrų sėklos ir vaisiai	0–5	0–5	0–5
13 Šelakas	5	5	5
14 Augalinės pynimo medžiagos	0	15	15
15 Gyvūniniai arba augaliniai riebalai ir aliejus	5–15	5–20	5–20
16 Gaminiai iš mėsos, žuvies arba vėžiagyvių	15–20	5–20	15–35
17 Cukrus ir konditerijos gaminiai iš cukraus	5–20 165–270 JAV dolerių už toną	5–20 164–340 JAV dolerių už toną	5–30 99–198 JAV doleriai už toną
18 Kakava ir gaminiai iš kakavos	0–10	5–10	0–25
19 Gaminiai iš javų, miltų	5–15	15 (5 – kūdikių maistui)	15 (5 – kūdikių maistui)
20 Produktai iš daržovių, vaisių, riešutų	5–15	10–15 (5 – vaikų maistui)	15 (5 – koncentruotoms sultims)
21 Įvairūs maisto produktai	10–15	10–20	10–30 (5 – vaikų maistui)
22 Nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai	15 – nealkoholiniams gėrimams ir actui, 20 – alkoholiniams gėrimams, 100 – spiritui	5–20	20 – nealkoholiniams gėrimams ir actui, 15 – alkoholiniams gėrimams
23 Maisto pramonės liekanos ir atliekos	5 (20 – šunų ir kačių maistui)	5 (20 – šunų ir kačių maistui)	5 (20 – šunų ir kačių maistui)
24 Tabakas ir perdirbti tabako pakaitalai	5–30	5–30	5–20

Šaltinis: muitinių tarnybų informacija.

B lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (05 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
05 Gyvūninės kilmės produktai		
Žmonių plaukai; gyvūnų (išskyrus žuvis) žarnos, pūslės ir skrandžiai; pilkoji ambra, bebrų muskusas, cibetas ir muskusas, ispaniniai vabzdžiai ir kt.	501, 504, 510	5
Kiaulių arba šernų, barsukų šeriai ir plaukai; paukščių odos ir kitos jų kūno dalys su plunksnomis arba pūkais, plunksnos ir plunksnų dalys; kaulai, ragai ir ragų šerdys; banginių ūsai; koralai ir panašios medžiagos	502, 505–508	10
Gyvūniniai produktai, nenurodyti kitoje vietoje, nugaišę gyvūnai	511	5–10

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

C lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (06 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
06 Augantys medžiai ir kiti augalai		
Svogūnėliai, gumbai, šakniagumbiai, gumbasvogūniai, šaknų skrotelės ir šakniastiebiai	601	5
Kiti augantys augalai (įskaitant jų šaknis); lapai, šakos ir kitos augalų dalys be žiedų arba žiedpumpurių	602, 604	5–15, netaikomas vynuogių ūgliams
Puokštėms ir kitiems dekoratyviniams tikslams skintos gėlės	603	15, ne mažiau kaip 0,9 euro už 1 kg

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

D lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (07 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
07 Valgomosios daržovės		
Bulvės, svogūnai, kopūstai, salotos, morkos, moliūgai, burokėliai, ridikai, šparaginės daržovės, kitos šviežos, atšaldytos, šaldytos, konservuotos daržovės	701, 703–706 708–714	15, 5 – sėklinėms bulvėms
Pomidorai, agurkai	702, 707	15, ne mažiau kaip 0,08 euro už 1 kg (lapkričio 1 d. – gegužės 14 d.), 15, ne mažiau kaip 0,12 euro už 1 kg (gegužės 15 d. – spalio 31 d.)

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

E lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (08 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
08 Valgomieji vaisiai ir riešutai		
Riešutai, vynuogės, melionai, abrikosai, vyšnios, trešnės, persikai, nektarinai, slyvos, uogos ir kiti vaisiai	801, 802, 806, 807, 809, 810	0–5 (10 – uogoms)
Bananai	803	5, ne mažiau kaip 0,02 euro už 1 kg
Datulės, figos, ananasai, avokadai, gvajavos, mangai ir mangostaninės garcinijos	804	5, džiovintiems – 10
Citrusiniai vaisiai	805	5, ne mažiau kaip 0,02–0,035 euro už 1 kg
Obuoliai, kriaušės	808	0,1–02 euro už 1 kg, priklausomai nuo datos
Vaisiai ir riešutai; konservuoti vaisiai ir riešutai, netinkami ilgai laikyti ir papildomai neapdorojus tiesiogiai vartoti maistui	811, 812	10
Džiovinti vaisiai; citrusinių vaisių žievelės arba melionų luobos	813, 814	5–10

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

F lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (09 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
09 Kava, arbata, matė ir prieskoniai		
Kava	901	10, ne mažiau kaip 0,2 euro už 1 kg, 5 – kavos pakaitalams ir lukštams, netaikomas žalioms kavos pupelėms
Arbata	902	20, ne mažiau kaip 0,4 euro už 1 kg, 0,8 euro už 1 kg – vienkartinuose pakeliuose
Matė, prieskoniai	903–910	5

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

G lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (10 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
10 Javai		
Kviečiai, miežiai, rugiai, avižos, kukurūzai, sorų kruopos, griekiai	1001–1005, 1007, 1008	5
Ryžiai	1006	0,12 euro už 1 kg

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

H lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (11 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
11 Malybos produkcija		
Miltai, perdirbtos kruopos ir grūdai, glitimas	1101–1106, 1109	10, ryžių produktams – 0,12 euro už 1 kg
Salyklas	1107	10, ne mažiau kaip 0,022 euro už 1 kg
Krakmolas, inulinas	1108	20, ne mažiau kaip 0,06 euro už 1 kg, kukurūzų krakmolui – 0,15 euro už 1 kg, ryžių krakmolui – 0,12 euro už 1 kg, inulinui – 10

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

I lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (12–14 skirsniai)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
12 Aliejinių kultūrų sėklos ir vaisiai	1201–1214	5, importo muitai netaikomi sojų, žemės riešutų, cukrinių runkelių sėkloms
13 Šelakas	1301–1302	5
14 Augalinės pynimo medžiagos	1401–1404	15

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

J lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (15 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
15 Gyvūniniai arba augaliniai riebalai ir aliejus		
Kiauliniai riebalai ir naminių paukščių taukai; kiaulinių riebalų produktai	1501, 1503	10 arba 15
Galvijų, avių arba ožkų taukai	1502	5 arba 15
Žuvų arba jūrų žinduolių ir kiti gyvūniniai taukai ir aliejus; augalinis, bičių ir kitų vabzdžių vaškas	1504, 1506, 1521, 1522	15
Avių praktiniai riebalai; žemės riešutų, alyvuogių aliejus ir jo frakcijos; kiti nelakieji augaliniai riebalai ir aliejus; neapdorotas glicerolis	1505, 1508, 1509, 1515, 1520	5
Sojų, saulėgrąžų, dygminių, vilnamedžių, rapsų, rapsukų arba garstyčių aliejus ir jo frakcijos	1507, 1512, 1514	15, pakuotėse iki 10 vnt. – 1–15, ne mažiau kaip 0,14 euro už 1 kg
Kitas aliejus ir jo frakcijos	1510	15
Palmių aliejus ir jo frakcijos	1511	0 arba 0,4 euro už 1 kg
Kokosų, palmių branduolių arba atalių aliejai ir jų frakcijos	1513	0 arba 5
Gyvūniniai arba augaliniai riebalai ir aliejus ir jų frakcijos (nenurodyti kitoje vietoje)	1516, 1518	15, ne mažiau kaip 0,12–0,2 euro už 1 kg
Margarinas	1517	20, ne mažiau kaip 0,2 euro už 1 kg

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

K lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (16 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
16 Gaminiai iš mėsos, žuvies arba vėžiagyvių		
Dešros ir panašūs mėsos subproduktai; kiti gaminiai arba konservai iš mėsos	1601, 1602	25, ne mažiau kaip 0,4 euro už 1 kg
Mėsos, žuvies arba vėžiagyvių, moliuskų arba kitų vandens bestuburių ekstraktai ir syvai	1603	15
Gaminiai arba konservai iš žuvų	1604	15, lašišoms – 20, ne mažiau kaip 3 eurai už 1 kg; eršketų ikrams – 20, ne mažiau kaip 22 eurai už 1 kg, lašišinių žuvų ikrams – 20, ne mažiau kaip 11 eurų už 1 kg
Vėžiagyviai, moliuskai ir kiti vandens bestuburiai, gaminiai arba konservai	1605	20, ne mažiau kaip 3 eurai už 1 kg, 15 – moliuskams

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

L lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (17 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
17 Cukrus ir konditerijos gaminiai iš cukraus		
Cukranendrių arba cukrinių runkelių cukrus ir chemiškai gryna sacharozė	1701	50–340 JAV dolerių už 1000 kg, priklausomai nuo įvežimo datos ir cukraus kainos Niujorko biržoje
Kitas cukrus ir kt.	1702, 1703	5, kai kuriems dirbtiniams saldikliams – 0,23 euro už 1 kg
Konditerijos gaminiai iš cukraus	1704	20, ne mažiau kaip 0,25–1,2 euro už 1 kg, 10 – pastilėms nuo gerklės skausmo

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

M lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (18 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
18 Kakava ir gaminiai iš kakavos		
Kakavos pupelės	1801	0
Kakavos atliekos, pasta, sviestas, milteliai	1802–1805	5
Šokoladas	1806	5, fasuotam šokoladui, saldiniams – 20, ne mažiau kaip 0,23 euro už 1 kg

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

N lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (19 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
19 Gaminiai iš javų, miltų		
Salyklo ekstraktas; tapijoka ir jos pakaitalai; paruošti maisto produktai, pagaminti išpučiant arba skrudinant javų grūdus ar javų grūdų produktus	1901, 1903, 1904	5–15
Tešlos gaminiai	1902	15, ne mažiau kaip 0,06 euro už 1 kg
Duona, pyragai, bandelės, pyragaičiai, sausainiai ir kiti kepiniai	1905	15, ne mažiau kaip 0,15 euro už 1 kg

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

O lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (20 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
20 Produktai iš daržovių, vaisių, riešutų	2001–2009	15, ne mažiau kaip 0,075 euro už 1 kg, 15 – alyvuogėms, konservuotiems ir kitaip perdirbtiems vaisiams ir daržovėms, džemams, netaikomas kūdikių maistui.

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

P lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (21 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
21 Įvairūs maisto produktai		
Kavos, arbatos arba matės ekstraktai	2101	10, ne mažiau kaip 0,5 euro už 1 kg, 15 – pirminėje pakuotėje, ne daugiau kaip 3 kg
Mielės	2102	30, ne mažiau kaip 0,25 euro už kg
Padažai ir jų pusgaminiai; sriubos ir sultiniai bei jų pusgaminiai; grietininiai ir kiti valgomieji ledai; kt.	2103–2106	15, netaikomas kūdikių maistui, lydytiems sūreliams – ne mažiau kaip 0,3 euro už 1 kg, kramtomajai gumai – 20, ne mažiau kaip 1,2 euro už 1 kg

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

R lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (22 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
22 Nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai		
Vandenys	2201, 2202	15, ne mažiau kaip 0,07 euro už 1 l
Alus	2203	0,6 euro už 1 l
Vynai, vermutai, kiti gėrimai	2204–2206	5–20
Spiritas	2207	100, ne mažiau kaip 2 eurai už 1 l
Nedenatūruotas etilo alkoholis	2208	2 eurai už 1 l, jei talpa didesnė nei 2 l – 4 eurai už 1 l
Actas	2209	15

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

S lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (23 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
23 Maisto pramonės liekanos ir atliekos; paruošti pašarai gyvūnams		
Javų arba ankštinių augalų apdorojimo liekanos, mėsos arba mėsos subproduktų, žuvų arba vėžiagyvių, moliuskų arba kitų vandens bestuburių likučiai; išspaudų, vyno gamybos liekanos ir kt.	2301–2308	5
Šunų arba kačių maistas	2309	20, ne mažiau kaip 0,16 euro už 1 kg, kitų gyvūnų maistui – 5

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.

T lentelė. RBK muitų sąjungos importo muitų tarifas (24 skirsnis)

Skirsnis	Kodas	Importo tarifas, proc.
24 Tabakas ir perdirbti tabako pakaitalai		
Neperdirbtas tabakas; tabako liekanos	2401	5
Cigarai, cigarilės ir cigaretės	2402	30, ne mažiau kaip 3 eurai už 1000 vnt.
Kitas perdirbtas tabakas ir perdirbti tabako pakaitalai	2403	10–20

Šaltinis: Oficialūs RBK muitų sąjungos komisijos duomenys.